

The Project Gutenberg eBook of Az új földesur (1. kötet), by Mór Jókai

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Az új földesur (1. kötet)

Author: Mór Jókai

Release date: September 20, 2013 [EBook #43777]

Language: Hungarian

Credits: Produced by Albert László from page images generously made available by the Google Books Library Project

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK AZ ÚJ FÖLDESUR (1. KÖTET) ***

Megjegyzések:

A tartalomjegyzék a [155.](#) oldalon található.

Az eredeti képek elérhetők innen: <http://books.google.com/books?id=gRkQAAAAYAAJ>.

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>.

AZ ÚJ FÖLDESUR.

REGÉNY.

IRTA

JÓKAI MÓR.

I. KÖTET.

(A fordítás jogát szerző fenntartja magának).

PEST.

EMICH GUSZTÁV KIADÁSA.

1862.

Pest, 1862. Nyomatott Emich G. m. akad. nyomdásznál.

I.

Régi ember, új idő.

„Cogito; ergo sum.” (Gondolkozom; tehát vagyok).

Tehát ha „non cogito”, akkor „non sum.”

- Én pedig mátul fogva nem gondolkozom semmit, híreszteljétek ki, hogy meghaltam. Meglehet ugyan, hogy élek; hála a komáromi kapituláczió nál kezembe nyomott geletscheinnak; s daczára annak a muszka lándzsának, a mely Szebennél az oldalamba törött; hanem én

egyáltalán nem tudom megmondani az okát, hogy miért? és különösen, hogy miért tovább? mikor a fű épen olyan szépen kinő, ha én nem nézem is, s az idei termés tökéletesen úgy elfogy a maga útján, mintha én nem segiteném is fogyasztani. Hanem hát az ur rendelte, hogy olyan állatok is legyenek a világon, a mik félig növények: tehát - vegetáljunk!!!

Ilyenforma beszédek lehetett hallani az öreg Garanvölgyi szájából azokon a korán beállt téli ködös estéin egy nagyon szomorú esztendőnek, a midőn egynehány millió ember abban a kedélyállapotban volt, hogy nem szerette azt kérdezni: mi újság odakinn?

-4-

Az öreg ur elég jókor vetődött még haza a hadjárat után, hogy tapasztalhassa, miszerint csürei üresek, földi harmadából sincsenek beszántva, s fundus instructusáról épen nincs, a ki beszámoljon. Nagy birtoka, mely tizezer holdat foglalt magában, tiszték, cselédek, ekék, szekerek, ökrök, lovak és birkák nélkül; házi butorain keresztül vonult hadsereg gazdálkodásának tanujelei, tárczájában egy pár ezer forint olyan bankjegyekben, a miket mutogatni is veszedelem.

Hanem hát ki törődne ilyen apróságokkal, mikor olyan nagy dolgok elvesztek!

Az ember meghuzza magát a szobájában, néha átrándul az ismerőseihez, nagyokat iszik, ha rossz kedve van, akár van kiért inni, akár nincs. Legrosszabb esetben reggeltől estig ütheti a filkót puffra, magához hasonló nagy urakkal, kiknek részint volt, részint lehetett volna nagy gazdaságuk, részint még van is, a mi mindegy; azért csak egyforma szegény az mind: egyegy lengyel menekült is csak vetődik a házhoz; a ki a tarokkcompániát kíségeti; ha pedig senki nincs is, a se baj! rágyujt az ember a pipára, s füstöl, míg beesteledik. Hébe-hóba egy-egy hitelező, vagy valami ravasz atyafi pörbe idézteti az embert, bizván a „favor in iudice” most kedvező alkalmában s ez aztán egy kis „emózióra” is ad alkalmat: az emberrel legalább észreveteti, mint a köszvényes titilláziók, hogy az életerő még működik benne.

-5-

Ilyenformán „truditur dies die.”

(Soh se boszankodjál másodszülető olvasóm, hogy annyi latin mondást találsz egy lapon, ez is a kor kedélyhangulatához tartozik. A classicusok nyelvéhez, mint egy ókori asyilumhoz menekülünk néha, mikor az ujkor civilisatiója nagyon szorongat bennünket. Héj mikor még minden diákul ment, nem merték volna azt mondani - - no de elég. Az ember fűhőzfához folyamodik védelemért, s ha az élők nem segítik, a halottakhoz fordul. Ki tudja, ha latinnal keverve marad nyelvünk, tán most mi is „román” fajnak passirozhatnánk, s hogy keresnék kedvünket minden oldalról).

Tehát bizony csak truditur dies die; egyik nap tolja a másikat.

Egy ilyen kedve ellen előre tolt napon azt mondák Garanvölgyinek, hogy egész tökéletességgel még sem lehet a világot kizárni a szobából, a politikai változások ellen semmiképen sincs az ember az által biztosítva, ha azt mondja: hallgatni fogok, mert azok felkeresik az embert legcsendesebb odujában is, s megtámadják a dohány-döbőze közepében. - Már ezentul nem lehet „szűzdohányt” színi: be van hozva a monopolium; a dohányt csak trafikából lehet hozatni, különben házmotozásnak teszi ki magát az ember, s ha tiltott kedvencét megkapják nála: nagy pénzzel lesz adósa a státusnak.

-6-

Garanvölgyi Ádám erre azt mondta:

- Jól van. Nem fogok dohányozni többet. Legalább jobb étvágyam lesz.

És azzal fölvetette a padlásra ősi tajtékpipáit, a minden veszedelemben hű kísérőket, mik anynyi veszteségből egyedül maradtak meg családi klenódiúmkepen és soha többet nem dohányozék vala.

Majd ismét egy másik huzvavonva-jött napon azzal a hirrel örvendezteték meg, hogy bizonyára a bor is accisa alá esik, már ezután majd csak felsőbbek engedelmével lehet csapraütni a hordót, s meg kell adni az árát jókedvnek és haragnak, mert az ember mindkét esetben mentül többet „fogyaszt”, annál többet contribuál.

- Jól van. Tehát nem fogok több bort inni. Legalább jobban alszom.

És azontul nem nyult hozzá semmiféle italhoz, kivéve a vizet.

Egy újabb, senkitől nem kívánt napon ismét arra a jó hirre ébredt, hogy a játékkártyák is bélyeget kapnak, már ezentul azokon is ott lesz a sas.

- Jól van, tehát nem fogok többet kártyázni; - legalább nem vesztek.

-7-

És megtartotta fogadását.

Megint virradt, a természet rende úgy hozta magával, hogy reggel legyen. Garanvölgyinek egy kurrenst hoztak, a melyben tudtul adatik, hogy ha vadászni akar, puskát csak a megyefőnök engedélye mellett tarthat, nyeret pedig csak azon esetben, ha az illető járásbeli biztosnál reverszálist ad maga felől, hogy e veszedelmes huszár ingredienciát nem használandja a status jóllétével meg nem egyező célokra.

- Jól van, monda Garanvölgyi Ádám; tehát ezentul nem vadászom és agarászom többet. Legalább nem hűtöm meg magamat.

Egyszer aztán azt is megtudta, hogy ha az ember a szomszéd faluba át akar látogatni, elébb utlevélre van szüksége, a mit a székvárosban lehet kapni két tanu jótállása mellett, hogy csakugyan igazjáratban van, s minden sisakos vitéznek előmutatni az uton s kezeirását

összehasonlítottatni mindjárt in facie loci, a hol in flagranti „betretoltatott.“

- Jól van, monda rá az öreg szyttya: tehát ezentul itthon maradok a faluban, nem megyek sehová. Legalább nem dülök fel kocsival az uton.

És azontul nem ment tovább sétálni sem a kertek aljánál; ez volt a leghosszabb ut, a mit tett; még a vetéseit sem nézte meg soha.

Egyszer aztán azt a legujabb intézkedést tanulta meg: mely szerint mulhatatlan szüksége van a status organumainak ellenőrizni azon kihágást, miszerint némely elégületlenek szokatlan alaku főveget viselnek, s a gondviselés rendeleteibe való nemegyezésüket azzal iparkodnak tanusítani, hogy a kalapjaikon levő szalagot a karimán tul engedik csüggni, annálfogva, a ki kellemetlen kérdezősködéseknek nem akarja magát kitenni, ennyi és ennyi hüvelyk, vonal és minőség meghatározását vegye figyelembe, mielőtt kalapjával kilépne az utczaajtón.

-8-

- Ez is jó. Mondá Garanvölgyi. Tehát ezentul nem megyek ki a házból. Legalább nem szagatok több csizmát.

És megtartá szavát. Azontul csak a kertjében sétált, s ha beszorult, foglalkozott a pöreivel, a mik rögtön megelevenültek a dolgok rendbejöttével, mint az ősasz elhullott légy, ha télen ráfűtik a szobát.

No még egyszer aztán kijött, hogy ezentul pörlekedni csak oly módon lesz szabad, ha az ember elébb olyan papirost vesz, a mi már jogositva van a bíró előtti megjelenésre; s egyuttal megtanul különbséget tenni kisebb és nagyobb bélyegilletmények között.

- No - hát legyen meg ez is. Tehát ezentul nem fogok pörlekedni.

És azzal összezsinegelé pöriratait, betette a szekrénybe: felmondott a prókátorának. A ki ellen neki van követelése, hadd szaladjon vele, a kinek pedig ő ellene van, az hadd jöjjön; ő nem felesel többet senkivel.

-9-

És a ki jártas az aethonographiában, az tudni fogja, hogy mikor magyar ember lemond arról hogy dohányozzék, hogy bort igyék, hogy ismerőivel összejőjön, hogy vadászni járjon, hogy az utczára kimenjen, az mind elég nagy eset, de mikor arra szánja magát, hogy nem perlekedik többet: az már az „ultima Thule!“

Hanem utoljára is nagyon megtalálta adni az árát ennek a „passiv ellenállásnak.“

A mindent „laissez faire“ következtében majd a hámos lovait exequálták, majd egyik másik pajtájára nyomták rá a hivatalos pecsétet, majd még azzal is fenyegették, hogy „Personalhaft“-ot eszközölnek ki ellene; de a mikkal ő mind stoicus egykedvűséggel nem törődött. Az utóbbira épen nagyon vásott a foga: szerette volna tudni, hogy ő, ki vénségeig mindig a maga emberségéből élt, s soha sem jutott hozzá, hogy valaha egy napszámra valót birt volna megkeresni fáradsága után, hogyan tudná annyira vinni, hogy egy egész esztendeig eltartassa magát más költségén, csupán azon tudománya által, hogy nem tud megfizetni.

No de semmi.

Az egyik uzsorás exequálta, a másik pedig segítségére jött s jó nagy procent mellett kisegíté a zavarból. Egyik elhajtatta a birkáit s elkótyavetyélte párját 2 forinttal a becsáron alul, a másik megszánta s megvette számára ugyanazon birkákat 2 forinttal a becsáron felül s megint „rendben“ volt minden.

-10-

Egyszer a drága birkák is azt gondolták ki, hogy ők megdöglenek. A systema nem tetszett-e nekik? vagy az árpaszalma-provisorium? azt nem tudom, hanem biz azok egy télen nagyon kezdték a kamatszelvevények helyett, az egész nemzeti kölcsönt beadogatni, gyapju helyett a nagyon devalvált értékű bőrrel szolgálván a gazdának.

Ez egy kicsit bántotta Garanvölgyi Ádám urat.

Valami ismerője járt nála, annak panaszkodott is e fátumáról s úgy melleleg felkérte, hogy ha betalál vetődni Pestre, küldjön ki neki valami „marha-doktort,“ talán tud segíteni a birkákon.

Az ismerős ígérte, hogy nagyon szivesen teszi.

- De aztán el ne felejtse!

Alig is mult el két nap, - hogy Garanvölgyi ur udvarára egy pesti bérkocsi kanyarodott be, s megállva az urilak tornácza előtt, abból egy jól táplált egyéniség lépett elő, a legujabb divat szerint öltözve, bolyhos téli paletotban, simára borotvált állal, haja tarkotul homlokig simán elválasztva, s leszorítva a legfényesebb kürtőkalappal. Széles s hawllja nagy turquois-melltűvel keresztül döfve; kezein jaquemárkeztjük, agyarán a legfinomabb virginia bocsát illatos füstöt; mig kezében kurta jaspis fogantyús pácikó löbbálódik.

-11-

Ez az uri egyéniség ütközék Garanvölgyi Ádám kifelé induló bekecsgombjaiba, a midőn is egy percze kivéve foga közül két ujjával a virginiaát s megemelve pálcás kezével, hajfürteitől 1½ hüvelknyi magasra divatos figaróját; e szavakat intézé hozzá:

- Van szerencsém Herrn Ádám von Garanvölgyit tisztelhetni? Én vagyok doktor Grisák!

- No hozta Isten! ugyan jókor jött! üdvözlé őt Garanvölgyi; ezt már szeretem, hogy ilyen gondos volt az öcsém, hogy mindjárt küldte az urat. Ugyan szükségük is van már a birkáimnak a

segítségére; jőjjön csak édes doktor ur.

Azzal karon fogta a doktor urat, s mielőtt ez bővebb magyarázatokba elegyedhetett volna, átvezette a tágos udvaron keresztül a birka-akolba, behúzta maga után nyilvános kárával glacée cipőinek, s beerőtette a beteg birkák rekesztékébe, elkezdé neki magyarázni a veszedelmes diagnosist.

- No lássa a doktor ur, ennek itt a szája fáj, nem tudja a szénát rágni, emennek meg a lába fáj, nem tud a lábán megállni.

- De megengedjen uram, ez furcsa... szólt közbe doktor Grisák.

- Persze furcsa, de csak hallgassa tovább; az még furcsább, hogy a mikor a szájfájás elmulik az egyiknél, akkor beleesik a lábfejébe s megfordítva, a melyiknek ma a lába fáj, annak holnap a szája fog fájni.

- De megbocsásson uram, én bámulom... szabadkozék doktor Grisák.

- Én magam is bámulom: el nem tudom képzelni, mi baj lehet ez? Talán métely?

- De uram, ön úgy látszik, hogy csalódásban van.

- Az meglehet, nem igen értek a barmokhoz, ön jobban tudhatja, hiszen azért hívtam.

- De megbocsásson uram.

- Jó, jó, hiszen én nem disputálok, egészen kegyedre bizom, hozott kegyed juholtót?

- De uram! kiálta föl végre egész sértett önérzettel doctor Grisák, - kinek néz ön engem, s mérgében úgy ütött orron pálczájával egy kerge birkát, mely lekonyított fejét pantalonjához kezdte fenni, hogy mindjárt visszafelé keringett.

- Hát nem marhadoktor ön? kérdé együgyűséggel Garanvölgyi.

- Mit gondol ön? Én doctor juris vagyok! Doctor utriusque juris, Johann Nepomuk Grisák.

- Óh hát prókátor? szólt capacitálódva Garanvölgyi. Akkor hát ne nézzük a birkákat. Egyébiránt - nem fárasztom az urat a szobámig, itt is elvégezhetjük. Executióra tetszett jönni?

- De kérem, szólt a juris doctor, az ülhelyül kinált birkafejő széket magas orrú apprehenzióval utasítva el magát - talán mégis komfortabellebb volna a szobában értekezünk.

- Tessék elhinni, hogy nincs ott már semmi lefoglalni való. Tegye ön a kezét, azt tanácslom, ezekre a birkákra. A cliense ugyan nem köszöni meg, mert ez a bőrével fog fizetni, de legalább nagyságod kikaphatja belőle a salláriumát.

- Kérem, szólt doctor Grisák, illemes prüderiével; én nem vagyok „nagyságos.“

- Bocsánat, méltóságos uram!

- Óh, az sem vagyok.

- Engedelmet kérek „excellenciádtól.“

- Óh kérem; engem csak „tekintetes“ cím illet.

- „Csak“? szólt félvállról átmosolyogva a jövevényhez a háziur. Már „édes amice“ erre mifelénk tekintetesnek csak azokat szoktuk czimezni, a kiket megbecsülünk. Hanem hát röviden mit akar?

- Én épen nem jöttem uraságodnak kellemetlenségeket okozni, hanem azért jövök, hogy uraságodat ő méltósága Ritter von Ankerschmidt ur nevében, valami szomszédi szivességre felkérjem.

Most volt még csak a sor Garanvölgyin a bámulásra.

- Ankerschmidt? Ritter von? Szomszédtság? Aztán szivességre kér? Nem értem, hogy jutok egyszerre ennyi szórejtvényhez. Nem fejtené meg doctor ur ezt a charádát, mert én soha életemben sem tudtam kitalálni egy rebuszt sem. Honnan szomszédom nekem a nagyon tisztelt Ankerschmidt Ritter von ur ő méltósága?

A doktor ur most már bővebb magyarázatokra is készen volt.

- Tehát nem méltóztatik még értesülve lenni. Ez az én uri cliensem és megbízóm, az a bizonyos, a ki a hajnácsi parcellát megvette.

- Micsoda parcellát, kérem?

- Azt a bizonyos két ezer holdas tagot itt uraságod jószágá mellett.

- Kitől vette meg.

- Természetesen Pajtainé ő nagyságától, uraságod sógorasszonyától.

- De iszen uram, az a jószág az enyim. Tőlem csak mint vitalitiumot bírta azt testvérem özvegye; én kész pénzen vettem azt meg boldogult öcsémtől, s hogy ő szegény sok ide nem

tartozó ok miatt tönkre jutott, meghagytam az özvegnél atyafiságos jó indulatból, hogy legyen neki miből élni s gyermekeit neveltetni. Az az én törvényes birtokom.

-15-

Garanvölgyi ur azt hitte, hogy most olyan igazságokat mondott el, a mik előtt le kell venni a kalapját a világ minden jogtudósának.

Héj nevetett is rajta magában eleget a doktor ur! Hogy mosolygott gunyosan a balga táblabírában, a kinek még most is azok az özönvíz előtti fogalmai vannak a jogviszonyokról. Levette szemüvegét, megtörlé selyem zsebkendővel, mert a birkaakol gőze megfogta, ismét visszatevé orrára, s egyet villantva vele a táblabíró felé, nagy bölcseséggel mondá.

- Ezt én mind elhiszem uram, elhiszem, önnek egy szavára. Az meglehet.
- De nem „meglehet”, hanem úgy van. Megmutathatom az okiratokat.
- Sajnálom; de ez nem változtat a dolgon. Ez nem tesz különbséget.
- Nem értem.
- Járatja uraságod a Reichsgesetzblattet?
- Járatja biz a kakukk!

- Ah, tehát nem? Kár nagyon. És itt keblébe dugva keztyűs ujjait a doktor ur, nagy folyékonyssággal megnevezé a Reichsgesetzblatt azon számát, melyben ennyi és ennyi számú paragrafus alatt azon rendelet foglaltatik, mely a „régí” jogczimeken alapuló igényeket megszünteti s egyuttal határidőt tűz ki, a melynek lefolytáig minden ember, a kinek valamely tettel birtokában nem levő fekvő vagyona van, ez iránt a bitorlót megintetni, megperelni, törvénybe idéztetni el ne mulasztja, mert azontul „beati possidentes”; a ki a birtokban találtatik, az vétetik tulajdonosnak, s a jogi pörözimen többé keresetet támasztani nem lehet. Minthogy pedig a kiszabott határidő már lefolyt, s minthogy Garanvölgyi ur a Reichsgesetzblattet nem járatta, s minthogy bélyegpapírra írni nem akart, tehát testvére özvegyénél levő birtoka annak tulajdonává lett, következőleg az ezt el is adhatta; a mint hogy meg is tette s már azon bizony semmi kutyabőr sem segít.

-16-

Garanvölgyi ur convincálva érzé magát.

- Uram. Ön nagy ember. Önnek igaza van. Kapitulálok s elismerem önt doktornak. Magam vagyok a hibás, a miért a Reichsgesetzblattet nem járattam. Rögtön küldök a postára, s megrendelem s azontúl az lesz az, a mit „versate diu” „versate noctuque”, nehogy egyszer tudatlanságom miatt még magamat is eladjon valaki, a kinek just ad hozzá a paragrafus. És hát már most miben áll az a szivesség, a mit én Ankerschmidt Ritter von urnak teljesíthetek? Már azt értem, hogy szomszédommá hogyan lett?

- A lovag ur „szivességnek” kívánja azt neveztetni, ő igen udvarias, gavallér ember, én azonban „jó ügyletnek” nevezem azt; pactum bilaterale; do, ut des; facio, ut facias. Méltóztatatik emlékezni, hogy a mely cessiot uraságod nagyságos Pajtayné asszonyságnak írásban adott, bizonyos záradékban a maga részére egy igen terhes servitust tetszett stipulálni, mely abból áll, hogy a jószág belső telkén levő régi kastélyt pedig semminemű használatra az özvegy asszonyságnak átengedni nem tetszik.

-17-

- Igen is. Azt valami régi módi őszám építette s nem akartam, hogy az özvegy haszonbérője még pálinkafőzöt csináljon belőle. Persze: balga érzékenykedés biz ez egy ilyen vén sastól, mint magam, de már egyszer én ilyen babonás vagyok.

- Szinte kivenni méltóztatott az uraságod kastélyától ama faluvégen levő ócska kastélyig vezető utat az árkon túl egy ölnyi szélességre.

- Igen természetesen; azon oknál fogva, hogy magam valahonnan bemehessek abba az enclavéba, még akkoriban a léghajók kormányozhatósága nem levén feltalálva, hogy az ember felülről szállhason le valamely körülzárt területbe. Az utmellékét pedig azért biztosítottam, hogy az árendás ki ne pusztítsa a szép vén jegenyefákat két oldalon.

- Ilyenformán a cessio értelmében a nagyságos asszony az érintett épület és hozzá vezető utnak soha sem jött tetteleges birtokába.

- S ez talán alkalmatlan volna kegyeteknek? Ugyan mit czeremoniáznak vele olyan sokat. Rontsák le a házat, építsenek helyébe palotát. Hát kell erre még tőlem „is” engedelmet kérni?

-18-

- Óh igen is, minthogy az okmányok világos szava szerint uraságod tetteleges birtokosa az említett utnak és kastélynak.

- És valóban, tekintettel volnának még az ilyen ócska okmányokra?

- Minden bizonynyal! iparkodék buzgón erősíteni a kétkedő hitét a jogok tudora.

- Lehetetlen! szólt az öreg ur, oly együgyű fejcsóválással, hogy a doktor kezdett kétségbeesni embere primitív fölfogási tehetsége felett. S ha még is via facti elfoglalná azt tőlem a Ritter von, mit tehetnék én ellene?

- Törvénybe idézhetné! sietett a kész felelettel doktor Grisák. Beperelhetné őt!

- S nem lehetne attól tartanom, hogy azon esetben a bíró engemet csukat be, mint elégyületlent

és csendháborítót?

Doktor Grisák kezdett arra a nyomra jönni, mintha ez a táblabíró nem egészen együgyűségből intézne hozzá ilyen „ártatlan“ kérdéseket, s sietett őt szárazon rendre utasítani.

- Uram, meglehet ön győződve, hogy „itt“ mindenkinek egyformán osztanak igazságot.

- Bocsánatot kérek. - Ezt nem tudtam.

Rettenetes ez az ember alázatos ironiájával! Dühöngte magában a doktor.

- Talán hát lehetne valami formahibát felfedezni abban az okmányban, - szólt irtózatossá vált arca humorral Garanvölgyi. Talán, hogy nincsen bélyegpapírra írva, vagy talán, hogy a pecsét nem jó helyre van ütve benne?...

- Uram, vágott közbe doktor Grisák: én nem jöttem önhöz konzultálni, hogy nekem tanácsokat adjon, hogy miként lehetne procedálni saját maga ellen? Hanem jöttem önhez egy barátságos ügyletet megkötni, mely uraságodra nézve is nagy haszonnal járandó. Hanem - ha megengeded egy kérést, tisztelt uraság, elébb; legyen szives felkelni onnan a szénáról; ezt nem végezhetjük el itten a juh-istállóban, legyen jó engemet bevezetni dolgozó szobájába.

- Dolgozó szobámba? kiálta fel Garanvölgyi, nagy készséggel ugorva fel a szénahalomról, melyre letelepedett volt. A büreauba? A cancelláriába? Oh igen szivesen! Ha már üzletről van szó, akkor mindenesetre a comptoirba kell mennünk. Tessék elébbre kerülni. Menjünk tehát az irodámba.

S vezette aztán a doktor urat nagy előzékenységgel végig az udvaron; nem is ártott, hogy ő hátul ment, mert négy lompos szelindek nagyon kezdé kerülni a perkereső férfit, ki is nem látta feleslegesnek megjegyezni, hogy az ilyen nagy kutyákat kosár nélkül szájukon szabadon bocsátani nagy felelősséggel járó helyzet; - a mely észrevételt Garanvölgyi ur igen helyesnek találván, rögtön kiadta a parancsot az elősiető béreseknél: „mindjárt kosarakat kössetek a szájukra ezeknek az ebeknek, ti semmirevalók!“

Azzal a kertbe vezette át a vendég urat, ott egy tekervényes, fűvel benőtt úton megsétáltatva, végre egy sajtószerű alakú suta épülethez érkezék vele, melynek elfordult oldala olyan csapinósan látszott levágnak lenni, mint a vásári sátorok eleje.

Annak az ajtaját kinyitá; „tessék előlmenni,“ s betuszkolta rajta érdemes vendégét.

- Mi az ördög ez!? kiálta fel a juris doktor, midőn körültekintett s füleit gyanús zugás kezdé környékezni, míg szeméit gyilkos fegyverek fenyegeték. Hisz ez m é h e s !

- Ez az én dolgozó szobám, uram: - szólt nyájas mosolygással a házi ur. - Itt töltöm én a napot csendes studiumokkal; - s hogy bebizonyítsa szavai valóságát, előszedé a méhkasok mellé lerakott könyveket: régi római autorok voltak azok; Blair aestheticája; néhány gazdasági mű s egyéb aféle. Ugyanott papír is volt és egy nagy fakalamáris, melybe szárnyig bele volt ütve egy sárgult író toll. - Ez egy igen csendes, magányos hely, a hol a tanulmányozót semmi zaj sem háborítja; a hol a világi lármá helyett csak a csendes „örök munkásokat“ látja maga előtt, kik megtanítanak bennünket dolgozni az utókor számára. A méhek társasága nagyon hozzánk illő társaság most.

- Igen; de megcsipnek! - szabódék e philosophi ömlengés ellenében praktikus aggodalommal a juris doktor.

- A „jó embert“ nem bántják; - nyugtatá meg őt a házi ur; a sareptai pusztában lakozott bármelyik patriarchához illő kedélynyugalommal.

A juris doktor ur már most ezzel engajirozva volt arra a kísérletre, hogy megtudja maga felől, vajjon csakugyan „jó ember“-számba megy-e hát ő is? S leült a hárspadra, mely bundával volt szépen leterítve, míg Garanvölgyi egy üres Dzirdzon-kasra telepedett le a doktor urral szemben.

- Tehát röviden uram. Cliensem, lovag Ankerschmidt, megszerezvén a jószágrészt, s a hozzátartozó belső telket, birni óhajtaná a rajtalevő épületet is, a hozzá vezető uttal együtt.

- Az természetes; - helyeslé az invectivákat Garanvölgyi: miután az a kastély neki ottan csak utjában lesz, ha építkezni akar.

- Igen, igen. És ő oda nagyszerű kastélyt akar építeni.

- Mindjárt gondoltam. Az egész lapályon az az egyetlen darab egészen uri kastélynak való hely. Magam is oda építkezném, ha módomban volna.

(- Oh, hisz ez nagyon hajlékony ember, gondolá eléggülten doktor Grisák.)

- S minthogy uraságod úgy sem veszi jelenben hasznát annak az építménynek...

- Biz az már nagyon rozzant állapotban is van.

- S nem is valószínű, hogy azt ki méltóztassék tataroztatni...

- Dehogy! A baglyoknak és patkányoknak így is elég jó az.

A doktor juris ezt humoristicus ötletnek találta s úgy vélte, hogy az ilyesmit tréfásan folytatni kell.

- A denevérek úgy sem fizetnek semmi árendát.

- Nem bizony, sem pedig az ősök kísértő szellemei.

- Hahaha! A jámbor kísértetek ugyan haragudni fognak, ha onnan ki kell vándorolniok. Ezer villám! (Az utóbbi felkiáltás már nem volt a nevetés folytatása; a doktor ur széles jó kedvében pálczájával hadonázni találván, e demonstrációnak vélt mozdulatra egy harcziás szellemű méh a nyakacsigájára repült s fulánkjával tréfásan megcsiklandozá.)

- Nem tesz semmit. Kenjen rá egy kis csapófüdőt. - Vigasztalá a jajveszéklőt a házi ur. Elmulik az.

De a doktornak már elmúlt a nevető kedve.

- Nos tehát, mit gondol uram, mennyiért mondom fel a szállást a baglyoknak, denevéreknek, s az ős anyák kísérteteinek? - szólongatá a sziszegőt Garanvölgyi ur.

- Csak több ne csipne már meg. Én teljhatalommal vagyok felruházva a lovag ur által;... de az ördög vigye el ezt a méhet... azt hiszem, hogy tizenkét ezer forintért az a romnak induló épület jól meg lenne fizetve.

- Tizenkétezer forint, uram, nagyon szép pénz.

- S az épület nagyon rongyos.

- Az is igaz; sőt még az is igaz, hogy én tizenkétezer forintra nagyon rá vagyok szorulva. Hanem hát csak tessék haza menni és megmondani a lovag urnak, hogy én azt a rongyos épületet el nem adom.

- Miért nem?... Még meg fog dagadni.

- A vételár?

- De ez a méhcsipés...

- Nem adom el; mert az ősapám építette.

- Ahá, ennek több pénz kell! - okoskodék a doktor.

- Essünk át rajta uram, nekem meg van engedve, hogy igérjek önnek 20 ezer forintig. Kezet reá.

- A mit mondtam, megmondtam.

- De hisz az épület idővel összeszakad.

- Annál szebb lesz. Egy regényes ruina a kastély udvarán.

- A szél már is bontja a tetejét.

- Én pedig föl nem rakatom, ha lehordja; s ha letalál dűlni, ott hagyom a romjait feketülni.

Doktor Grisák most kezdte átlátni, hogy micsoda kemény gyerekek akadt össze; neki pedig a lovag azt adta megbízásul, hogy ha a rozzant kastélyt megveheti „bármilyen áron“, ő maga öt ezer pengőt kap fáradsága jutalmául; tehát az ügy nagyon sürgetős volt.

- De hát uram; mondja ön meg maga, mi véleményben van? - Mit ajánlana egyezkedési alapul?

- Jó, uram, megmondom. Tehát utolsó és megmásolhatatlan véleményem ez: ősi ruinámat sem pénzért, sem szép szóért, sem fenyegetésért oda nem adom; hanem várni fogok, a míg a Reichsgesetzblattban kijön az a paragrafus, mely azt fogja rendelni, hogy a kinek rongyos vityillója van olyan helyen, a hová valaki más kastélyt akar építeni, azt onnan bizonyos határidőn túl elhordassa. - És ezzel ajánlom magamat.

Nehogy pedig a doktor ur azt hihesse, miszerint ezt az értekezést még státióként folytatni is lehet; a mint felkelt a hárságyról, Garanvölgyi ur végig feküdt a bundán s elővéve Horáciust, oly buzgón kezdte belőle tanulmányozni, mintha soha sem olvasta volna.

Doktor Grisáknak rá kellett szólni magát, hogy re infecta ki találjon magára a kertből, mert Garanvölgyi ur ugyan egy csepp készüléket sem látszott tenni, hogy őt kikísérje.

„Ez nagyon merev gondolkozású ember. Jó lesz őt megjegyezni.“

Azonban a míg a kert ajtóbul a bérkocsiig defilál az ember, addig a komondorok ugyancsak megszabdalthatják; pedig már a méh is megcsipte.

És sehol egy kertész, vagy egy házmester, kit kíséretül szólíthatna.

A mint aztán aggodalmasan kitekintett a kert rácsajtáján; nagy meglepetéssel szemlélé, hogy a béresek ugyancsak szót fogadtak Garanvölgyi urnak, a vett utasítás folytán mindegyik szelindek fejére egy nagy füles kosarat kötvén fel; a mitől azok úgy tűntek fel, mint valami plastron-sisakos vitézek, kik a vivó iskolában valami „assaut“-ra készülnek. A cselédnép hahotázott az udvaron; még a pesti bérkocsis is velök.

Hm. Ezek az egyének úgy látszik, hogy tréfát üznek az emberből.

II. A szerencsétlenség, mint iparüzlet.

Egy esztendő mulva készen állt az új kastély a tulsó faluvégén.

Hamar felépült, látszik, hogy építője könnyen bánik a pénzzel.

Másik ősön bele is költözött Ankerschmidt lovag családjá, egy katonás tartású öreg ur, két kisasszonyával.

Gazdatiszteiket, cselédeiket mind más országból hozták; Garanvölgyi tiszteinek ennél fogva is nagyon kevés érintkezésük lett volna velük, ilyformán a régi földesur élhetett nyugodtan, a nélkül, hogy valaki szomszédját emlegette volna előtte.

Volt Garanvölgyinek egy régi kasznárja, ki az alatt, míg az ifjabbakat elhordta jobbra balra a vihar; megmaradt a maga helyén. Nagyon köpczös volt már arra, hogy a dicsőséget keresse. Hanem azért ő is volt felkelő sereg egy ízben Kassa alatt; szerencsésen az elsők között volt, a kik onnan visszaérkeztek; még a puskáját is meghozta; s azt a szorongattatás napjaiban is megtartá dugaszban.

-27-

Kampós ur igen ügyes gazda volt, értette a tudományát gyökeresen, bár erről soha sem szokott beszélni. Ő csak nagy dolgokról szokott beszélni. Politikáról. A kit elfoghatott, azt tartotta is efélével untilg.

Ha földesura a passiv ellenállás embere volt, ő épen az ellenkezővel tartott. Ha földesura nem dohányzott, azért mert a monopolium bejött: ő ellenkezőleg megmutatta, hogy csak azért is szűz dohányt fog színi! Hol tett szert rá? az az ő titka. Ő passussal soha sem jár, pedig mindenüvé elmegy s a finantzoktól meg nem ijed. Ha valahol rászédheti őket, azt nagy virtusnak tartja. A mezőn összeáll a munkásokkal s beszél velük az ország dolgairól. Neki nem kell az, a mi az ujságokban van. Ő különb híreket tud. Járnak hajtsárok keresztül a falun, Szerbiából, Oláhországból; társzekerések Lengyelországból: azokat ő kikérdezi: megtud tőlök mindent, a mi Európában történik, a mit az ujságok nem közölhetnek: s távol legyen, hogy kétségbe volna esve; sőt inkább olyan bizonyos a felől, hogy a mi el nem következett tavasszal, elkövetkezik ősszel, mint az egy halálról. Azzal szokta rendesen végezni, hogy: „nono! eszem én még szőlőt lágy kenyérrrel!”

A kik be vannak avatva e mysticus mondatba, tudni fogják, micsoda rettenetes állítás az a magyar embertől, hogy ő még valaha szőlőt akar enni lágy kenyérrrel!

-28-

Kampós ur a mellett tökéletesen hive volt földesurának. Ugy rá bizhatta Garanvölgyi zilált gazdaságát, mintha egy kormányzék vizsgálná át számadásait. Ha valaki megcsalta Garanvölgyit, ő addig nem nyugodott, a míg a csalót vissza nem csalta. Ha Iczig kiszedte a mustra buzából a konkolyt s átvételkor olyat követelt, ő meg azt tette, hogy máskor Iczignek befagyott vizes palackba adta a spiritus próbát s rászédte egy pár fokkal. Az ilyenért aztán rendesen nagyon megszokta őt dorgálni Ádám ur.

„Rettenetes, hová erkölcstelenedik a magyar nép a nyomás alatt! Ez az őszinte, nyílt szívű faj tanul csalni, visszacsalni, hazudni, hamisan esküdni.”

„Inculpata tutela“ (vértlen védelem) mondá ilyenkor Kampós.

Csak is a végett nézte át Ádám ur a számadásokat, hogy ilyenféle repressáliák elő ne forduljanak benne.

Pedig furcsa tételek vannak egy ilyen magyar tiszt számadásában.

Ott van például egy rubrika, a mely így szól „S z e g é n y l e g é n y e k s z á m á r a” kiadattak:

„Kenyér, szalonna, bor, pálinka, szűr, csizma, kalap; ritkábban pénz, de annál gyakrabban egy-egy süldő malacz.”

-29-

Hogy nevetnének ezen a külföld oconomusai, ha megtudnák! A betyárokat étellel tartani! A helyett, hogy feljelentnék őket a kerületi biztosnak.

No de hagyjuk; hiszen nem akarom én ezt most megmagyarázni.

Tehát, a mint e rubrikát átfutná Garanvölgyi, talál egyszer ilyeneket benne:

„S á n d o r n a k egy átalag ménesit...”

„Sándornak egy pár szarvasbőr topánykát...”

„Item: a Sándornak egy flanel alsó inget...”

„Detto: Sándor repetáló órájának kiigazításáért 3 ft.”

„Ismét: a Sándornak bizonyos czélokra 10 ft.”

Garanvölgyi ur azt minden kérdezősködés nélkül is jól sejtette, hogy a rubrikátus miféle osztályához tartozik a szegény legényeknek? Jámbor bujdosó, a ki fátumát kerületi s ugy huzza a

napokat, ma itt, holnap amott. A hol ráismernek, megugrik. Elég siralom. Nagy kérdés, hogy nem jobb-e annál bekocoztatni a hadbíróhoz s azt mondani: „megjöttem uram, mivel tartozom? fizetek.“

Hanem hát azt mégis orrolta a dologban, hogy akárki legyen is e nagyon szánalomraméltó ember, de már ilyen állapotban még is egy kissé alább hangolhatná az igényeit.

- Hiszen én nem mondom, hogy ne adjanak neki bort, de már épen ménesit.

- Hagyja el azt a tekintetes ur. Szabódék a kurta férfiu, ki nagyon kényelmetlenül érzi magát e faggatásra.

- Aztán szarvasbőrtopány? Én magam sem viseltem azt soha, kivált falun.

- Fájtsz szegénynek nagyon a lába más csizmában.

- Aztán repetáló órát igazítottatni!

- Hiszen azt is én ajándékoztam neki.

- Még az is hozzá? Meg aztán bizonyos czélokra? mi a patvar czélokra adott neki 10 forintot?

- Kérem alássan tekintetes ur; ne tessék azt oly nagyon keresni. Hiszen azt mondanám, hogy inkább a magaméból adom meg, ha nem tudnám, hogy a tekintetes ur nagyon megbánná, ha majd egyszer tudtára esnék, hogy ki volt az, a kinek ezt felpanaszolta.

Garanvölgyit nem tette kíváncsivá a titok, legfeljebb azt jegyezte meg rá?

- Önt már megint bolonddá tette valaki.

- No, már kérem alássan, - ezuttal nem. Csak azt ne tessék mondani. A miről én egyszer meggyőződtem, az nem ámitás.

- Ugyan hagyja el! Nem odadta-e az uj köpönyegét is a minap valakinek, a ki azt állította, hogy ő Bem hadsegéde, aztán egy hét múlva ráismert Egerben, mint pinczérre.

- No, akkor az egyszer megtörtént, az igaz. De most az egyszer kétségtelen vagyok; hogy ő az:

- Kicsoda?

- No, ha megmondom, a tekintetes ur egyszerre fel fog ugrani az asztal mellől s kérni fog, hogy vezessem rögtön hozzá.

Ádám ur fejét rázta.

- Minek nevezi magát?

A derék kis zömök ember egy ideig tétovázott: elárulja e a nagy titkot? már a nyelve hegyén is volt; de megint visszanyomta; azután az orrának került, azt csavarta; utoljára a szemeibe tódult, ott jelent meg két nagy könyecsepp képében, a miket, midőn kurta kezei bötykével eltörült, megindult hangon rebegé a vallomást.

- Ő az, ő az, a mi felejthetetlen Petőfi Sándorunk...

Ádám ur nagyot ütött öklével az asztalra s azután mélyen sóhajtott.

A sóhajtás a költő emlékezetének szólt, az ütés annak, ki e bálványozott nevet bitorolja.

- Ismerte ön valaha Petőfit? - Kérdé szomoruan a kasznártól.

- Hogy ne ismertem volna, hiszen minden versét könyv nélkül tudom.

- De mint élő embert látta-e?

- Látni nem láttam, de olyan elevenen tudom őt képzelni magamban.

- Arczképét sem látta.

- Nem értenek ahoz a pictorok.

- Hasonlit-e ehez? Kérdé Garanvölgyi, egy albumot nyitva ki, melyben a költő arczképe látható volt.

- Jaj, kérem alássan, elváltottatta ám most az ábrázatját, hogy rá ne ismerjenek.

- De hát kérem, mi oka van önnek úgy elhinni az ugyanazonságot?

- Hát mikor kérem alássan mindenre tud verset mondani. Mindennap megír az huszonöt verset is, de az egyik szebb a másiknál.

- Szeretnék egy ilyen költeményt látni.

- Akár százat, egyszeribe; csak egy kis vártatást kérek.

Azzal a buzgó honfi előhuzva mellényzsebéből egy tollkést, elkezdé bekecse béliését azzal felfejtegetni: oda bevarrva viselte a becses, de féltett költeményeket.

- Mutassa ön. Az írást messziről látom, hogy nem Petőfié.

- Hja, mert elváltotztatta ám azt is, hogy nyomára ne jöjjenek róla.

Garanvölgyi átvevé a mindenféle dirib-darab papírra irt versezeteket s elkezdé azokat olvasni.

Persze, hogy a legrettenetesebb füzfa poézis volt az, a milyen csak valaha szerkesztők kemenczjét bemelegíteni segített.

-33-

Ádám ur most már nem a csaláson, hanem kasznárja ügyetlenségén kezdett boszankodni.

- Ugyan édes barátom, - szólt rátéve tenyerét a papírokra, miket Kampós áhitva várt már vissza, hogy újra keblébe varrhassa: Ismeri ön azt az adomát, mikor az egyszeri ember sötétben a felesége által készített gombócok helyett megette a napos kis macskafiukat.

- Ismerem, viszonya a kurtanyaku férfiu, nem birva elképzelní, miféle vonatkozás lehet ez adomában a jelen esetre!

- S valószínűnek találja ön, hogy valakinek oly tompa inylése legyen, hogy a macskakölyket meg ne tudja különböztetni a szalonnás gombóctól, a mig enné?

- Nem biz én.

- Én már igen. Tessék - a macskafiuk. - S azzal átnyujtá neki a pseudoclassicusokat.

Kampós uram olyan képet csinált, mint a ki fizetni akar s a bankójára azt mondják, hogy „hamis.“ Nehéz az embernek azt elhinni hogy a mi eddig az ő meggyőződésében ezüstöt képviselt, az ezentul csak fidibus. E szerint arról mind le kellene mondani, a mit a „nagy bujdosótól eddigelő titokban kitudott.“ E szerint a Bem apóvali titkos levelezés sem lenne igaz. E szerint azt a vigasztalást is szegre lehetne akasztani, hogy vannak még Ázsiában scythamagyarok, hét nemzetséggel: csak a hidat építik a Bosporuson, hogy ájtjőjenek. Ez pedig több lemondás, mint a mennyit egy embertől villás reggelire kívánni lehet.

-34-

- De mikor kérem alássan, oly elevenen elő tudta adni minden viszontagságait, hogy szabadult ki a csatából? hogy menekült tovább, hogy szinte maga előtt látja az ember, mikor beszél. Mikor a segesvári csata után egy egész sotnia kozák fogta üldözőbe, ő neki vetette a hátát egy fának, szembeállt velök; hetet levágott közülök; mikor a nyolczadikat kettéhasította, annak a nyereg kápájában kettétörött a kardja. Akkor halottnak tetette magát s nem bántották a kozákok. Hanem azután jöttek a csata után a szászok a halottakat eltemetni. Ő hirtelen lehozta az egyik holt kozákról a bundát, azt magára vette, arra meg feladta az attiláját: s ugyan jól járt vele, mert a mint a szászok megvizsgálták az attilát, megtalálták benne a tárczáját, abban volt százhuszezer forint amerikai bankóban, meg egy csatadal. A bankót elégették, a versről megtudták, hogy az Petőfié, s a kozáknak levágták a fejét az övé helyett. Őtet meg azután eltemették; de minthogy legfelül esett, éjszaka kivájta magát a föld alól s az erdőn keresztül elmenekült. Másnap már hallotta, hogy üldözik. Akkor egy patakot talált, mely egy barlangba beömlik. Abba belement; három nap bolyongott a sötétben a föld alatt, mindenütt a patak folyása által vezetettve, mig negyednapra ismét kivezette őtet a patak a föld tulsó oldalára; épen Magyarországba.

-35-

- Már azt gondoltam: Amerikába.

- No, látom, hogy semmit sem tetszik elhinni, hát nem mondom tovább. Pedig érzékeny dolog ám az, mikort valaki Bihartól Borsodig úgy eljön, hogy nem eszik utközben egyebet, mint fenyőmagot.

- Kivált a nagy Kunságon keresztül, a hol fenyő sincs. Hanem hát jól van no. Hiszek én már „mindent“, csak parancsoljanak velem. - Minthogy azonban a jeles költő nekem személyesen is igen jó ismerősöm volt; nem említette, hogy óhajtana velem találkozni?

- Kérem alássan. Mindennap emlegeti a tekintetes urat. De azt mondja: „nem akarok találkozni öreg barátommal, nehogy kompromittálni találjam.“

- A nemes lélek!

- Kérem alássan. Ne tessék ironiázni. Ő többet tud, mint mi. (Itt óvatosan szétekintte a szobában Kampós, mi kurta nyakának nagy önfeláldozásába került, ha nem hallgatózik e valaki? s azután száját félig eltakarva tenyerével, odahajolt Ádám ur füléhez). A napokban tudtomra adá; hogy ez a Ritter csak azért költözött ide a faluba, hogy megtudja, mit beszél a tekintetes ur? s ezért bizonyos helyekről tizezer pengőt huz évenkint.

-36-

Ádám ur elmosolyodott e rémhirre.

- Bizony édes barátom, higgye el, hogy azok a bizonyos helyek annak a megtudásáért a mit én beszélek, nem kockáztatnak tiz piczulát sem. Hanem hát, ha olyan jól emlékezik rám az ön rejtélyes védencze, szíveskedjék tőle megkérdezni ezt: emlékszik-e még rá: hol és mikor találkoztunk mi Bécsben, mely vendégfogadóban? s micsoda szóval váltunk el egymástól?

- No, ezt ebben a nyomban megtudom tőle.

Azzal alig várhatta Kampós ur, hogy a számadásokat visszakaphassa; sietett haza, futott a titkos rejthelyre, hol bujdosóját táplálni szokta.

Hogy mi helyen volt a titkos mentsvár? azt jelenleg még felfedeznem a legsötétebb árulás, a legocsmányabb denunciatio volna. Ezt a titkát Kampós urnak ne kutassuk.

Elég az hozzá, hogy a becsületes buzgó honfi két óra mulva, kipirult arczzal s fáradságtól

elfuladt kebelével, mint ki messziről jött, vagy tán inkább nagy kerülőt tett; toppant be ismét Ádám urhoz.

Az már el is felejtette az egész esetet. Azt gondolta, valami ég a tanyán.

- Beszéltem vele! liheg a köpczös ur; - tőle jövök. Igen is. Emlékezik a bécsi találkozásra? Engedelmet kérek.

- Vagy ugy? Törülje le előbb az izzadságot a homlokáról, hiszen csorog az üstökéről.

- Köszönöm alássan: nem vagyok éhes. (Azt sem tudta, mire felel, csak a „fő“ gondolattal volt tele a feje.) - Tehát igen is. 1848-ik szeptember 27-én voltak együtt Bécsben az arany báránynál Petőfi és tekintetes Garánvölgyi Ádám ur. A midőn e szavakkal váltak el egymástól.

Itt megállt nagy lélekzetet venni a hőkeblű férfi; s nehogy egy szót megmátsion a traditióból, elővéve tárczáját bekecse zsebéből. Annak egy rejtectosztályát nagy fufanggal kifeszíté, abba volt sajtóságos titkos irással holmi jegyezve, melynek az volt a kulcsa, hogy a magánhangzók 1. 2. 3. stb. számokkal voltak helyettesítve, a mit nagyon nehéz kitalálni. E rejtett írásból még egyszer meggyőzve magát a kérdéses mondat valódiságáról; óvatos tekintettel lépett Ádám urhoz közel, sarkát annak sarkához szoritva, s mig ujjával a titkos sorra mutatott; eleven fürge szemével feltekintte Ádám ur komoly jó tekintetű arczára; vizsgálva rajta a mondat hatását.

- Ez utolsó szavak voltak: „a csaták mezején látni fogjuk egymást!”

Kampós semmi kevesebbet nem várt, mint hogy Ádám ur e szavak hallatára le fog roskadni a háta mögött álló karosszékbe s reszkető ajkakkal fogja rebegni: „ez ő!” De mily nagy volt bámulása, a mint e várt katastropha helyett Garánvölgyi hideg vérrel kivette tárczáját, kihúzott belőle tiz darab ezüsttel, aranynyal cifrázott öt forintos Reichsschatzscheint, s azt mondá nagy malácziaival.

- Jól van, édes Kampós; hát csak rugtasson még egyszer vissza ahhoz az érdeemes „Armer rájzenderhez“ s mondja meg neki, hogy Petőfi írásban hagyta, hogy soha Bécs városába nem fog menni, én pedig tudtommal soha még csak utban sem voltam Bécs felé. Ezt a keveset adja neki úti költségül.

Kampós uram ugy érzé, mintha jobb lába alatt emelkednék a föld, ballába alatt pedig lefelé süllyedne, úgy hogy bekecse zsinórjába volt kénytelen fogózni, nehogy súlyegyenét elveszítse. Hát mégis csalóval volna dolga? Rettenetes tudat ez egy olyan becsületes emberre nézve, ki mindenkit oly őszinte buzgó, utolsóingodaadó hazafinak képzel, mint saját maga!

Maga sem vette észre, hogyan történt? hanem annyi bizonyos, hogy mikor ismét fölemelte a fejét, hogy Ádám urat még bővebb magyarázatok adására kérje föl; hát akkor látta, hogy már a kukoricza földek mellett jár; a mig a kastélyból odáig eljutott, addig nem eszmélt a makrokosmos tárgyaira. Csak itt a csendes kukoriczaliget susogásai között kezdett magához téregetni s jól mérlegre vetvén a hallottakat, miután azt, a mit Ádám ur mondott, az utolsó hangnyomatig szentnek és igaznak nem tartani, örök kárhozatra méltó bűnnek tartotta volna; e szerint akkor annak a másiknak kellett irtóztató nagyokat tágitani az igazságtól. E szerint őtet az az ember hallatlanul bolonddá tartotta! Ő minden éjjel, mikor már aludt minden lélek a háznál, vette az ételes kosarat, vitte a sötétben végig ut-nélküli mezőkön ki a szőlők közé; ott is nagy kerülőt tett, hogy hátulról osonhasson be a kolnába, hol védenczét rejtve tartá; ő annak a kedvéért minden nap eltartlizott négy öt forintot keserves keresményéből; ő felruházta, még órát is ajándékozott neki, hogy tudhassa, mennyi az idő? de mindezt nem sajnálta tőle! hanem panaszosan felhányta neki magában azokat a keserves illusiókat, a miket oly bőven pazarolt rá. Hogy féltette! mennyit aggódott miatta, mennyi álmát elrabolta; nem volt sem étele, sem itala, mindig róla törődött. Azután azok a szép csalóka álmok, a mikkel tele beszélte fejét; fényes, dicső boldog jövő napjairól a magyarnak! Hát a magyar boldogabb jövője már mind hazugság?! Ezt nem tudta sehogy elnyögni. No de hiszen, majd megis mondja neki, csak kerüljenek össze! Az ő jámbor hazafi lelkével ilyen csufot üzni.!

Nem is került most a gyetőnek, hanem egyenesen nekivágott, a merre a kolnának visz az ut s felnyitva annak ajtaját, ott ment be; haragjában még mélyebben huzva le a kalapját; ha eszébe jutott, hogy ő eddig mindannyiszor olyan együgyű volt, hogy egy lábtón mászott fel a háztetőre, ott bujt be a padláslyukon, ugy látogatta védenczét. Csak legalább ezt ne tette volna!

No, de iszen, lesz is annak most ne mulass! Majd milyen szépen meg lesz lepetve, ha meglátja, hogy eddigi bálványozója első lépésre is, hogy lép eléje föltett kalappal.

Egy pár üres hordót, mik a látszatos lakálytalanság kedvéért voltak a folyosóra hengergetve, félreharitván utjából, haragtól bugyborékoló kedélylyel lépett Kampós uram a „csendilla“ ajtajába, s minden koczogtatás nélkül belépett rajta.

Készen várták.

A nevezetes férfiu, kit addig is, mig igazi nevét valamikor kitudhatnók, kénytelenek vagyunk „teljes czimü Szerencsétlen urnak“ czimezni; előre érezve a sáfrányillatot, hogy ebből a tudakozódásból aligha valami „subscus“ nem lesz; akként vala felkészülve, hogy szükség esetében azonnal csatakészen találtassék: tudniillik, hogy mindazokat, a mik a szobában rendelkezésére állanak, órát, fésüt, evőeszközt, törülközőket biztos helyre menekített; mindennemű ruháját felölté: a legfelső volt egy divatszzerű zsemlyeszín téli kabát, melynek oldalzsebéből piros selyem zsebkendő szeglete viritott elő.

A nagy férfiú elég tekintélyes alak volt arra, hogy gyöngé szivü embereknek imponáljon. Magas egyenes, daliás termete; szénfekete bajusza, mint két paragrafusfark felkunkorítva, körszakála sima állat felbodorítva sövényzi körül, arcza piros, jól táplált; fekete haja homlok közepén szétválasztva, mint Hunyady János képén látszik. Olyan jó őszinte nyílt magyar arcza van, hogy bizony akárkit is elszédítene első tekintetre.

Nem is megrovásul jegyzem fel Kampós urnak, hogy a mint őt ismét testi alakjában maga előtt látta, elfeledkezett föltett szándékáról s olyan szépen lekapta a kalapját a fejről, mint ha épen csak feledékenységből maradt volna az fenn.

- Nos, uram, mi jó hozta önt ismét vissza hozzánk? szólítá őt meg a tisztelt boldogtalan, oly kegyteljes leereszkedéssel, a minővel egy princz fogadja az üdvözlő város küldöttségét.

Kampós ur, igazán mondom, nagy zavarban volt. Ha ezt a teljes, szivből jövő érczhangot hallotta, lehetetlen volt elhinnie, hogy ez hazudás is lehessen; ha pedig a szemeibe talált nézni, akkor meg épen közel volt hozzá, hogy kezet csókoljon neki s bocsánatot kérjen tőle, mielőtt megmondta volna neki, a mivel meg akarja sérteni.

- Uram. Én százszor engedelmet kérek. Bocsánatot kérek. Most jövök a tekintetes urtól, Garanvölgyi urtól. Ne tessék megnehezteni; de bizonyára a tekintetes ur azt mondá, hogy ő nem emlékezik, mintha valaha személyére nézve Bécsben jelen lett volna; e szerint...

A tisztelt boldogtalan egy lépést tett hátra, kinyújtott baljával csendet intett és megindult hangon közbeszölt.

- Ne mondja ön tovább! Elengedem.

Kampós ur elrémült s legjobbnak találá engesztelésül a markában tartott pénzecskét kibontogatni.

A nagy férfiú összefonta karjait mellén s fejét keserűen rázva, mély bánatos hangon ily szemrehányást intéze hozzá.

- Értelek ember! Ez hát a magyar barátság! Ez a nagy nevek nimbusza! Szégyen és gyalázat. Nemtelen kelepczét vetni egy üldözött honfi elé, hogy abban megejtsék. Ravasz jezsuita-fogással szavakat kérdezni tőle, mikért „pereátot“ kiálthassanak rá. - Ismerlek benneteket. Ti, kik gyáván kivontátok magatokat a veszélyből, nehogy egy ilyen üldözött honfi közelléte nyomorult élteteket veszélybe döntse, keresitek az alkalmat, hogy tőle megmenekülhessetek. Szégyen a népre, mely ily fiakat nevez nagyjainak! Árulás, hitszegés minden nyomon! Titkainkat kémekre bizzuk, fejünket órgyilkos kezébe hajtjuk le, üdvösségünkkel ördögök játszanak. De reszkesetek. El fog jönni a fizetés napja és az rettenetes nap lesz. Akkor megemlékezzetek róla; hogy az üldözött honfitól megsajnáltátok a falatkenyért, s kaput zártatok előtte. Reszkesetek. Reszkesetek.

Kampós ur úgy is tetétől talpig reszketés volt már. Ugy gondolá, hogy e szörnyü fenyegetés ellenében semmi sem lesz olyan jó védelem, mint azt az ötven pengőt által adni.

- Hiszen kérem alássan; itten küld a tekintetes úr ötven pengőt.

- Hahaha! kiálta fel a nagy férfiú elkapva hevesen a feléje nyujtott aranyos bankókat, oly dühös mozdulattal, hogy Kampós ur nem kevesebbet várt tőle, mint azt, hogy menten rongyokká fogja azokat tépni. Ötven pengőt! kiálta elkeserülten a bujdosó; égre emelve a tiz darab Reichschatzscheint. Látod e ezt hazám? Nekem, ki tizszer áldozám érted éltetemet; ki véremmel öntöztem végig határidat, most ötven pengő a jutalmam. Oh szegény elhagyatott hazám!

Kampós ur de bizony nagyon el volt érzékenyülve, már a zsebkendőjét kezdte keresni a hátulsó zsebében, mely mozdulatát a nagy férfiú félre találván magyarázni, hirtelen rajta dobbant s mellbe ragadá.

- Valld meg hitszegő, hogy száz forintot küldtek számomra s te ötvenet eldugtál belőle.

De már ez olyan szó volt, a miért Kampós ur meg tudott haragudni.

- No, de hallja az ur, azt nekem ne mondja: ha nekem nem hisz, jőjön velem a tekintetes urhoz, beszéljen vele maga. Engem ne gyanusítson. Nézze!

A nagy bujdosó magas büszkeséggel tekintte végig a kurta férfiun s büszke önérzet hangján tromfolt le rá.

- Megvetlek benneteket uraddal és rongy alamizsnátokkal együtt, s azzal a rongy alamizsnát jobb és balkeze közé ragadván, hevesen - zsebébe dugta.

És még egyszer végig tekintve megvetően a kis számtartó köpczös alakján, méltóságteljes léptekkel elhagyá a szobát.

Azonban minden keserve mellett is birt annyi lélekjelenléttel, hogy az asztalon levő két kalap közül a jobbikat vigye el; mely történetesen Kampós uramé volt, ott hagyván annak emlékül saját ócska kalábriáját.

A folyosó ajtajánál még megállt s észrevevén, hogy a jámbor férfiú szemei most is utána merengnek; még egyszer visszafordult s tenyerét homlokára téve, hörgé:

„Nagy a világ, végtül végig bujdosom!“

És elrohant.

Kampós uram úgy érzé magát, mint egy gonosztevő. Hátha mégis „ő” volt! Milyen méltósággal beszélt! hogy fel volt indulva! Ez mégis aligha valaki nem volt. Ha valami szerencsétlenség éri; soha sem fog a lelkiismeretével kibékülhetni.

El is vitte magával ereklyéül az elüldözöttnek otthagytott ócska fővegét s eltette a szekrénybe otthon.

De az a mondás „nagy a világ, végtül végig bujdosom.”

Hisz ezt a nagy verset csakugyan a nagy költő írta.

A nagy bujdosó azonban még abban az órában – nem bujdosott ugyan a világ tulsó végére, hanem igenis a falu tulsó végén levő kastélyig, a hol Ritter von Ankerschmidtnél úgy jelenteté be magát, mit egyik tagját a sárosi szabadcsapatnak, mely a kormány által eléggé nem jutalmaztatott, s a megye népessége által üldöztetésnek kitéve, kénytelen más megyékbe elvándorolni, jutalmat és méltánylatot keresve.

„Ezuttali” neve volt Marczíán Richárd. Nem olyan fényes, mint a milyenből legközelebb kiugrasztották, de köznapi használatra jó; – mig el nem szakad.

III.

A vén katona és családja.

Ankerschmidt lovag, mint vértés-őrnagy több évig lakta Magyarországot; tanulta ismerni annak alföldi városait s akkor igen jól érezte magát itten.

Következtek azután olyan évek, a mikben egykori ismerőseit, köztük fegyvertársait is, mint ellenségeket látta maga előtt. Ez is bevégeződött.

Sebei, miket a hajdani jóakaróival tett vitában kapott a harczmezőn, okot adtak neki, hogy a további szolgálat alól fölmentesse magát; s a magányéletbe vonuljon vissza.

Neje bécsi bankár leánya volt, kinek halála után mintegy félmilliót kapott.

Az akkori pénzviszonyok meggondolása, a mik a mostaniaknál semmivel sem voltak jobbak, odavezette a hadastyánt, hogy legjobb lesz a pénzt valami elpusztulhatlan birtokba fektetni. Magyarország akkor új Amerika volt; a hol Ritter von Ehrenfels nyomán talán ingyen is lehetett földhöz jutni; de kész fizetésért bizonyosan igen szép jószágokat lehet megszerezni. – Az országban egyszerre hetven millió bankjegy vált hamuvá, vagy ereklyévé; sok ember el volt adósodva, igen sok megrigázva (derangée); kevés concurrens, sok eladó. Kétségtelenül igen jutányosan lehet akkor igen szép birtokrészekhez jutni.

A lovag nem is az az ember volt, a kit aprólékos akadályok elriasztottak volna. Határozott jellem, szokva küzdelemhez és parancsoláshoz, bizott az új rendezés vaskeményiségében s nem kevésbé saját hadvezéri taktikájában.

Családi ügyésze dr. Grisák, kit alkalmas birtokvásárlással megbizott, igen szerencsés vételt tett számára a Pajtaynéól megszerzett vitalitiummal. Két ezer hold legjobb termő földet megkapott százhatvanezer forintért, a mi bagatelle volt érte. Többi pénzét használhatta beruházásokra. E vétel módjairól bizony nem igen sokat tudott meg a lovag, csak később fedezte fel az ócska kastélylyali servitust, miután azon nem lehetett segíteni, megnyugodott benne s eléje építkezett.

Meg is lehetett Ankerschmidt gazdaságát nézni; mert ez ritkította párját a vidéken, volt neki gőzmalma, cséplő, arató, daráló gépei; minden gazdasági épülete cseréppel fedezve; pálinkafőzője, hizlalói, pompás mürzburgi tehenészete: yorkshirei sertései; egyiptomi mumia buzája, czukorczirokja; gyönyörű répa, repczevetései; s hogy mindenből meg legyen a java; a jószág felügyelőtől kezdve az utolsó szolgálégényig mindennemű gazdászemélyzete a munkás, józan cseh népből telt ki; – elővigyázati rendszabályai is kielégítőek voltak. Minden kívül járó cselédje; vadász, erdőkerülő, kondás, finom drótcsovű duplapuskákkal volt ellátva, a kastély tornyában lármaharang, a minek hangjára strategice összekellett bizonyos ponton vonulni az őrseregnek s netaláni vakmerő támadásokat erélyesen visszautasítani, minden ól, pajta, csűr el volt látva messziről meglátható fényes czimereivel a trieszti „azienda assicuratrice”-nek, még az asztagokon is láthatók voltak azok póznákra szegezve; hogy a gyujtogatóknak elvegyék a kedvét. Éjjel pedig kürtös őrjárók czirkáltak a kastély körül; távortartva attól minden veszedelmet.

Igy aztán csak lehetett nyugodtan élni Magyarországon „is.”

A tulsó faluvégen levő másik kastélyról csak annyi tudomása volt a lovagnak, hogy abban valami mogorva kurucz táblabíró lakik; a ki valamely, a lovag által fel nem fogható, törvénykezési subtilitás miatt sógorasszonyára neheztelven, e haragját a vevőre is kiterjeszti; meg más egyébért is haragszik, a mit ismét nem ért más, mint a miniszterek odafenn, meg a volt képviselők idelenn; de a kivel összenemzördülni nagyon könnyű, miután sehova sem jár és utban nincsen.

A lovag még 48 előtt özvegyen maradt, két leányát akkor nevelőben hagyta; azután, hogy

jószágbirtokossá lett, egy bécsi nevelő felügyelete alatt elhozta őket magával Magyarországra.

A leányok nagyobbika már ekkor bálbajárni való volt, a kisebbik pedig még abban a korban, a mikor még nincs officiose megengedve a regényolvasás.

Hermína kisasszony magas, büszke szépség volt, vonásaiban sokat hasonlított atyjához; annak a keselyű orra, csakhogy nőies finom metszéssel, annak az erős szemöldei, csakhogy nem oly kegyetlenül összeránczolva; annak a kék szemei, csakhogy némi ábrándos mélasággal fátyolozva s annak a gödrös álla, csakhogy ő nála a természetből simán, nem a borotvától, mint az öreg uréi, ki még azután hosszú bajuszt is viselt, a mit 48-ban kezdett eresztetni, az ideig a tisztikar simára borotvált ajkkal jellemezvén magát, s azután meg igen eredeti divat levén a bajusz tekintélyét azzal is növelni, hogy a kiborotvált szakálból egy csomót folytatásul hozzá adnectáltak.

A másik kisasszony, Eliz, inkább hasonlított anyjához, a kit mi nem ismertünk. Kicsiny, gömbölyű, eleven termet, szénfekete göndör haj, villogó szemek, minden pillanatban készek sirásra és nevetésre; picziny száj, melynek beszélni, vagy dalolni kell mindig és a mellett a legháladosabb kedély, mely rossz benyomást hamar felejt, a jót sokáig tartogatja.

Épen ebéd ideje volt, midőn egy tisztelt bujdosót bejelentének a Ritternél.

A család az asztalnál ült; az inas azt mondá, hogy egy szerencsétlen urforma ember kíván bebocsáttatni.

- Ha szerencsétlen, jöjjön be: ebédeljen velünk. Mondá a lovag, kinek szigorú arcza, katonás tekintete erős ellentétben állt kedélyhangulatával.

- Én átadom neki a helyemet; - szólt fürgén felszökve Eliz.

- De Eliz, mit gondol? utasítá őt rendre Natálie kisasszony, a nevelő: egy szörnyű bölcs, tudományos és sensitív, de a mellett nagyon sovány delnő. Ön maradjon helyén. Georg fog teritéket tenni az asztal végére.

A szerencsétlen ur belépett. - Megállásában, előlépésében volt valami az üldözött világfájdalomból. Szemeinek csendes lehunyása, az összeharapott ajk tanúsítá, mily benső küzdelmébe kerül emberek jószívűségéhez folyamodnia. Midőn a lovag elé lép, midőn meghajtja magát a társaság előtt, nem bír egy szomorú sóhajt visszatartani keblében s hangja tompa, hangja fulladt, midőn e szöveget kell rebegnie.

- Uram. Én egy üldözött szerencsétlen vagyok.

- Tudom, tudom, szólt a lovag, kurtán végét szakítva az önbemutatásnak. Foglaljon helyet. Épen jókor jött; még a levesnél vagyunk.

A bujdosó olyan hosszú, reszketeg fohászszal ült le a mutatott helyre, mintha siralomházi lakomához ülne s gondja volt rá oly érdekes arcot csinálni, a minőt csak csinálhat valaki, mikor idegen hölgyek pillantásait sejtí.

- Lovag ur: szólt a boldogtalan, miután leveses kanalát megmeríté. Azon nemes leereszkedés, melylyel ön egy üldözöttet fogad; önnek diszére válik; nem vesztegette ön azt érdemtelenségre. Én is ön oldalán harczoltam.

- Ugy? Az nagyon szép. De egyék ön, mert elhűl a levese.

- Köszönöm. (Következett egy pár kanál leves; közbe egy kis páthosz.) Szolgáltam igen is. (Két kanál leves.) Véremmel, étetemmel. (Három kanál leves.) Harczoltam az igaz ügyért, utolsó leheltemig. (Még egynehány kanál leves.) Nem féltem a haláltól; nem rokonaim üldözésétől. (Megint kanál leves.) Feláldoztam mindenemet. Végre életemet is. (Most már csakugyan meg kellett pihenni a boldogtalan, miután sem feláldozni, sem felkanalazni való nem maradt előtte).

- Micsoda ezrednél szolgált ön? Kérdé a lovag gyanus orrhordozással.

- Nem kényszerítve harczoltam uram; ez legnagyobb büszkeségem. Szabad csapatnál voltam.

- Miféle szabad csapatnál?

- A Sz...ynál.

- No azok engemet egyszer szépen cserben hagytak. Bagázsát fedezni voltak rendelve, s egy huszárcsapat közeledtére mind láthatatlanná lett; én szinte két tűz közé szorultam miattok K... alatt. Ön is ott lehetett akkor! Mert más esetre nem emlékezem, hogy a testemhez közel lett volna ez érdekes testület.

- Ott voltam! kiálta a boldogtalan; a körül hordott marhahusból egy döféssel két szeletet szúrva keresztül. Egyedül maradtam ott, míg társaim elpártoltak. Küzdöttem a túlnyomó ellenséggel, mint Horatius Cocles: egyedül egy fahidon, mely a mély Hernádon átvezetett; míg végre az ellenfél ágyukat hozatott, s egy fáradt tizenkét fontos mellbe találva, eszmétlenül döntött le az árokba.

- Teringettét! Ilyen merész dolgokat ne mondjon ön! kiálta közbe a lovag, türelme fogytán. Tizenkétfontos fáradt golyó. A kit ez megtalál, az holt ember.

- Nagyon fáradt volt már. Magyarázá a jövevény.

- Akármilyen fáradt! Mikor a földön gurul is, még mikor mászik is, megöl egy embert, a ki utjába áll. Egy tizenkét fontos golyó! Ördög lelke! Az igen nagy ur! Mért nem vesz ön abból a májas gombócból a hús mellé?

A hős csakugyan jónak látta artilleriai tanulmányait a májgombócokkal folytatni, a mikből öt hat által találtatva sem esett el. Az így támadt néhány percnyi hallgatás egyuttal jellegezhette csendes neheztelését, önfeláldozásának tagadólagos fogadtatása miatt.

Csak a mint az utolsó falatot meghengergeté a paradicsom-mártásban, akkor látta jónak felsóhajtani.

- És e miatt kell nekem számüzve bujdosnom tulajdon hazámban.

- Hogyan? kérde a tábornok. Hiszen a kormány, mint tudom, méltányos volt az érdemesekkel. Nem kapott ön hivatal?

- Elüldöztek belőle. Mindenütt órgyilkosok fenyegettek. Bujdosnom kellett.

- Nem volt önnek édes anyja? kérde érzékeny hanglejtéssel Natalie kisasszony.

- Azt megölték ellenem való boszúból,

- Szörnyőség! Hát testvérei voltak-e?

- Azokat is mind megölték. Két szép hugom. Oly virulók, oly szépek, mint a két kisasszony itt. Azok is halva, megölve. És itt a bujdosó jól dressirozott szemeiből két könnycsepp hullott alá a kotlettre; megette úgy: még citromot is facsart rá.

- Szegény ifju! sóhajtja csendesen missz Natálie.

A lovag nem volt ilyen nagyon meghatva. Valami más irányba téríté át a beszédet.

- S miért hagyta ön el Garanvölgyi ur pártfogását?

De már ez a kérdés csakugyan úgy meglepé a szerencsétlent, hogy az épen szájába dugott falatot rágatlanul nyelte le.

- Hogyan méltóztatik? Kérde elbámulva.

- Hogy én hogyan tudom önnek otlétét? Igen egyszerűen, ott vadásztam a hegyek között s megláttam önt, a mint a kolna tornácán ült. Vadászom aztán megmagyarázta, hogy ön kicsoda? hanem az úgy adta elő, hogy ön valami menekült honvéd, vagy kormánybiztos a magyar táborból, s ezt én valószínűbbnek is tartottam.

- És - méltóságod - mégis - megtűrhet?

- Azt érti ön, hogy tudtam és nem adtam föl?

- Nemes szivre mutat.

- Uram! Kiálta fel indulatosan a lovag, kit a jövevény elismerő szem-meregetése már boszantani kezdett. Én medve voltam, ki marakodtam magamhoz hasonló medvékkel; de vizsla soha sem, ki a vadász számára foglyokat fürkész!

E kifakadásból sondirozható a jövevény a lovag kedélyét, hogy ott igen sok rétegen kell keresztül furni, a mig az ember az eleven vizére talál.

Tehát odább ásott.

- Garanvölgyi valóban az hivé, hogy én a forradalmi párthoz tartozom, s azért rejtegetett magánál.

- No az természetes. Mindenki ragaszkodik azokhoz, a kikkel egyetért.

- Oh de én nem értek vele egyet. Iparkodék magát purifikálni a jövevény. Ezért is hagytam őt el. Az egy igen veszedelmes ember. Mind ő maga, mind számtartója, Kampós, örökösen conspiratiókon török a fejöket. Engemet is felszólitottak, hogy vegyek benne részt: rámbizták legveszedelmesebb titkaikat, hol vannak fegyvereik elásva? kikkel correspondeálnak a külföldön?... mikor szándékoznak?...

Ankerschmidt lovag hevesen ugrott fel helyéről.

- Uram! ne folytassa tovább. A mit ön beszél, azt nekem nem szabad hallanom. Ezt a themát nekem ne hozza többet elő. Az én házamnál nem szabad denunciációnak hallatni magát?

A „praesumtiv“ Marczián Richárd jónak látta ez erélyes ripostozásra hátravonulni. Hiszen nem akart ő e helyen árulkodni. Nem is azért beszélt itt, sőt épen azért mert ily nyilt lenni. Egyébiránt „loyalis“ érzületét nyilvánossá tenni nem mulaszthatá el stb.

A gouvernante igyekezett azután a társalgásnak szelidebb jellemet kölcsönözni. Áttért a beszéd színművekre és tánczvigalmakra. Beszéltek a Prófétáról és Fidesről. Ebéd végeztével Richárd elárulá zeneképességét s zongorához ült; eljátszotta a Radetzky-indulót, a Próféta nyitányát, Lucia magándalait; mig egyszer Eliz kisasszony azon kívánságát nyilvánítá, hogy szeretné tudni, milyen lehet egy csárdás? Arra a jövevény megneheztelt és felállt, olyant nem szokott játszani. A gouvernante megdorgálta a kisasszonyt: „quelle idée“, az pedig trillázva

szökdelte át a szomszéd szobába.

Azután Hermine kisasszony ült le a zongorához s különféle „rêverie“-ket bocsátott közre, kitűnően nem ragaszkodva semmi ütenyhez; kísérte azt a jövevény obligát ájuldozással.

Később a hölgyek saját termeikbe vonultak; a lovag pedig átvezette vendégét a pipázó szobába.

Itt alig hogy magukra maradtak, Ankerschmidt saját és vendége szájába egy-egy szivart dugva, cordiális egyenességgel rátevé két kezét annak két vállára s így szólt hozzá katonás őszinte hangon:

- Hallja ön! Én kitaláltam, hogy ön kicsoda? ön egy üldözött menekvő forradalmár, ki a haditörvényszékek vaskarjait kerülgeti, s minden egyéb, a mit ön beszél, csak ezt maszkirozni való tréfa. Legyen ön bizalommal hozzám. Én birok egy kis befolyással itt amott, ha akarja ön, eszközök ki számára amnestiát; vagy ha jobban tetszik, utlevelet külföldre.

-57-

Marczián Richárd keblére tevé kezét s égreemelt szivarral esküvék, hogy ő nem alakoskodik, ő igazat mondott. Ő loyális érzelmeinek áldozata s honfitársai üldözése elől menekül.

- No - jó. Szólt a háziur. Akkor hát maradjon ön itt, a meddig tetszik. A vendégszoba fütve van; a folyosón balra fekszik 11. sz. alatt. A mikor akarja, félrevonulhat.

És azontul nem szólt bele, akármit beszélt előtte Marczián; kényelembe tevé magát az egyik bőrpamlagon s a bujdosó nem sokára azon vevé észre, hogy Ankerschmidt lovag, a mikor ő legjobban magyarázná előtte a bányavárosi hadjáratot; javában horkol és elejti szájából a kialudt szivart.

Ekkor aztán a szivarládából vagy öt hat darabot oldalzsebébe nyomva, ő is idején levőnek látá uj szállása után nézni; a mit minden kérdezősködés nélkül megis talált; addig azonban, a mig a folyosón a 11 számig végighaladt, még a közbeeső ajtók kulcslyukain is benézegetett; az embernek jó, ha többet is lát. E végett lábhegyen is szokott járni, mint a macska.

Látott is valamit. A 10-dik számban, mely szinte valami vendégszoba lehetett, de ezúttal fütve nem volt, a mi látni való a hideg kandallóról; ott ült egy asztal mellett Eliz kisasszony és irt nagy sebtén valami levelet. Gyakran lehelt a körmeire, mert meg voltak gémberedve.

-58-

Innen Richárd szép csendesesen benyitott a 11-be. (A kastélyban minden szoba számozva volt), ott fel volt szitva a tűz a kandallóban, az ágy tisztán felvetve: a vendég kényelméről gondoskodva.

Azon gondolkozott, hogy vajjon mi lehet az, a mit Eliz kisasszony oly féltve ír a hideg vendégszobában? Jó az embernek mindent megtudni.

Nem sokára nyikorgott az ajtó; Richárd kinézett a kulcslyukon, s egy kis ökölnyi gyerkőcöt látott belépni a 10. számba.

A tacszó alig volt több hat évesnél, s olyan furcsa volt a magas kalapos harisnyás egyenruhában. Ez a kisasszonyok „Leib“-gardistája. Asztalnál ő szolgált fel nekik.

Vajjon hova küldik?

A kis ficzko néhány percz mulva visszajött, s egy levelet látszott kalapjába dugdosni. Együtt jött vele Eliz kisasszony, s susogva mondá: „az angol kerten keresztül menj.“

Richárd mindent jól látott és hallott.

Amint Eliz eltűnt a folyosón, Richárd kijött szobájából; sietve lehaladt a kastély lépcsőjén; az angol kertben utolérte Gyuszi, a kis cseh inast s visszahivta.

- Megállj Gyuszi. A kisasszony utánad küldött, hogy azt a levelet, a mi a kalapodban van, add ide, valamit akar még beleírni; majd én mindjárt visszahozom; addig hajolj le itt a fűbe, hogy valaki észre ne vegyen s várj, míg visszajövök.

-59-

A kis talpats gömbölyüire nyitott szájjal bámult a nagy tekintélyes urra, s lehetetlennek tartá, hogy a mit ilyen ur mond, az még másképp is lehessen, mint a hogy mondják, s annál fogva minden vonakodás nélkül ki is szolgáltatá neki a kért levelet; a mit az gondosan keblébe rejtett, még egyszer ráparancsolva a kis kölyökre, hogy jól elrejtse magát, mig ismét híni fogják.

Azzal sietett vissza ismét a vendégszobába. Az ajtót magára zárta s a levelet elővette.

Valakinek a lepecsételt levelét elolvasni, a mi a technikai nehézségeket illeti, annyi, mint semmi. Én valóban nem is értem, minek szokták a leveleket lepecsételni, miután azt mindenki tudja, a ki akarja, hogyan szokták a leveleket legkisebb észrevehető nyom nélkül felnyitni?

A ki még nem tudná, hát tanulja meg, hogy a levéltitok szentségének a magánybecsületézésen kívül semmi garantiája nincs.

Amint Richárd biztosítva érzé magát a meglepéstől; elővett egyet azon kenyér-galacsinok közül, a mit roszt szokásu vendégek ebéd közben ujjak közt a morzsalékból összeszoktak gyúrni, s a mi aztán olyan idomitható gyurmát képez, mint a viasz.

-60-

Egy ilyen kenyér-galacsint rányomott a levél pecsétjére, mely ekként a pecsét czimerének lenyomatát a leghivebb mintában felvevé. E pecsét mintát aztán a meleg kandalló párkányára

tette.

Akkor a pecsételt levelet a kandalló tüze elé tartá, a mitől azon a spanyolviasz szeliden felolvadt, s a boríték szegletei felváltak.

Már most birtokában volt a levélnek.

Sietve átolvasá annak tartalmát, mely németül volt írva.

„Jólszületett Garanvölgyi urnak. Uram! Sietek önt tudósítani, hogy ön nagy veszélyben forog. Egy gonosz lelkű áruló, kit ön saját keblén táplált, felfedezte, hogy ön összeesküvést tervez kasznárjával Kampós urral együtt; hogy hol vannak fegyverei, titkos levelezései? siessen ön magát megmenteni. Még most olyan helyen mondta ezt el az áruló, a hol ezt ön ellen nem fogják felhasználni; de majd máskor olyanok előtt találja elárulni, a kik önt kérdőre veszik. Azért rejtse ön el jobban és semmisítse meg, a mi félteni valója van. Higgyen nekem. Isten önnel. Egy ismeretlen.“

Ah! Nézze meg az ember a kis galambot, miben törí a fejét!

No de jól van. Ez nem árt semmit. Hadd tudja meg az öreg kurucz, hogy leskelődnek utána. Ez annál jobban fogja ingerelni.

Az alatt a kenyértészta lenyomat csontkeménynyé szilárdult a kandallón, a tüznél meglágyított pecsétet újra le lehetett vele nyomtatni, oly tökéletesen, mintha soha fel sem lett volna bontva a levél. Két percz mulva a kis talpats ismét utban volt a levéllel, s ez uttal szaladt helyreépítőlni a mulasztást.

Annyit világosan felfogott Richárd ur, hogy itt a megkezdett szereppel rózsákat aratni nem lehet. Ez a család nagyon sok hajlammal bír érzélgő magasztosságra. A hadastyán resteli üldözni hajdani ellenfeleit békés uton, a kisasszonyok pedig nagyon elegiácus hangulatban vannak. Itt fordítani kell a köpönyegen. Hiába: nem mind arany az, a mi - s á r g a .

Nem is sokáig késett határozatával. Hajfürteit, nyakkendőjét egy fali tükörből rendbeigazítva, szakállát állán kissé kétfelé szoktatva, hogy arcának némi négyszegletűséget kölcsönözzön, magában hirtelen végigfutotta szerepét s erősnek érezve magát, felkészülten rontott át a delnök szobájába délutáni látogatásra.

Csendesen lépett be, óvatosan körültekintett, halkan tette be maga után az ajtót; nyelve hegyét ajkai közé csiptette, mintha azzal jelvényezné, hogy tartózkodnia kell a vigyázatlan beszédű s azzal, amint látta, hogy a három hölgyön kívül, kik egy lábszőnyeg himzésén dolgoznak, senki sincs jelen a szobában, hirtelen odament hozzájuk, s sietséges gyorsasággal, mohón elkezdte beszélni; suttogva, de nagy szinpadí erővel.

- Tisztelt urnóim, bocsássanak meg nekem, hogy oly nyomorult szerepet játszottam önök előtt néhány órával ezelőtt. Érzem, hogy önök megvetnek engem és e megvetés megöl. Arczom pirulása minden perczben elárulhatta önök előtt, hogy nem mondok igazat. Nem viselhetem e piruló arczot önök előtt tovább. Inkább haljak meg.

E szavaknál elszántan térdre roskadt a bujdosó s egy kezével missz Natálie, másikkal Hermina kezét ragadva meg, azokat felváltva szoritá ajkaihoz: s azután zokogva mondá:

- Igen: én nem vagyok az, a minek kiadtam magamat; lengyel menekült vagyok én; Prága védelmezőinek egyike: nem Csehország kapitáléjának, hanem Varsó elővárosának, a szerencsétlen Varsóének, nevem Brazeszky Bogumil gróf. Magam egy uhlánus ezredet állítottam s vezettem a csatába. Három kastélyom volt és tizenkét falum. Az mind elveszett; de mi e veszteség mind az elveszett hazához!

És itt könyes arczát tenyereibe temeté Brazeszky Bogumil, - vagy kicsoda? s ujjai közül vizsgálá a hölgyek arczán tett hatást.

Az kedvezőnek volt nevezhető.

Ennélfogva a bujdosó, most már Bogumil levén, idején találta széttárni keblét s elszánt hangon így riadozni fel.

- És most önök kezébe tettem éltemet, urnóim. Csak egy szavuk, fejem legördül, hatalmukban vagyok.

Missz Natálie sietett a lovagot biztosítani, hogy e háznál bizonyára senki sem fogja e hatalomnak hasznát venni. Keljen fel és törülje le könyeit, nehogy a cselédek észrevegyenek valamit és legyen arról meggyőződve, hogy bár ezelőtt egy néhány esztendővel a házi ur maga is aprite a feltámadt lengyeleket Halicsban, hanem azért a házába menekültet, akárki legyen is, ugy fogja védeni, mint bármely ó-cordovai mór Kalifa spanyol vendégét. Csak arra vigyázzon, hogy a fővadász előtt ne találjon lengyel szót kiejteni, mert az tud lengyelül.

- Órizkedni fogok: mondá Bogumil, a mit annyival könnyebben megígérhetett, minthogy ő maga egy szót sem tudott lengyelül.

És azután letörülte könyeit s áldani kezdte fönnhangon a sorsot, mely őt ily védangyalok körébe vezette.

Hanem a védangyalok közt volt egy ártékony angyal is ránézve.

Eliz kisasszony, ki hamis fejecskéjét gyakran rázogatta az elmúlt tragoediai jelenet alatt, s mosolyogva folytatá himzése keresztöltéseit, egy hallgatási perc szünete alatt alkalmat vett magának e kérdéssel interpellálni a bujdosót:

- De hát a lengyel harcos miért árulkodik a magyarra?

- Ugyan Eliz! Kiálta egyszerre missz Natálie és Hermine az ifju oppositiotagra. - Hogy lehet oly gyöngédtelen?!

Bogumil tehette volna azt, a mit „más“: hogy a majoritás ily fényes bizalmi nyilatkozata után, fölöslegesnek tartson minden további önigazolást; de ő megakarta mutatni, hogy nála a „kék könyv“ rendben van, s azt minden perczen leteheti a ház asztalára.

- Csak bevágtam az utját az árulónak. Megtudtam, hogy saját nyomorú életének megmentéséért engemet akar feláldozni s ha nála maradok, elárul; mert tessék elhinni, ezek a régi csökönös táblabírák minden rosra képesek. Ezért megelőztem őt, hogy ha gonosz szándéku árulkodásával föl akar lépni, önmaga essék a kelepcebe.

Eliz vállat vonított, s valami olyan csettenést hallatott nyelvecskéjével, mint mikor az ember azt akarja valakivel tudatni, hogy „oh be otromba óriási nagy hazugságot akarsz te most én velem elhítenni“ a nélkül, hogy tulajdonképen egy mondott szót ejtene ki ajkán.

Missz Natálie basilisk villámokat lövelt a kétkedőre, Bogumil észrevehette, hogy itt Eliz kisasszonyra nagyszerű dorgálás várakozik. Nem akarta ez üdvös tanítást meggátolni. A visszafojtott fájdalom érzetével vevé kalapját s szemhunyó lemondással rebegé: hogy igen idején látja egyelőre visszavonulni; sőt, ha azon meggyőződésre jutand, hogy jelenléte bárkire nézve is a háznál kellemetlenné lett, kötelességének ismerendi, semmivé lenni, elpárologni.

-65-

Azzal kihátrált a szobából s mindjárt futott le az angol kertbe, a visszatérendő Gyuszit elfogni.

A hátramaradtak közt rögtön kitört a „jegyzék-háboru.“

- Eliz kisasszony, ön egy neveletlen gyermek! tört ki legelébb is missz Natálie.

- Ugyan miért? kérdé a kis rebellis, bátran fölemelve daczos fejét.

- Illik-e a vendéget megsérteni.

- Illik-e a házi gazdára árulkodni?

- Azt ön nem képes megítélni. Azt a törvényes férfiak „vétlen védelemnek“ hiják.

- No, mi kis leánykák meg a nevelőben „csunya árulkodásnak“ szoktuk nevezni. És az olyant kivexáltuk magunk közül.

- Azt elhiszem; arra ön nagyon képes: valakit vexálni, boszantani. Annak fényes próbáit adja mindennap; de én jobb szeretném, ha a francia leczkéit tanulná meg az alatt.

-66-

- Én meg jobb szeretném, ha épen semmi francia leczkét sem kellene tanulnom.

- Oh igen; ön szeretne nem tanulni semmit, hanem csak felnőni úgy, mint egy kis hamupepejke. Ez minden kis leánynak az ideálja. - Aschenbrödelnek lenni, aztán gyémántos ruhákba öltözni.

- Mért nem tanítanak arra, a mit szeretnék tanulni? mért nem adnak magyar nyelvtant? azt tanulnám.

Missz Natáliának minden harasszgombolyag kiesett e szóra az öléből s szétgurult valamennyi szék alá.

- Hallatlan ez!

- De ugyan már mi volna benne hallatlan? Engem soha sem visznek Franciaországba, a francziákat sem hozzák ide soha; de magyarokkal mindennap jövök össze s aztán olyan furcsa, hogy nem tudok velük beszélni. Azok olyan szépen köszönnek nekem az utcán, s én még csak el sem tudom fogadni; annyit sem tudok nekik visszamondani, hogy adjon az Isten hát nekik is egyszer egy „jó napot.“ Aztán odalenn a kertben a parasztleánykák, mikor gyomlálnak, olyan szép dalokat énekelnek. Ugy szeretném tudni, hogy miről dalolnak, mert az valami nagyon szép, valami nagyon bús lehet; aztán a dallam megragad a fejemben; egész nap azt dúdolom magamban, s a verset nem tudom hozzá. Pedig olyan szép.

-67-

S azzal elkezdé dúdolni szöveg nélkül a „Télen nyáron pusztán az én lakásom“ valóban gyönyörű dallamát.

- Eliz kisasszony! parancsolá magas tekintélylyel a Missz: keljen ön fel a himzéstől s menjen tanulni a g r a m m a i r e t !

Eliz rögtön letett tút és ollót, elővette a grammairt; leült egy ablakba s az elmés nyelvtani gyakorlatot az „il“ használata fölött elkezdé ugyanazon „Télen nyáron“ melodiájára dúdolni:

„Il fais froid. Quelle heure est il? Il est midi!“

- Eliz! rikolta magán kívül missz Natálie. Most már elég! Most már teljes a mérték! Menjen ön ki rögtön a terembe, egy óráig büntetésül a zongoránál fog ülni s folyvást „s k á l á t“ fog játszani.

A kis gonosztevő felállt s gonoszul mosolyogva fordítá hátra megalázatlan fejét.

- A tisztelt haditörvényszék elítélhet; de azért a bujdosót nem tartom derék embernek!

A gonoszlélek! Tudta, hogy ezért büntetik; tudta, hogy ez fog fájni legjobban.

S aztán mit tett? Talán meghunyászkodott az ítélet kimondása után? Dehogya. Tessék csak elképzelni! Leült a zongorához, s egy óráig folyvást verte rajta, - nem a parancsolt hanglépcsőt, - hanem magát azt a veszedelmes, betiltott, konfiskált dallamot: „Télen nyáron pusztán az én lakásom.“

-68-

Missz Natálie görcsöket kapott. Talán el is ájul, ha Hermina nem vigasztalja. Ne ügyeljen a rosz, malitiosus gyermekre; majd megmondjuk a papának.

- Ah Hermine! zokogá missz Natálie, a nagyobbik kisasszony nyakába borulva. Ha ön nem volna; ell kellene hagynom ezt a házat!

Daczára a hives tavaszelői alkonyatnak, a bujdosó megállta a lest az angol kert hátulsó ajtajánál, mely a kertek alá vezetett, tudva, hogy Gyuszinak azon az uton kell visszajönni.

Egy kicsit késett a ficzkó, mert utközben sok veréb volt az akáczkerítéseken, azokat kellett neki hajigálni; Bogumil figyelemmel kísérte e kötelességmulasztást már messziről s midőn a fiu a kertajtóhoz ért, hirtelen eléje dobbant, mint a szakállas farkas, a ki a kis gyerekeket megeszi.

- Hát te mért nem sietsz jobban?

Gyuszi ijedten kapta le magas tetejü kalapját, mely épen olyan nagy volt, mint ő maga, mintha azt fejezné ki vele: hogy hiszen itt az üstököm, czibáld meg; de ne kérdezz.

Bogumil meg is tépásztá. Ilyen alkalmat a cselédnép rendbentartására nem lehet elmulasztani.

- Hát mit izentek vissza, te csavargó?

-69-

A kis talpats elébb fölfelé törülte az orrát, azután messzire felágaskodva szemöldökeivel, elkezdé mondani, a hogy az uton kicsinálta szépen.

- Tiszteli a nagyságos ur a nagyságos urat alázatosan, csókolja a kezeiket, azt izeni, hogy „nix tájts.“

- Mit izen te, semmirevaló? kérdezé Bogumil, jobbról balról pofonlegyintve a gyereket.

- Azt izeni, hogy visszaküldte a levelet: bömbölt a poronty, kiejtve kalapjából a levelet.

- Hah! visszaküldi? kiálta homlokon ütve magát Bogumil.

- Az ám, azt izente, hogy nem tud németül. Piszegé Gyuszi, nagyon örülve rajta, hogy már egyszer magát kezdi ütni az a nagy ur, nem őtet.

- Hallatlan! Add fel azt a levelet! Csak nem várod, hogy én hajoljak le érte? pimasz. És most takarodjál; ne merj felőle senkinek beszélni, hogy hol voltál? mert nyársba huzlak.

Azzal zsebredugva a visszaküldött levelet, rohant fel Ankerschmidt lovaghoz.

Egyenesen be a szobájába, mint a ki legjáratosabb ottan. A lovag még délutáni álmát aludta, csak a nagy lármára riadt fel, a mit Bogumil már az ajtóban elkezdett.

- Hallatlan! Égrekiáltó ez!

- No! Mi szabadult el? Kiálta a lovag, felszökve a pamlagról.

-70-

- Uram, lovag ur, ez tulmegy minden mértéken. Ez a szemtelenség, ez az impertinentia.

- No, no, mi az?

- Tessék elképzelni. Az a hetyke faragatlan táblabiró micsoda kihívó sérelmet követett el méltóságodon, méltóságod házán, czimerén, családján, méltóságod fényes nagy nevéen. Hah! Ez valami hallatlan. Én bámulni kezdek ezen embernek a bátorságán!

- No de hát mi az? Magyarázza meg ön.

- Tessék, elmondom. Most találkozom véletlenül méltóságodnak egyik hü apródjával a kis Gyuszival. Feltűnt előttem a dühtől kilelt arcz, melyben az ifjuság daczára a nemes szenvedély ereje lángolt. Kérdem tőle, mi történt vele. Gondolja el ön! szólt a derék ifju, egy levelet vittem a kastélyból abba a másik házba a kurta nemeshez, s az nem fogadta el az általunk küldött levelet, olvasatlanul visszaküldé.

- Levelet? Innen? Tőlünk? kérdé a lovag elbámulva. Micsoda levél lehet az?

- Ime itt van. Kezembe adta az apród, hogy hozzam ide.

Ankerschmidt átvevé a levelet s összevont homlokkal nézte rajta a czimiratot, tompán dörmögve:

- Ez Eliz írása.

Bogumil úgy tett, mint a ki ezt nem sejtette.

- Tehát annyival nagyobb a sérelem! Egy nő irányában gorombaság. Garanvölgyi azt izente, hogy nem fogadja el, mert nem tud németül.

- Az ördögbe! De hát mit irhat az én leányom Garanvölgyinek. Dörgött morgott a hadastyán, a levelet hol pecsétet hol czimzetes oldalán nézegetve.

- Kérem alássan, azt meg lehet tudni, szólt Bogumil nagy készséggel.

- Micsoda? kiálta Ankerschmidt, félrekapva a levelet. Csak nem képzeli ön, hogy én egy levelet fel fogok törni, a mi nem nekem szól?

A kalandor kissé le volt forrázva ezzel.

- Nem úgy értettem, kérem alássan, hanem hogy talán a kisasszony maga...

- Ejh! ön nem ismeri a kisasszonyt, az nem fogja megmondani. Nekem Garanvölgyivel van dolgom.

- Igaz, igaz! Erősíté Bogumil e nézetet, addig ütve a vasat, míg tüzes; - ez szörnyü megbántás, azt izenni vissza, hogy nem tud németül.

- És énnekem a mennykőbe is, meg kell tudnom, mi van abban a levélben, a mit az én leányom ír egy olyan ellenséges táborba.

- Valódi árulás. Ne hijjam ide missz Natáliet.

- Ne. Maradjon. Majd megtudom én attól, a kinek szól a levél.

- Hiszen a kisasszony maga is...

- Mondtam már egyszer, hogy az nem. Ha ő nem akarja e levél tartalmát nekem megmondani, én nem tudom őt kényszeríteni; mert én gyermeket meg nem ütök; de amattól megtudom; mert az férfi, s ha meg nem mondja, megverekszik velem!

- Dicső! dicső! Valóban kilátszik a nemes ember és a katona! Minden iz egy lovag, minden iz egy hős. Engedje meg, méltóságod, hogy én rohanhassak a vén poltronhoz és számadásra vonhassam e gyáva megbántásért.

- Micsoda? én helyettem.

- Nem. Mint cartel-vivő. Engedje méltóságod, hogy ez ügyben segédje legyek.

- Köszönöm. Magam fogok odamenni, szólt a lovag mogorván, s indult kardját felkötni.

- De tanuk nélkül? Az veszedelmes. Hátha valami insultust tesznek?

- K e t t e n leszünk! szólt a hadastyán, kardjára ütve. Kérem önt, most menjen fel szobájába, s ne szóljon e felől senkinek.

Bogumil hajlongott és elhátrált, a folyosón végighaladva kezeit dörzsölé, s polkalépésben kapkodva lábait szobájáig, egy kicsit füttyülve is csendesen mellé. A két öreget összeveszítmem már szépen sikerült. - Jobb lett volna ugyan, ha őt küldik kihívó segédnek; de így is bizonyos a siker. A táblalabiró égető maró választóvíz satyrája, a hadastyán puskapor természete; ha ez a kettő összeakad, kétségtelen az explosió!

Ezek jól összekerültek.

A hadastyán kardja végig csörtetett a lépcsőkön, a kalandor polkalépésben szökdelt végig a vendégszobában, kedélyesen füttyörészve mellé.

IV.

A kik egymást meg akarják enni.

Garanvölgyi ur Kampós urammal épen a gazdasági számadások befejezésén fáradozott, midőn Ankerschmidt lovag kardja megcsörrent az ajtó előtt.

A lovag fejéből az úton kissé kipárolgott a harag; elgondolta magában, hogy valamennyire cordialis, humoristicus viselet bevezetésül sokkal inkább illeni fog hozzá, mint egyszerre mindjárt az öreg ágyukkal rukkolni elő, a miért is a koczogtatásra belülről hangzó „lehet“ szót arra értve, hogy „herein“, azzal a durczás tréfával nyitott be az ajtón, hogy: „áh, ön azt mondja „herein“ és mégis azt állítja, hogy nem tud németül.“

Ekkor álltak először egymással szemtül szembe.

- Nem, uram, szólt Garanvölgyi; én azt mondtam, hogy „lehet.“

- Ah. Tehát miért nem a régi magyar szokás szerint: „szabad.“ Lássá ön, én ismerem a

magyart, én nem tagadom el.

- Hja uram, e szót „szabad“ én politziaellenes dolognak tartom emlegetni. Most csak „lehet“, de nem „szabad.“ Tessék helyet foglalni. Minek köszönjem e szerencsét?

-75-

- Ön tudja azt jól; ön engemet megbántott.

- Az nem lehet, álmodni sem szoktam méltóságodról soha. Senkit sem bántok meg. Mindig a zsebemben van az osztrák büntetőtörvénykönyv, soha sem teszek semmit, a mig meg nem nézem, hogy nincs-e az valamely paragrafus által tiltva.

- De ön egy levelet, a mi házamtól jött önhöz, visszautasított olvasatlanul, azzal az izenettel, hogy nem tud németül.

- E vétség ellen nincsen paragrafus a büntető törvénykönyvben, ha csak utólagosan nem fog helyreépíttetni a Reichsgesetzblatt valamelyik későbbi számában, az eddigiekben tudom, hogy nincs, mert azokat tanulmányoztam.

Ankerschmidtnek megint kezdett már a fejébe tódulni a vér.

- De uram, ön maga is katona volt, s mint tudom, jó katona; ön tudni fogja, hogy vannak sérelmek, miket semmi törvényszék nem orvosolhat, de a miket férfi férfival egyedül szokott elintézni.

- Tudom, lovag ur, de azt is tudom, hogy kivételes törvények mivel biztatják azt, a ki fegyvert vesz a kezébe, mikor engedelmé nincs rá: és én engedelemnélküli engedelmes alattvaló vagyok.

-76-

Ankerschmidtnek egy egész bataillon ördögöt kellett visszatartóztatni a rohamtól ez ingerkedésre. Csak az hűsítette a véré, hogy ennek a táblabírónak azokhoz a sarcasmusokhoz olyan szelid, nyugodt apostoli fehér szakállu ábrázatja volt.

- No, hanem hát tegyünk félre minden tréfát; folytatá Garanvölgyi; mondja meg nagyon tisztelt uram, miben és mi által találja magát megsértve részemről?

- Igen. Ön uram ma egy levelet kapott, melyet házamtól való cseléd hozott ide.

- Kaptam. Nem tudtam, hogy cseléd; azt gondoltam szolgabíró, mert olyan magas tetejű kalapja volt. Különben nyájasabb lettem volna hozzá.

- Ön e levelet fel sem bontotta; meg sem nézte, kitől jön? hanem feltöretlen visszaküldte azzal az izenettel, hogy nem tud németül.

Ankerschmidt e szavaknál élesen szemügyre vette Garanvölgyi arcát: mit felelhet erre?

Az pedig egy quekkerhez illő szelidséggel felelt:

- Mert valóban nem tudok.

- Ah pah! Ezt higgye az ördög. Ön előkelő ur; szülői bizonyosan jó nevelésben részesítették; lehetetlen, hogy nyelvekre ne tanították volna.

- Óh igen is, tudtam valaha. Sőt igen nagybecsült volt előttem a német tudomány és litteratura; egy időben egészen au courant tartottam magamat benne; még azt is meg tudtam mondani, melyik szakma micsoda új tehetségekkel szaporodott a német irodalomban: hanem már - elfelejtettem.

-77-

- Ah uram, ez nagyon erős! Kiálta Ankerschmidt, kardjával nagyot ütve maga elé; ilyen feleleteket adogasson ön másnak, ne nekem. Én nem ilyen humoristicus válaszokért jöttem.

- Humoristicusnak találja ön?

- Hogy az ördögbe ne? Azt mondani, hogy az ember elfelejtett - ilyesmit.

Garanvölgyi nagyot sohajtott s közelebb huzódott a lovaghoz.

- Nagyságos és vitézlő uram; igen-igen nagy dolgokat el tud az ember felejteni, - ha akar. Valaha e megyének választott kormányzója voltam huszonnégy éven át, minden három évben újra megválasztva, s osztottam igazságot ismerős törvények szerint, tartottam rendet jó sikerrel; védelmeztem szóval, tettel, a mi az országnak becses volt. Ez elmúlt. Az első évben sokszor jött, mintha álmodnám, hogy be kell mennem a székvárosba, közgyűlés lesz; nagy tárgyak fordulnak elő. Ejh, balgaság; vége van már. El „kell“ felejteni! És én el „tudtam“ felejteni. Valaha gazdag ember voltam; ha szüksége volt a népnek, mindig kenyeret talált nálam. Ennek is vége. Sokáig úgy tetszett, mikor rongyos embereket láttam ablakom alatt köszönetni, hogy megyek megkérdeni, miért olyan szomorúak? Ejh, balga képzelet. Nálam sem úgy van, mint régen. El kell már azt felejteni: és én el tudtam felejteni. Voltak rokonaim, a kiket jótetteimnyekkel halmoztam el: megcsaltak, kivertek őseim örökéből; és én el tudtam vesztett jótetteimet felejteni. Volt egy öcsém, egy kedves gyermekem: megholt leány-testvérem egyetlen fia, kit bölcsős korától neveltem; valóban az volt nekem, a mi egy fiu az apjának: jó szivü, derék, bátor és eszes, büszkeségem, gyámolom; öregségem vigasztalása. Nem, az nem csalt meg, hanem K. steinban ül, tizenkét évre elítélve. Ha velem marad, ha együtt jár velem; most ő is szabad; de mert másfelé bocsátám: ő bűnhődik, ifjusága éveit négy fal között fonnyasztva el; mig én megmenekültem; és énnekem úgy tetszett sokáig, mintha mindennap várnám hazajöttét, mintha már szobájában volna, mintha ismerős hangját hallanám, mintha lépteire ismernék a folyosón; mintha használna

-78-

az valamit, ha midőn róla álmodom, s megfogom a kezét és azt mondom: már most itt maradsz! hogy majd akkor ébren is itt fogom találni! Ez a hallucinatio tartott legtovább: de el kellett felejteni, mert bolondság az; nem élek én addig, hogy őt lássam; és én el tudtam e bánatot felejteni. Uram, én elfelejtettem a mit veszték, el a mit szenvedtem, el a mit reményltem; elfeledtem népem bukását, elfelejtettem szégyenemet, dicsőségemet; hogy ne tudtam volna hát elfelejteni azt; a miről nem gondolkozom.

-79-

Ankerschmidt nem vette észre a sophismát, mely az antecedens és consequens összeállításából támad; nála csak az ragadt meg, hogy ellenfelének egy kedves gyermeke van, a ki börtönben bűnhődik; itt érzé, hogy szemei nedvesülnek.

Most már sokkal csendesebb hangon beszélt a táblalabiróhoz.

- Távol legyen tőlem, hogy én önhöz insultációkat tenni jöttem volna; e lépésre az kényszerített, hogy e levél borítékczimén, mely önhöz van intézve, egyik leányom kéziratát ismertem meg. Ön, uram, természetesen fogja találni, hogy nekem, mint apának, kötelességem megtudni azt, hogy gyermekeim, előttem ismeretlen emberekkel mit leveleznek? Az hozzám nem illik, hogy e levelet magam bontsam fel, mert nem nekem szól. Azért visszahoztam ezt önhöz, hogy bontsa fel ön, s ha maga nem érti azt, mit szavára el kell már most hinnem, van tisztviselője, a ki tud németül, olvastassa el azzal, s ha lehet, ismertesse meg velem annak tartalmát.

- Jól van, szólt Garanvölgyi, átvéve a levelet s kivéve azt borítékjából, odainté Kampóst, hogy olvassa el annak tartalmát.

-80-

Kampós pedig igazán nagyon keveset tudott németül.

De már most mit csináljon? Ha ő is azt mondja, a mit a földesur mondott, a katona ur azt gondolja, hogy tréfálni akar vele s még megagyalja. A mi szabad a földes urnak, nem szabad a kaszártnak. Már csak rá kellett szánnia magát, hogy keresztül ötöl-hataljon a levélen.

Szerencsére a kisasszonynak olyan finom szép írása volt, mint a metszés. Kampós ur nem is csinált egyéb hibát a felolvasásban, mint hogy a „B”-t mindenütt „W”-nek olvasta, úgy kell neki! miért nem írják „f”-fel?

Ankerschmidt látva, hogy igazán nehezen megy neki a fordítás, minden tételt maga utána mondott magyarul. A hol Kampós uramról saját magáról kezdett szó lenni, az majd a torkán akadt a jámbor férfiunak; háromféle szint is váltott s mikor elhagyta, úgy tetszett neki, mintha székek, pamlagok s a két földesur is a pamlagon táncolni kezdenének csendesen.

Garanvölgyi visszatette a levelet borítékjába.

- Megengedi uram, hogy megtartsam e levelet?

Ankerschmidt némán inte fejével s csak hosszú bajuszát morzsolgatta végig, szemöldeit komolyan leránczolva. Végre, hirtelen odafordulva Garanvölgyihez, kérdezé:

-81-

- Ez bolond dolog ugyebár? uram.

Garanvölgyi csendesen mosolygott.

- Dehogy bolond. Nincs ebben semmi rossz. Én igen köszönöm a drága kisasszonynak szives figyelmeztetését; jó szivéről tanuskodik, de én nekem, ugysegéljen, a szivemet kivéve, semmim, a mit titokban tartsak. És ezzel be volna fejezve e kritikus kérdés?

- Ugy látszik. Én mégis nagyon szeretem, hogy ezt megtudtam, ön nem fog érte indiskrétnek tartani; remélem.

- Én pedig viszont remélem, hogy derék pártfogónémra nézve ez nem leend semmi következménnyel.

- Az már az én dolgom: szólt Ankerschmidt komoran helyéről fölkelve. Családom körében szigorú vagyok. Katonáságnál tanultam, hogy a feljebbvalónak az alattvaló szót fogadjon.

- Igaz. Helyeslé Garanvölgyi. Csak az az egy alkalmatlan a házi fegyelemtartásban: hogy ott többnyire a nők a vezérek, a férfiak a közkatonák.

Ankerschmidt jónak látta takarodót fuvatni. Sietett már haza.

A tornáczig elkísérte őt Garanvölgyi; ott Kampósnak hagyta meg, hogy kísérje tovább a nagyságos urat, mert ő nem hagyja el a házat.

-82-

- Még mindig fogadása tiltja? kérdé Ankerschmidt.

- Nem annyira, mint a csusz a félfejében.

Azzal elváltak egymástól. A következő perczben mind a kettőnek egyszerre egy gondolatja támadt: az, hogy - tán lehetett volna az elváláskor kezet is szorítani. Már késő. Miért nem nyujtotta azt elébb a másik?

Mi előtt azonban Ankerschmidt a tornáczból a pitvarba léphetett volna, a kíséretéül rendelt Kampós hirtelen utját állta oly sietséggel, hogy a lovag már egyelőre azt képzelte, hogy valami merényletet tervez ellene.

- Nagyságos uram; kérem csak egy pillanatra. Ne menjen még el. Tessék kihallgatni engem.

- Nos? kérde Ankerschmidt szörnyen szemmeresztve.

- Rettenetes dolog az, a hogy el vagyok árulva. Ne tessék hinni. A tekintetes ur nem tud semmiről semmit. Egyedül én vagyok a vétkes; neki semmiről sincsen tudomása.

- Hogyan? szólt a lovag elkomorodva. Tehát mégis volna benne valami?

- Én nem bánom, ha kerébe törnek is; tudom, hogy az az áruló majd másutt is elfogja mondani. Azért magam jelentem fel magamat, nehogy a tekintetes urnak, az én jó uramnak, legyen valami baja miatta. Persze az a hamis ember tudja jól, mert előtte rejtettem a prés-házban az ászok alá.

- Mit? kérde Ankerschmidt, nagy aggódással?

- Már, ha fejemet veszik is, mi haszna tagadnám. Megvallom.

- Talán csak nem?...

- Igen is, úgy van; - egy csomó „Marczius 15-két“.

- Mi az ördög az?

- Negyvennyolczadiki ujság.

- Semmi más? Hát vegye ön ki az ászok alól, mert ott elrohad.

- S nem lenne érte semmi bántásom?

- Bánja is valaki az ujságokat. Tegye ön a könyvtárába, senki sem fog érte jönni.

- Hm. Ejnye. Ezt nem gondoltam hanem még azután kérem alássan, más is van ám.

- A patvart! még más is?

- A miről az a levél beszél.

- Tán fegyverek?

- Igen is, bizony. A kolna padlásán.

- No, a menykőbe, ez rosz. Ön fegyvereket rejteget? Mi célra?

- Tudom, hogy végem van: de kimondom. Jobb, ha előre megmondom. Valaha egy szép dupla puskát kaptam a tekintetes urtól, igen becses ajándék; épen azért adom fel magamat, nehogy a tekintetes urra fogják, ha megtalálják, mert az ő neve van bele vésvé. Azt nem akartam beadni, mert igen jól hord, aztán reméletem, hogy valaha mégis csak lehet majd vadászni.

- Vadászfegyver? Hát még mi?

- Hát, még, - még. Már csak elmondok mindent: meg egy lőporszaru.

Ankerschmidt roppantul elkaczagta magát. Azt várta, legalább is egy ágyu fog előkerülni.

- No hát, szólt vállára verve a töredelmes bujtogatónak, minthogy ön olyan szenvedélyes vadász, hát menjen ki a kolnába, hozza haza a duplát; mire hazaér, én küldök önnek egy fegyverengedélyt, nálam van egy pár, hivatalnokaim számára kiadva; egyet önnek engedek, s mikor lejár, eszközlök önnek újra. Hát sok nyulat lőjjön aztán.

Kampós uram azt sem tudta, hogy ébren van-e, vagy álmodik? Hogy ő még egyszer valaha vállára akaszthassa a puskáját s úgy mehessen végig az ugaron fényes nappal, azt ő ugyan egyhamar még álmodni sem merte. Nem is messze kísérte ő aztán a lovagot, hanem a mint jó éjszakát kívánhatott neki, vette az utját a kolna felé, s ha látott valaki embert, a ki egy helyett kettőt lép, az ő volt.

Várhatta őt Garánvölgyi vissza! Mikor alig vett lélekzetet addig, míg a kolna tetejére fel nem mászott, ott nyaktörő gymnasticával fel nem huzta magát az elhagyott pálinkafőző kéményéig s abba lenyulva, elő nem huzá a százféle ruhába pólált drága kincset, melylyel aztán örömeben le is gurult a háztetőről; szerencséjére egy venyige rakásra esett, csak az orrát törte be. Bánja a patvar, csakhogy a puskának nem esett baja. Az megmaradt a maga épségében, még rozsdafolt sincs rajta, azt Kampós uram összevissza törülgette kabátja szélével, sárkányát megpróbálgatá, arcához fektette, ha ismerik-e még egymást, sőt végre még meg is csókolgatá, s azután vállára akasztotta, s csipőjére tett kézzel ment vissza a faluba. Szentül azt hitte, hogy ő most két lábbal magasabb, mint tegnap volt.

Garánvölgyinek e napra be kellett azzal érni, hogy midőn elment Kampós uram ablaka előtt, nagy diadallal mutatá fel a puskát. Ádám ur láthatta a ragyogó arcból, hogy ezzel ma nem beszélhet senki.

A kis férfiú egyenesen haza ment, nőtlen férfi volt; nem volt kinek elmondania örömét. A cselédektől elég volt, ha bámulhatták, s bejelentették, hogy a másik uraság inasa egy bepecsételt levelet hozott számára. Tudta már, hogy mi van abban? Bevonult szobájába. Ez őzbőr a falon még most is ott volt felakasztva az üresen álló szeggel, melyen máskor a puska szokott állni. Csak egy gyászos furkósbót volt az ágy mellé támasztva, mint egyedüli fegyverzet. Most tehát újra felakasztá régi helyére a becses utitársat; elválhatlan jó barátját minden kerülésben, a kit még akkor sem dobott el, mikor Kassától Miskolczig riasztotta a svalizsér; s ott gyönyörködött

benne sok ideig.

Mikor aztán kissé kezdtek elülni öröme jó kedvü verebei; lassankint felfelriadt benne a veszekedés nagymérgü kakasa. Az áruló jutogatott eszébe.

Micsoda utálatos háládatlan ember volt ez!

S még ő utoljára is eltette emlékül a jó ötforintos kalapjával kicserélt kalábriáját.

Gyere elő kalábriai!

Kikereste azt most szekrénye titkos rejtekéből s letette maga elé az asztalra s levetve felső öltönyét, felgyürve ingujjait, tartott hozzá ilyen szép beszédet.

- Hát te áruló gézengúz: Hát te kifordított lelkü országkerülő. Így mentél te árulkodni az ellen a ki téged táplált, rejtegetett, felruházott. Te háládatlan, utálatos pöfeteg! Engem akartál te elúsztatni ugy-e? De nem kaptál „piros csizmát“ érte! Látod, gyalázatos. Azért is ott van a puska! Roszat akartál tenni s jó lett belőle. Látod ugy-e, te ma itt, holnap ott csaló. Megakartál rontani ugy-e, de emberedre akadtál Isten nélkül való; azt mondhatom.

-87-

És itt neki esett ökölrel a kalapnak, elkezdé azt kegyetlenül dögönyözni; s miután laposra verte, két markával minden elképzelhető alakba összegyurta, végtére pedig földhöz vágta s sarkaival meggázolá.

- Nesze! Nesze még ez is! Ez is a tied! Nesze istentelen. Piff, puff. Így ni!

Csakhogy kitölthette rajta a boszuját kedve szerint.

A cselédek azt hitték odakünn, hogy Kampós uram valakinek kigázolja a lelkét most, s mikor már nagy volt a küzdelmi zaj, benyitottak az ajtaján, hogy elválasszák a küzdőket egymástól.

Kampós uram meg nem zavarodva emelé fel a szétgyurt kalapot s kielégített vendetta önérzetével nyujtá azt át a vas villahordozó hetesnek.

- Itt van! - megdöglött már. - Vigyétek; - szurjátok fel egy póznára; - tegyétek ki a borsófüldre - madárijesztőnek!

Azzal letörlé izzadt homlokáról a veritéket, nagyot fujt, s ingujjait ismét legyürve, felölté kabátját és megnyugodott.

Ankerschmidt lovag pedig az alatt otthon tartá a kegyetlen autodafét. A szigorú családi haditörvényszéket, melynek, mint fentebb is érintve volt, csak egy paragrafusa van: az egyik parancsol, a másik engedelmeskedik.

-88-

Eliz kisasszony idézve volt a haditörvényszék elé a lovag ur magány szobájába.

Rettenetes ítélő terem az; kegyetlen elnök, hidegvérü ülnökök, megvesztegethetlen közvádoló és hidegvérü végrehajtó bíróság; mindez egy személyben Ankerschmidt lovag maga.

Nagyobb ünnepélyesség okaért négy gyertyát gyújtott meg asztalán, s az ott közszemlére kített halálfőt különösen előtérbe állította. - Két pisztoly is volt az asztalra téve, s kardja még folyvást oldalára volt kötve. Nagy léptekkel járt fel s alá: erősen kigondolta, hogy mit fog elmondani neki.

Eliz benyitott az ajtón; s tánczolva, szökelve sietett atyja elé.

- Eliz kisasszony! dörgé a lovag: - maradjon ott, a hol áll. Le a kézzel! Ma nem tréfálunk.

Azzal ő maga leült az asztal mellé.

- Ön - bírása előtt áll!

Eliz kisasszony kecses pukkerlivel jelezé, hogy érti.

- Ne mosolyogjon! Ezer villám. Ez nem tréfadolog. Tudja-e ön, honnan jövök én most?

- Vallja meg!

- Mennykőt! Még én valljak neki? Én Garanvölgyi ur házánaál valék. Tudja-e ön miért?

- Hát hiszen szabad volt papának odamenni.

-89-

- Nekem igen is. Ki mondja azt, hogy nem? De miért mentem oda? Mert ön levelet küldött neki.

- Hát ezt már ki árulta el? Óh az az ostoba Gyuszi. Mindjárt megyek, megránczigálom a fülét.

- Itt marad ön! Mit irt ön abban a levélben?

Eliz egyet vonított gömbölyü vállacsakáján.

- Hát mit irtam? Tudattam vele, hogy vigyázzon magára, mert árulkodnak ellene, s ha valami rejtegetni valója van, jobban dugja el.

- Lánzos mennykő! De hisz ez árusítás! Ön családi titkokat árult el!
- Ezek az ő titkai, nem a mieink.
- Csitt! Egy szót se többet.
- Hát ne kérdezz tőlem többet.
- Hallgatás! Kiálta Ankerschmidt lovag, nagyot ütve öklével az asztalra. Teringgettét! Megfogom én mutatni, hogy idehaza én parancsolok.

És e szavaknál baljóslatu mozdulatot tett kezével a drótcsővü pisztolyok felé.

S csakugyan megérte azt a diadalt, hogy négy másodpercig oly mély hallgatást idézett elő, melyben a légydongás is hallható volt.

Eliz négy másodpercze megszűnt mosolyogni, fejét illegetni és fecsegni, s e négy percnyi komoly hallgatás alatt olyan szép volt; összevont szája oly parányi, bámulón felnyilt szemei oly nagyok, oly ragyogók.

Ez ünnepélyes csend alatt Ankerschmidt felállt helyéről nagy elszántsággal és hideg vérrel: szigoru márvány arczczal tekintve le Elizre.

- Hát - rosszul tettem? rebegé kételkedve a leányka.

- Csitt! - Eliz kisasszony. Ön főbenjáró bűnt követett el. Ön belső titkokat árult el az ellenséges tábor előtt; ha ön katonám volna, én önt e vétségeért főbelövetném.

- És minthogy leányod vagyok, tehát - megcsókolsz érte! vágott bele nevetve a pajkos gyermek s a másik perczen már ott csüngött a kérlelhetlen bíró nyakán. Ki szitkozódott, morgolódt, hanem utoljára is azon vette észre, hogy keblére öelve tartja az elítélendő gonosztevőt, s megcsókolgatva két piros orcáját, azzal az intéssel bocsátja el, hogy csak „máskor is“ legyen mindig jó.

-90-

V.

Hogy jut az ember a legelső kanászkalaphoz?

„Nem adnám száz forintért, hogy semmim sincs;“

Ugyan ki találta volna ki ezt a paradox mondást, ha nem magyar ember?

Pedig igaza van.

Neki nincsenek gyárai, mik egy amerikai háboru által gyapot nélkül hagyassanak, neki nincsen kereskedése, a mit a világesemények tönkre juttassanak; neki nincsenek féltett üzlet-papirjai, a mikért a tuileriák ujévi köszöntőit, s a londoni börzetelegrammokot remegéssel várja; neki minden gazdagsága az istenadta föld.

Az igaz, hogy biz ezzel igen „földhözragadt“ ur az ember, de egyébhez azután nincs is nagyon ragadva. És végtére, ha az egész esztendei aratást mind elvesztette is, ha úgy maradt is, mint a fárul leesett veréb; másik esztendőben megint csak kikel az uj vetés: s ha egy évben mosolyog az ég a földművesre. jó termés van, kiheveri a multak veszteségeit s megint csak ott van, a hol volt.

Egy ilyen mennyei mosolygás alatt ért esztendő volt az 185*-iki, a gabona szépen ígért, a repcze is jól beütött; ez a megfordított uzsorása a magyar embernek, a ki ezeres kamatot fizet a kölcsönadott tőkétől.

Hozzá még az a szerencse, hogy épen ez idő tájon a világ nagy urai jónak találták egymás mulattatására egy kis szomorujátékot rendezni, a mi a termények árát fölrugatta.

- No, ha a repczét hiba nélkül betakaríthatjuk, akkor megint „eb ura a fakó!“ Nem lát bennünket több hitelező.

E szókkal vigasztalá meg Garanvölgyit Kampós uram, egy nyári délután izzadtan térve meg a rétről; hol épen a széna-gyűjtést végezteté, a miután rohamlépésben következik a repcze-takarítás.

- Mennyire számíthatunk? Kérdezé Garanvölgyi.

- Lesz a vagy tizezer mérőcske. Vendelin pátronus két akkora táblán, nem hiszem, hogy nyolczezeret arasson. (Vendelin pátronusnak hitta Kampós Ankerschmidt morva jószágigazgatóját.)

- Miért?

- Mert nem hallgatott rám, mikor mondtam neki, hogy vesse el jókor a repczét. Azt mondta, hogy azt jobban tudja ő, mert könyvből olvasta. Aztán szakkermementirozott, mikor látta, hogy a földi bolha mind neki esik a vetésnek. Hahaha! Valahányszor összejött velem, mindig szidott, hogy tudok valami babonát, a mivel elküldöm a magunk vetéséről a férgeket s az övékére

-91-

-92-

-93-

utasítom. Mondtam neki, hogy ő meg küldje őket mi hozzánk vissza. A féreg persze mindig a fiatalabb vetést keresi.

- Hát hogy lehet ennek örülni?

- Mikor olyan nagyra van a maga tudományával! Mindent jobban tud ő. Majd ő mutatja már meg, hogyan kell aranyat csinálni?

- Hanem hát csak intézkedni kell, hogy a dolog idejére minden rendében legyen.

- El van az már végezve, tessék megnyugodni felőle. Ma este beszélek a tiszteletessel, hogy a jövő vasárnap egy kis napfényért imádkozzék; s holnap paszulyt főzetek, hogy kiürüljön a tál.

(Elárultam, hogy a magyar ember oly tudatlan és babonás, hogy mikor kedvencz étele van az asztalon, azzal az indokolással szokta magát és vendégét rábiztatni a fogyasztásra, hogy „ha üres lesz a tál, holnap szép idő lesz.” Adatok barbár létünkhöz).

A kik valaha gazdaságot láttak, tudják, micsoda mozgalmas időszak az a takarítás, cseléd és gazda korán kel, későn fekszik; napszámot, részredolgozót nagyon megbecsülnek; konyhában üstökben fő a drága étel, a mit pontosan kivisznek utánuk déli harangszóra; ember és állat izzad és siet; kasznár, tisztartó alig ér rá pipára gyujtani.

Nem így van ám az a miveltebb világban.

A hol sok az ember; válogatni lehet a munkásban öt garasért; aztán vannak arató, cséplő, szénagyűjtő gépek. Három négy ember egy nap alatt levágja, behordja, kicsépli, fel is méri, a mivel az óhitű táblabíró egy hétig tábor-sokaság mellett birkózik; még sem éri végét.

Például Ankerschmidt lovag gazdasága mindjárt oly remekül van berendezve, hogy az egészen függetlenné van téve a népszokásoktól.

Maxenpfutsch Vendelin, a lovag jószágának igazgatója, igen tudós férfiú volt. Ankerschmidt pénztára pedig győzte a tudományos kísérleteket.

Mikor Kampós uramnak legjobban izzadt az üstöke, az inspector ur porcellán pipáját akkor próbálta ki legkényelmesebben verandája alatt ülve, s szürcsölgetve mindennapi theáját. Kövér vizslája a pad alatt hevert, kiöltött nyelvvel lihegve; a puska a szegletbe volt vetve; meleg idő ez nagyon - fürjezni. Egyéb dolog meg nincs.

Egy öreg paraszt jön be az udvarra, s kérdezősködik a legalsóbb cselédttől, hogy merre van az inspector ur. Az mutatja neki, hogy ott ül a hüssön s theát iszik.

A vadember szépen leteszi a kalapját a nyitott veranda lépcsőjére s beköszönt egy jó szívű „adjon Istennel” az inspector urhoz. Talán bizony beteg? hogy herbatét iszik, jó is biz az, mikor az embernek hasrágása van, kivált - a friss bodza.

- No, mit akar kend? mondja röviden! riad rá az inspector.

Persze, mintha az nem sorjában jönne.

- Hát nemzetes uram. Én, meg a pajtásaim innen a szomszédból valók vagyoonk; innen a palócságból: de mi nem vagyoonk palóczok, mert mi kálvinyisták vagyoonk, csak egynehányan vagyoonk pápisták, a többiek lutyéránosok.

- Hát mi nekem ezzel a bajom? kérdi erre bámulva az inspector.

A jámbor vállat vonit.

- Nem tudom biz én? Nem vagyok én tilógus. Tán a nehézség töri?

- Mit akar kend? rivall rá az inspector.

A vadember nem hagyja magát kihozatni a sodrából s csak folytatja szépen.

- Hát hogy épen tizenhét volnánk, aztán huszonkét lóval volnánk, aztán mindenikőnknek van magának kaszája is, vellája is, meg gerebléje is.

- De hát az ördögbe is, mi közöm nekem ahoz, hogy kentek hányan vannak lovastul, s mijük van?

- No, mert csak azért, hogy hetfőre verradóra, ha Isten megéltet, lekaszálnók a tekintetes Garánvölgyi uram ó kegyelme repczeejét, szombatig be is hordhassuk, ki is csépelhessük. Azután másik hetfőhöz egy hétre kezdünk csak az árpához, azután a buzához, hát közbe maradjon egy egeesz hét, a mikor csak a fogunkat piszkálnók.

- Hát piszkálják kentek; Bánom is én.

- Mondok, hogy Garánvölgyi tekintetes urnak a repczeje jobban meg volna érve, mint a tekintetes Akkorsincs uré, annak a kaszállása egy héttel utóbbat következhetnék.

- Nos aztán?

- Hát mivelhogy már a Garánvölgyi tekintetes ur aratóját felvállaltuk, hát egy izzadtsággal majd a tekintetes Akkorsincs urét is letakaritanók.

- Hát napszámot keresnek?

- No már - kit így, kit úgy. Széna repcze napszám; rozs, buza arató-rész; a napszám ötven garas, egy meszely pálinka, két itcze bor minden fejre, reggel szalonna, kenyér; délben főtthus meg galuska, vagy tokány; este kétféle, az egyik hus, ozsonnára füstölt hus, vagy aludttej; a kalapoonk mellé egy csinyált virág; a mi meg rész, hát az minden kilenczedik mérő a garmadából a mienk.

-97-

Maxenpfutsch Vendelnek kialudt a tűz a pipájában e hallatlan beszédre! Ez a kópé, úgy látszik, hogy őt bolonddá akarja tartani.

Amaz pedig még folytatta volna a szövetség praeliminariáit! de inspector uram nem vette tovább tréfára a dolgot, hanem felugrott a padról, odaugrott az alkudozó félhez, megkapta a mándli gallérját, s egyet pöndörített rajta.

- Eltakarodol innen, semmirevaló betyár. Azt gondolod, bolonddal van dolgod! Majd adok én neked háromszor ebédet egy nap, csak még egyszer ide gyere.

Azzal ellökdöste onnan; a kalapját is utána dobta.

A vadember pedig ment szép phlegmával.

- Jól van, jól no. Megyek én magamtoól is, csak azt mondják, hogy nem kell. Elmegyek én. Azért nem kell az embernek az apja lelkét szidni! Csendes jojczakát kívánok.

- Ha még egyszer ez a szemtelen ember ide vetődik, ki kell dobni a kapun! parancsolá az inspector a cselédeknek. Ilyeneket merni nekem magamnak mondani. Mintha én most tanulnám először, hogy mi az ára egy parasztnak?

Attól azonban felesleges volt tartania, hogy még egyszer az a paraszt visszajőjön az udvarába, mert azt ugyan marczipánnal sem csalogatnák többé oda vissza.

-98-

Vendelin ur egészen biztosítá magát mindennemű parasztszarolás ellen.

Volt az uradalomnak annyi cselédje, hogy az maga egy kis divisió; aztán volt egy pompás arató-kaszáló-gépje, melyet ő maga rendelt meg Bécsben, s mely a próbakaszáláson padlósima földön két perc alatt leborotvált egy boglya árpát. Mi lesz ezzel azt a néhány száz hold repczét leteremtteni?

Garanvölgyi kaszásai már az ötödik napot izzadták a hétben, Vendelin ur pipázva engedé őket fáradni s előre sietni, mint a jófutó nyul a tekenős békát a mesében. Hatodik nap ő is kiszállt a sikra.

Hat ökör vontatta ki, egészen e célra készült lapos keréktalpu szekéren a kalászvágó szörnyeteget. Tizenkét ember izzadt vele, míg beállítá a barázdába. Az volt a szerencse, hogy addig semmije sem törött el.

Két okos, kitanult és nagyerejű meklenburgi lett a gép elé fogva, tudományáról és lelki nyugodtságáról hirhedett faj, a kiben meg lehet bizni.

Már most tehát rajta!

A gép megindult általános hurrah-kiáltás mellett, a kerekek gyönyörűn forogtak, a motollák pompásan kalimpáztak, a hengerek fogai szabályszerűen kattogtak, s az egymásba kapó ollóvasak sicczegettek hatalmasan a szalmaszálakon. Öt perc alatt le volt borotválva egy akkora szalag, a mekkorát egy ember egy nap alatt kaszálna le.

-99-

A fordulónál a gépet kísérő öreg béres (pardon! - Altknecht) Konrád, kit Csaszlauból hoztak ide, fejét megvakarva a kalap alatt, így szólt az igazgatóhoz.

- Kegyelmes uram; ez a masina olyan jó masina, hogy nemcsak lekaszálja a repczét, de itt mindjárt helyben ki is csépli, meg is örli.

Vendelin ur utána nézett. Ennek bizony igaza van. A ménküadta gép egészen másképp dolgozott Hietzingben a padlón, mint itt a tarlón: ott is levagdalta ugyan az árpának a fejét, de a repcze bugáit meg épen kifejti. Ennek nyomában nem fognak egyebet gyűjteni, mint szalmát.

Vendelin ur megakarta mutatni, hogy ért a mechanikához; elővette a kalapácsot, a csavarkulcsot, megtágítgatta, megütögette a kerekeket; megolajozta a tengelyeket. No, már most mehet!

A furfangos gépnek pedig az a sajátságos belszervezete volt, hogy minél jobban tágultak a metsző hengerei, a jármű kerekei annál sebesebben neki indultak, s ha olyankor aztán az a bolondos kettős golyó ott a korongpergettyűn elkezdett körülforogni, akkor azután ment az a gép magától még azontúl is, ha a lovakat megállították.

És épen valami lejtő következett. A gép természeti súlyánál fogva elkezdett sietni, minélfogva a két meklenburgi egyszerre azt vette észre, hogy nem ők huzzák a szekeret, hanem az tolja őket. A meklenburgi pedig, a milyen csendes okos faj békés előrehaladás korszakában, ha egyszer rendkívüli körülmények közé jut, épen olyan haragos. Az első lökés után neki lódult először az egyik, azután a másik s vitték sebesen lefelé az ördögalmot.

-100-

- Állítsd meg; ordítá, gonoszat sejtve, Vendelin ur: de már későn volt. A gépet és lovakat kísérő

négy ember négyfelé hullott az első pillanatban; maga Konrád béres erős legény lévén, nagy biztában megkapta két kézzel a sulykereket, az aztán feldobta őt a levegőbe, mint egy macskát, s elhajítá tiz ölnyire a repczébe.

Azzal aztán a neki szilajult masina és lovai elkezdtek egymással versenyt futni, a rud ketté tört, a gép a két paripa közé furakodott mint egy harmadik nyargaló, pokoli berregésével dühítve a szilaj állatokat; úgy, hogy csaknem egyszerre értek el az akadályhoz, a lejtőt bevégző garárhoz, tán a gép még egy fél lófejjel hamarabb jutott oda; s minthogy ő végre az akadályt átugrani nem tudta, ott megfeneklett; a hol azután tétlen hevervén, a két hozzá istrángzott versenytárs által kegyetlenül összerugdaltaték.

-101-

Mire segítségére siettek, már akkorra egy pár foga hiányzott. Ezt ugyan rögtön vasutra lehet tenni s visszaküldeni Bécsbe ahoz, a ki csinálta, hogy készítse el újra.

Hanem már most mi lesz a kaszálással?

Nincs más mód, mint neki vetkőztetni minden embert: inast, vadászt, liberiás legényt, kaszát adni a kezébe, próbálja meg, tud-e „mezőt borotválni?”

Ment a munka, a hogy mehetett: csósz, vadász, lovászlegény, kocsis, szakács egymás kezéből szedte ki a kaszát, hogy kisegítse a rendes földmivelő szolgaszemélyzetet. Elv volt, hogy azért a parasztra még sem szabad rászorolni.

Most engedjük őket izzadni s beszéljünk egy kissé másról.

Ankerschmidt mindenből azt válogatta, a mi legjobb. Neki voltak szarvnélküli tehenei, mindennap tojó tyukjai és hat mázsára meghizható sertései. Ezeket ő maga hozta Angliából, yorkshirei fajból. Azóta felszaporodtak vagy negyvenre. Soha meg nem öletett és el nem adott belőlük egyet is.

Képzeltetni, hogy ezeket a nagy urakat nem terelték ki a csürhére, mint más szegény ember malaczeit. Ezek nem jártak a makkra; hanem külön palotájuk volt építve a vadászlak mellett; márványmedenczéből kaptak szakácsfőzte ebédet, vacsorát, két ór állt szolgálatukra, meg egy állatorvos, mindhárom fel volt fegyverezve szuronyos puskákkal, hogy netalántán vakmerő szándékkal közelítő zsványok ellen megoltalmazzák a disznókastélyt, mely azonkívül is magas kőfallal volt körülvéve.

-102-

Mennyire kegyelték a mankusokat, abból is kitetszik, hogy a beütött repcze-veszedelem alatt az ő három gondviselőjük nem kényszerített a kaszás népfölkeléshez csatlakozni, a hová pedig a fáczányos kerülőit mind elhajtották.

Hát mikor legjobban foly a repcze-kaszálás; egy szép reggel nagy ijedten jön a tisztalakra Kristóf, az egyik disznó őr, jelentve, hogy az éjjel, hogyan, hogyan nem? ő meg nem foghatja: tizenkettőt a sertés-uraságok közül elloptak. Mind egy éves urfiak és kisasszonyok voltak, a legkisebb lehetett két mázsa, ő nem képzeli, merre vihették el; mert a kapu lakattal volt bezárva, s ha a kőfalon emelték át, hát akkor három közül valakinek csak fel kellett volna ébredni a nagy ordításra, mert ezek nem olyan kisasszonyok, a kik némán engedjék magukat elszőktetni.

No ez nagy eset!

Maxenpfutsch mindjárt ment e Jób-hirt feljelenteni Ankerschmidtnek.

Ankerschmidt maga is haragra gerjedt. Akármijét lopták volna el, csak a yorkshireieket ne! Ez volt gyöngéje. Ezt nem fogja elengedni! Elő kell nekik teremniök a föld alól is. Azért van rend és törvényszék az országban, hogy ily vakmerő tett büntetését elvegye.

-103-

Rögtön üljön lóra egy lovász-legény s vigye be a székvárosba ezt a levelet doktor Grisáknak, melyben körülményesen le van írva a tényállás, s kéretik a hivatalos eljárás minélelőbb. A doctor ne kimélje a költséget; a tetteseknek meg kell kerülniök.

Másnap négy fegyveres csendőr jelent meg a kastélyban, Bräuhäusel kerületi biztos ur irott parancsával, melyben elrendeltetik, hogy terhes gyanu következtében a három disznó őr a törvényszék elé felkisértessék vallatás végett.

- Óh ezek nem tették azt! bizonyozott Ankerschmidt. Régi hű szolgálaim. Csak kérem minél előbb hazaereszteni őket.

Hanem már most a yorkshirei telep őrizésére három vadászt és csószot kellett kifogni a kaszálásból. Ennyivel kevesebben lettek.

Másnap újra kijött a négy csendőr. Bräuhäusel ur azt rendelé, hogy miután a kondások nem akarják a büntényt magukra vallani, a bíróság kénytelen a vadászokat is szembesíteni velük.

Már most tehát a vadászok is beszólítottak.

- De csak ereszszerék őket hamar haza, mert itt szükség van minden emberre! riadozott reájok Ankerschmidt.

-104-

Csak tessék várni.

Ismét másnap rendesen ott volt a négy csendőr Bräuhäusel ur rendeletével, miszerint a vadászok sem vallanak semmit, szembesíteni kell velük a csószöket.

- Jaj, de így önök minden emberemet elviszik, pedig nekem most nagyon kellenek itthon.

Nem tehettek róla. Biz azoknak el kellett menni.

Pedig hát azok sem vallhattak semmit, mert azok is ártatlanok voltak mint a kifejt tej.

A repcében naprólnapra kevesebb kaszás maradt, már csak a rendes béresek dolgoztak; egyszer aztán azokért is kiküldött Bräuhäusel ur, s bevitette valamennyit a városba. Persze, hogy azokat is confrontálni kellett a többivel.

De már erre elkezdett Ankerschmidt szakkermentirozni. Ez már sok! Ez már rettenetes! Ilyen munka idején! Mit gondolnak azok odabent? Feliben marad minden munka. Több belőle a kár, mint a haszon.

Egy szép reggel aztán felrendelték minden kocsisát, lovászát, inasát, azokat is benntartották mind. Nem maradt neki más, mint Vendelin ur, meg a kis Gyuszi. Már most maga őrizhette, takaríthatta, táplálhatta összes állatait, mintha valami amerikai prairiebe telepedett volna le, hatszáz angol mértföldre az utolsó ember lakta földtől.

-105-

De holnap csak haza eresztik őket?

Ha holnap nem, hát holnap után.

Biz elmúlt ott egy hét is még sem került vissza senki.

De már magunk is nézzünk utána, mit csinál Bräuhäusel ur és dr. Grisák ennyi tenger-ideig?

Legbizonyosabban megtaláljuk őket Bräuhäusel ur lakásán mindennap délutáni három órákor. Ilyenkor, hacsak fogfájás nem gátolja, doctor Grisák rendszeren elszokott látogatni Bräuhäusel urhoz, a midőn azután rendelkezésére áll egész esti hét óráig; a midőn is az ügyvédi információk háborítatlanul folyhatnak. Az egyes tárgyak közötti időszüneteket e mellett igen czélszerűen pótolják ki figyelemébresztő tárkli-játszmákkal.

Bräuhäusel ur szenvedelmes tárklizjátzó. A kit egyszer megfogott, az aztán az ő foglya, az meg van kötözve, az le van lánczolva, az el van ítélve ennyi meg ennyi esztendei tárkli-sánczmunkára, legkevesebb kilátás nélkül a megszabadulásra. Doctor Grisák önkényt vetette magát alá ezen rabságnak.

Mert tudni kell azt, hogy nincs viszony oly mélyen gyökerező, nincs barátság oly szilárd, nincs szerelem oly plátói, mint a tárklizjátzás viszonya, barátsága, szerelme a játzó társ iránt, - kivált az olyan iránt, a ki mindig vesz.

-106-

A szerelmes ifju nem várja a légyott óráját oly nyugtalanul, mint szokta várni Bräuhäusel ur doctor Grisákot, mikor már a három óra közelit, s ugyan el legyen látva doctor Grisák igaz és nem való adatokkal, a mikkel kimentse az alibit, ha egy órával későbben talált érkezni; ha pedig egész délutánt el talál mulasztani, ahoz épen orvosi bizonyítvány szükséges.

Tárkli közben aztán lehet a peres ügyekről is értekezni. Legkivált alkalmas idő erre a kártyakeverés alatti időköz.

- Tetszett a vizsgáló bizottmányt kinevezni a tiszai zsilip tárgyában?

- Igen. Ön képviseli ott az építő mérnököt. A bizottmány tagjai azok, a kiket ön választott. Terz!

- Meddig?

- Csak kilenczig.

Doctor Grisáknak quart volt a kezében, de nem rontotta el játzó társáét.

- Nem hiszem, hogy sok haszna legyen Schmerz mérnöknek azon a zsilip építésen.

- Miért?

- No, a hogy a vállalat szabályozva van. Ezer tölgyfa czölöpöt leveretni, minden czölöpnek három öl négy láb hosszúnak kell lenni, egy öltre négy lábra a földbe leveretni; minden czölöpre száztizenkét ütést tetetni a kallósulyokkal; alig hiszem, hogy a vállalkozó napszám és anyag drágasága mellett, el nem számította magát. - Hát ön aduttokat hajigál el?

-107-

- Ugy? nem vettem észre; de hátha a vállalkozó száztiz helyett csak harminczat üttet a czölöpökre.

- Hát akkor két ölnyinél több ki marad a földből. Ön eldobja a veres alsót; pedig abból a színből még egyet sem láttam.

Ott volt biz az heted magával doctor Grisáknál, de nem „beszért belőle.”

- Vagy pedig két ölnyi czölöp kimarad a földből, de a föld alá megy le kevesebb.

- Ah, ez is igaz. Lám, lám! Erre ki gondolt volna. A bizottmány csak azt tudhatja meg, hogy mennyi áll ki a földből, de azt nem, hogy mennyi ment le? s így egy harmadrészt még az anyagszereken is megtakaríthatni.

Ezen mindketten jót nevettek.

- A munka így is eltart tíz-tizenkét esztendeig; akkor pedig, ha újra kell is kezdeni, ki veszi az embereket elő?

- Igaz. Adutt! no még egy adutt! Ide azzal a tizessel! Az utolsó ütés is az enyim. Kivagyok! ön barátom m a t t s b a n maradt.

- A kakukba is! Mindenre vártam, s semmi sem jött meg.

- Tessék osztani.

Uj játszma kezdődött. Bräuhäusel ur sorsával elégülten szippantott burnótos szelenczéből s felszedte kártyáit.

- Fatál; Ilyen kártyát osztani magamnak; csupa hetes, meg nyolczas.

- Kinőheti még az magát. Biztatá őt a doctor juris; kinek az első osztásra négy kilencz akadt a kezébe, s az egyiket mindjárt kihíttá, a nélkül, hogy a 150-et felírná.

- No, no; kár a 9-eket elhajigálni.

- Nekem soha sem jönnek meg. - Vajjon az értesítés felment-e már a befogott Garánvölgyi Aladár ügyében?

- Oh igen. Minden hozzátartozandókkal együtt. Ugyan kérem, mi volt az első ütés?

- Tessék valamennyi. S t r a f f levelei is felmennek vele?

- Természetesen, természetesen. Azok a legterhelőbbek. Terz von Ober! Jó?

- Nagyon jó.

- Vajjon mi érdeke lehet Pajtayné asszonynak abban, hogy Garánvölgyi Aladár ur mind végig küljje a büntetését?

- Azt én nem tudom. Pajtayné az én cliensem. Ő így kívánja tőlem s én így működöm. E szerint Garánvölgyi Aladár nem jut a kibocsátandók közé.

- Terz major! Bizonyos lehet ön felőle. Straff nagyon gonosz dolgokat fedezett fel.

- S azt nem tudja senki, hogy ki az a Straff?

- B e l l u s m u s i c u s . Nem tudhatja azt senki. Ön elhányt négy kilenczet.

- Persze; nem vigyáztam rájuk. Azt hiszem, hogy sértett hiuság, vagy szerelemföltés dolgozik az ifju özvegynél.

- Az ménkü dolog. Hanem azt bámulom, hogy ön az utolsó kártyát rám hagyta. Most ezzel négy alsóm van.

- Ejnye teringettét! Egy ütés az enyim, a többi odavaló.

- Ön megint elvesztette a partiet.

- Ma különös szerencsétlenségem van.

- Játszunk még egyet?

- A legnagyobb örömmel.

Bräuhäusel ur ismét osztott.

- Apropos. Az öreg Ankerschmidt irt ma nekem. Tizenkét yorkshirei sertését ellopták a fallal körülkerített udvarból.

- Menykőt! Azok ügyes ficzkók lehettek.

- Az az ideája van az öreg urnak, hogy szeretné megtudni, kik lopták el?

- Különös kíváncsiság.

- Rám izent, hogy adjam be a keresetlevelet a vizsgálat elrendelése végett.

- Ötvenöt, hatvanöt, hetvenkilencz, az öné 82. Itt van a keresetlevél?

Dr. Grisák nyult a zsebébe s előadta a „felzetet“, mig Bräuhäusel ur osztott.

Osztás után beletekintett Bräuhäusel ur a keresetlevélbe, s figyelmesen látszott elmélyedni benne.

- Kedves barátom uram; itt hiba van.

- Mi lehetne az?

- A bélyeg nem elegendő.

- Az lehetetlen. 12 sertés 30 ftjával számítva 360 forint, a bélyeg 400 forintig való.

- Épen ebben van a tévedés. Y o r k s h i r e i sertésekről van szó: azoknak az ára pedig legalább 40 forint. Ez tesz 480 forintot. 400 forinton felül a bélyeg még egyszer annyi. Én kénytelen

vagyok önt háromszoros büntetésben elmarasztalni. Fizet felül két forintot.

No iszen azt a játszmát el is vesztette aztán Bräuhäusel ur, még pedig úgy, hogy mattsban maradt. Nagy tévedés volt tőle azt hinni, hogy a doctor juris maga fizesse a bírónak a bélyegbüntetést, mikor kezében van a kártya.

A végszámadásnál még is kilencz forintot fizetett Bräuhäusel urnak.

- Kérem az Ankerschmidt ügyét rögtön tárgyalatni: mert az öreg ur nagy lármát tud csapni.

- Ismerem. Majd elveszszük tőle a kedvét. Csak bizza rám. Hanem holnap pontosabban eljőjön aztán.

- Ebéd után itt leszek.

Doctor Grisák a tarklizásból hazaérve, első dolgának tartá költségkönyvét elővenni s különböző litterák alatt a napi költségek közé feljegyezni.

„Ügyvédi információtért a bíróságnál 9 ft“ Schmerz mérnök urnak.

„Ügyvédi információtért a bíróságnál 9 ft“ Pajtayné asszonynak.

„Ügyvédi információtért a bíróságnál 9 ft“ lovag Ankerschmidtnek.

No, azt bizony ne gondolja senki, hogy ha a doctor juris a pörfelei kedvéért elhányja a négy fölsőt a kezéből, mikor a kerületi biztossal játszik, hát hogy azt senkinek sem szükség megtéríteni.

Másnap ismét így folyt az értekezlet, azzal a lényeges változtatással, hogy Bräuhäusel ur délelőtt valami kedvezőtlen végzést találván doctor Grisák egy ügyében hozni, ezuttal általa kegyetlenül megtromfoltatott.

Persze, hogy a mai nap „defect“jét ezuttal ő írta be „Expens Notái“ közé Ankerschmidt lovag részére, mint nem tudom én hányadik Diätenklasse illetményét. Már itt bizony akar dr. Grisák, akar Bräuhäusel ur vesz, azt Ankerschmidtnek kell megsynleni.

Igaz ugyan, hogy az utolsó játszma vége felé kezdett szó lenni a yorkshireiek felől is, meg a behozatott tanukról és gyanus emberekről és hogy ez gonoszul complicált história. A vizsgálatok nagyon soká fognak eltartani.

A bonyolult historia pedig napról napra bonyolultabb lett, minél több tanut hozattak be, annál több felé oszlott a gyanu, minél több protokollumot vettek föl, annál kevesebb nyomra akadtak, - és ez alatt Ankerschmidt repczéje ott fülhetett kinn a levágott rendben.

Megadta volna már magát Vendelin ur s capitulationális föltételekkel járult volna a kikergedett parasztok elé! Igért volna nekik dupla napszámot, négyszer ebédet mindennap; még azzal is kínálta, hogy éjszaka is felfogja őket költeni s megitatja, ha szomjasok.

- Ne lehessen az. Felelt a palóczok vezére, el legyünk már szegődve az egész aratásra.

Semmi ígéret nem birta őket megvesztegetni, hogy csak egy napot szakítsanak el a szegődött munkákból.

A helybeli gazdáknak maguknak is annyi dolguk volt, hogy azokkal szóba sem lehetett állani.

És ezeken az általános izzadás napjain Ankerschmidt mindennap körüllovagolta birtokát s látta a szép megérett kalászokat veszendőbe menni, s számítgatta magában, hogy ha ez még néhány nap így tart, a repczének fele kipörög, lesz rajta husz ezer forint veszteség s ilyenkor aztán áldotta még azt a yorkshirei koczát is, a melytől azok a malaczkok származtak, a kik miatt az ő repczéje most takarítatlan áll s azután - még más mindenféle koczákat is.

Azt hitte egyébiránt, hogy a védetlen maradt telepből azóta a többit is mind elrabolták már, a hol csak az asszonycselédek maradtak meg a háznál. Feléjük sem mert menni.

Csak egy szombaton este vitte annyira a kíváncsiság, hogy Garanvölgyi kondását megszólítsa az utcán, ki az erdőről akkor terelte haza a csürhét.

- Hej öcsém. Mit hallottál felőle. Nem lopták e még „mind“ el a disznaimat, a mióta a kondások be vannak hiva.

A kondás nagyon megcsóválta erre a fejét, s szürét félvállra vetve, feddő hangon tanitá az uj földesurat helyesebb fogalmakra a szokások felől.

- Mit gondol a méltóságos uram? Hiszen rettenetes csunya zsviványosság volna az, ha valaki „az alatt“ lopna más csürhéjéből, a mig a kondás a „vármegyére van hiva.“ Nem szabad abból a mankusból egy fiának se addig elveszni „a mig“ a kondások odabenn vannak a „Vaszszagter“ uraknál. Becsület dolga ez uram. Isten megáldj!

- Teringettét! Nem tudtam, hogy ez „point d' honneur“ monda magában Ankerschmidt; ki kezdte naponkint jobban átlátni, hogy sok uj dolog van még a nap alatt.

Hanem a tárgyalások csak egyre folytak odabenn a városban s Vendelin ur egyre járta a szomszéd falvakat munkásokért és minden este maga tért haza.

A második hét vége felé már egészen kifogyott Ankerschmidt minden türelmi reservhada. Ez

már sok. Ez már kifáraszt minden loyaltást. Egyik levelet a másik után küldözé doctor Grisáknak, meg Bräuhäusel urnak; kért, könyörgött, utóbb szitkozódott, fenyegetőzött, hogy felmegy a minisztériumhoz, sőt még azt a rettenetességet is felemlegeté, hogy kiiratja a dolgot minden újságba: - nem kell már neki se disznó, se tolvaj; csak a cselédjeit ereszszyć haza. Csak legalább a kocsisait, hogy a már kinnheverő lekaszált repczét behordathassa. - Nem használt semmit. Végre a hatodik levelére csakugyan érkezett egy hivatalos pecsét alatti válasz, melyet felbontván, nagy megnyugtatóra olvasá benne, hogy miután hat rendbeli kérvényt bélyeg nélkül intézett a bíróságához: siessen be rögtön a városba s fizessen hatszor 45 krajczár pengőt birságul.

Ankerschmidt fogta azt a levelet, rámába tetette s odaakasztotta az íróasztala fölé, hogy mindig ráláthasson; de azontul csendesen viselte magát.

Vasárnap következett. Ő nagy komoran ismét kilovagolt árván maradt tarlójára. A láthatár nagyon kezdett borulni, a pittypalatty erősen vert a buzában, minden fű fa érzé, hogy erős idő fog következni.

- No még ez kell. Az egész termés három negyede kinn a mezőn boglyába rakva; ha azt az eső kinn éri, vége van; megfűlik, megég, megrohad. Negyven ezer forint esett a sárba. Olyan szépen, mintha csak tárczástul együtt kiesett volna. Ezen már senki sem segít. Hozzá még az is, hogy a repczetermesre előre szerződés van kötve, nagy bánatpénz mellett. Már most a bánatpénzt is lehet fizetni.

A mint ily méltó aggodalmak közt léptetgetne végig a tarlón, hajtva maga előtt a prücskők ezereit, egyszerre valami ismerős hang szólítja meg.

Felkapja a fejét, s ime Kampós uramat látja maga előtt, ki ugyancsak ügetni látszott hogy egy diagonális vonallal eléje kerülhessen a lovagló Ankerschmidtnek.

- Alászolgája méltóságos uram. Ugyan meleg időnk van.

- Nekünk nincs; mi pihenünk. Hála Istennek. Felelt a lovag keserű humorral.

- A bizony. Elég kár az; már most még eső is talál lenni, pedig bizonyosan lesz; mert az én térdem azt mindig megérzi, a mióta a kassai csatában megütötte a golyóbis.

- Önt is megütötte a golyóbis? kérdé Ankerschmidt furcsa hangnyomattal, mindjárt Bogumil jutván eszébe.

- Olyanformán ütött meg kérem alásan, magyarázá Kampós nevetgélve, hogy mikor mentünk, hát egy golyóbist leltem az utban; azt én betettem a csurapém zsebébe, hogy majd elhozom emlékül. A masirozás alatt aztán a nehéz golyóbis kifurta a csurapém zsebet, s lecsuszott a béllésébe, de azt én nem vettem észre. Mikor egyszer aztán szaladni kellett, a golyóbis odalenn ugy megcsapta a térdemet, hogy majd koldussá lettem bele.

- No már ugy lehet. Szólt engedékenyen a lovag.

- S azóta a térdem barometrum.

- Igy van biz az, de hát ki tehet róla?

- Hiszen épen azért jövök a méltóságos urhoz. Mi épen tegnap végeztük a takarítást, én beszéltem a tekintetes urnak a felől, hogy méltóságod micsoda fatális bajban van. Ha még az eső is itt éri a termést, az egész semmivé lesz; ő aztán azt mondta, hogy az nagy kár volna; és parancsolatot adott, hogy a jövő héten, a helyett, hogy a rozshoz fognánk, álljunk neki a magunk kaszásaival a méltóságod repczéjének, takarítsuk be; aztán meg a magunk szekereivel és béreseivel hordassuk be a már összerakott boglyákat, mert nagy kár lesz bennök. Ha tehát méltóságod elfogadja, a tekintetes ur egész készséggel ajánlotta. Azt mondta, hogy a mi a mezőn elvész, az az egész országnak kár.

Mondott biz az még valamit mást is, de azt Kampós uram elhallgatta.

Ankerschmidt lovagnak ezuttal eszébe jutott, hogy lováról lehajolva, nyilt őszinteséggel nyujtsa kezét Kampós uramnak; a mit az miután meggyőződött róla, hogy nem akar neki tán pénzt adni, el is fogadott.

- Mondja ön meg földesurának, hogy ajánlatát köszönöm; nagyon köszönöm. És azt is mondja meg neki, hogy Ankerschmidt lovag nem feledékeny ember.

Csak, mikor már minden be volt takarítva, érkeztek vissza a városból Ankerschmidt cselédjei, azzal a végeredményével a két héti vizgálatnak, hogy ezek mind ártatlanok.

Velük együtt megérkezett az esős idő is, igazat adva Kampós uram térdének, és megérkezett egy hosszú ügyvédi és birói számla; melyet Ankerschmidt lovag szó nélkül kifizetett és senkinek sem mutogatott, csupán annyit jegyzett meg rá Maxenpfutsch előtt, hogy ezen az áron egyenesen Angliából lehetett volna sertéseket hozatni az ellopottak helyébe.

A visszabocsátott cselédséget pedig maga elé rendelve, a következő napi parancsot közlé velük katonás kategoricus rövidséggel.

„Emberek! Azt mondom, ezután vigyázzatok, hogy valami kár ne történjék. De ha még is megtalálna történni a kár; azt mondom, hogy kegyetlenül titokban tartsátok azt; mert a ki még valaha ki meri beszélni, hogy engem megloptak, azt minden irgalom nélkül elcsapom!”

-115-

-116-

-117-

-118-

Csupán Maxenpfutsch urnak nem tetszett az a beszéd. Jól van. Ha a lovag ur ilyen sottiseokat mond: ő magán buzgalomból veti magát az elejtett tárgynak utánna s majd megmutatja, hogy azért is elő kell kerülni a veszteségnek. Persze a bíróságnál minden feszesen megy; de azért van itt a csendőrség; azokkal ő jó ismeretségben van. Szépen, minden zaj nélkül majd nyomra kerülnek, csak egy kis kitartás kell hozzá. Egy pár erdőn lakó embert is meg lehet vesztegetni, hogy színelőrségként egyet a zsványokkal s azután adja kézre őket. Ez nagyon furfangos gondolat.

A siker nem is soká hagyott magára várani. Egy este beállt az inspector urhoz egy derék szál férfit, tisztességes jámbor arczczal, szép fekete bajusza, hátrasímitott haja; csinosan megborotválkodva, egyébiránt rendes ezüst gombos kék pruszli rajta, s tulipánokkal kivarrt kurta szűr a nyakában, melynek csatjáról a rézsodronnyal kivert szilvafanyelű kurta fejsze csüggött alá, karjára pedig az ólmos cifrázattal ékesített nyelű kanász-ostor volt feltekergetve. Az egész alakon látszott, hogy ez valami igen rendes uraságnak jó rendben tartott cselédje.

-119-

- Jó estét kívánok a nemzetes urnak.

- Jó estét bátya. Mit akar kend.

- Egy pár szót akarnék szólni azok végett az elveszett jó zsrból való sertések végett.

(A yorkshirei praedicatumot igen okszerűen értelmezé így; természetesen okoskodva, hogy ha az emberek között az előkelő származásut „jó vérből való“-nak nevezik, úgy a disznók között az arisztokraták bizonyosan „jó zsrból valók“)

- Tud kend valamit felőlük? Tessék leülni ide a kanapéra.

A jövevény nem sokat szabadkozott, hanem mint a kit a megtiszteltetés megillet, szépen leült a mutatott helyre.

- Igen is tudok felőlük. Felelt értelmesen és vigyázva. Gyanitom, hogy ki vitte el és nyomukban vagyok. Tetszik tudni, hogy itt a Bükkségben a pandur is nehezen, a zsandár pedig épen nem kaphat meg ilyesmit, mert a mint észreveszik a közeledésüket, egyik kanász a másiknak kézzel kézre adja a jószágot, egyik völgyből a másikba átterelik; mindig csak a hült helyére akadnak. Hanem hát én magam azt hiszem, hogy az ilyen különös formájú sertések, a mik a többiektől annyira különbözök, még is alkalmatlanok magukra a tolvajokra nézve is, mert akárkinek elakarnák adni, mind azt kérdezné, hogy jutottatok hozzá? Ha csak maguk számára le nem vágják: az pedig nyáron elromlik; semmi hasznát sem vehetik neki. Azért én azt gondolom, hogy ha magam forma ember menne közéjük, a kitől nem félhetnek, ha büntetés nélkül megszabadulhatnának, maguk is örömet visszaadnák az egész lopott jószágot tiz husz forintért.

-120-

Megörült ennek a szónak Vendelin ur s már nyult a tárczája felé.

- Azonban még nem is tetszett a nevem után kérdezősködni.

- Hiszen látom az arczáról, hogy becsületes ember.

- Nem elég az. Én megakarom mutatni, hogy jó járatban vagyok. Azzal előhuzott pruszlija zsebéből egy szorgalmasan megviselt papirost, jól megkopott pecséttel a közepén, a miből megérthető Vendelin ur, hogy ez a mellette ülő tisztességes személy nagyságos Nyirbáródi Lőrincz urnak nyeregkápai pusztáján levő számadó kondása, Vak Mihály s e szerint igen szavahihető egyéniség.

- Hát én azt mondom kendnek bátya, szólt Vendelin ur az érdeemes férfiú vállára téve kezét, hogy ha kikeríti a yorkshireieket, azon a husz forinton kívül, a mit a tolvajoknak kell váltságul adni, még kendnek is adok husz forintot.

-121-

- Köszönöm. Az nekem sok lesz. Annyit én nem érdelek. Beérem tizzel is.

Oh be derék becsületes ember ez.

- Kell valami költség előre?

- Csak épen az a bizonyos váltság. Annak is csak a fele.

- Tehát tiz forint elég lesz?

- Untig. A többiért várjanak.

Oh hisz ezek szeretetreméltó tolvajok, a kik még hiteleznek is:

- De csak azt szeretném tudni, hogy a patvarba tudták a falon keresztül kilopni a koczákat?

- Ugy gondolom, hogy elébb pálinkát töltöttek a vályujokba, s mikor attól lerészegedtek, szépen kiadogatták őket egymásnak.

Üm: ez a tisztelt férfiú, úgy látszik, járt az akadémiákon.

Hanem hát áll az alku; az ember csak tiz forintot koczáztat.

- Tehát kendre bizom a többit. Ha megjön a koczákkal, még harmincz forintot kap tőlem. Itt a kezem rá.

A kondás felcsapott Maxenpfutschnak, azután vette a süvegét s szépen elhálálkodva eltávozott.

Kis idő múlva megint visszatért.

- Nini. Most jut valami az eszembe. De ha én a koczákat előkeritem, hát mikor haza felé hajtom, engem majd elcsipnek az uton a zsandárok, s még magamat vernek vasra, mint tolvajt; hanem hát, kérem szépen, tessék nekem egy pakszust kiállítani arra a tizenkét sertésre, hogy szabadon jöhessek velük haza.

-122-

- Igaz biz az - helyeslé Vendelin ur, erre én sem gondoltam.

Mindjárt adott is kellően kiállított igazságot a derék közbenjárónak, hogy semmi baja ne történjék. Azzal elváltak a legnagyobb barátságban.

Másnap összejött Vendelin ur Kampós urammal, s dicsekedett neki, hogy meg vannak már a yorkshireiek. Lesz a lovag urnak öröme, ha megtudja, de addig nem szól neki, míg az udvaron nem lesznek. El is mondá, hogyan jut hozzájuk.

Kampós uram mosolyogva töltött pipára. Vendelin ur kérdé, mit mosolyog.

Én is jártam egyszer ugy Pesten; felelt Kampós; hogy a tajték pipámat ellopták, aztán kihirdetttem, hogy öt pengőt adok annak, a ki visszahozza. Másnap reggel beáll hozzám egy becsületesember a pipámmal: mondja, hogy kézre kerítette a tolvajt; s most megy a városházára a pipával a büntény constatirozása végett. Én kifizettem neki az öt forintot s ő másodszor is ellopta hivatalosan, saját beleegyezésemmel a pipámat. Hanem kétszer rajtam sem esett ez meg.

- Hát mit ért kegyed ezen?

-123-

- Azt értem; hogy ez uttal kegyed magának a tolvajnak adott utiköltséget, s hogy háborítatlanul mehessen a zsákmányával, még utlevelet is, s hogy az a Vak Mihály senki sem volt más, mint Szemes Miska, a környék legravaszabb szegény legénye.

Bizony üthette már annak a nyomát Vendelin ur.

S még az a boszusága volt, hogy a kik megtudták a dolgot, ki is nevték.

Ankerschmidt lovag maga nevetett rajta legjobban; s a legelső alkalommal, hogy a városba bement, zöld vadász-kalapja helyett, egy tökéletes felgyürt karimájú kanász-kalapot vett magának, széles szalaggal, nagy csattal a közepén, darutollal az oldalán. Régi ismerősei csak ugy tántorogtak vissza, mikor meglátták.

VI.

A szép szellem.

-124-

Pajtayné még most is szép asszony.

Arcza, termete azok közé tartozik, a mik sokáig szépek maradnak. Aztán meg - nincs is neki egyéb feladata, minthogy szép legyen.

Nem vesződött soha gyermekkel, nagy szenvedélyei nem voltak; az a vihar, a mi annyi embernek ősz hajakat hozott, neki még csak egy álmatlan éjt sem szerze. Vannak olyan boldog emberek, a kik önmagukban élnek.

Déli tizenkét órára épen készen van a toilettejével s igen meg van elégedve azzal a sikerrel, hogy sikerült két roppant szórhurkát saját haja mögé elrejtteni; én nem tudom, ki hitette el az asszonyokkal egy időben, hogy ez a hajuk közé kevert állatszőr valami szép. Hanem hát Corinna meg van vele elégedve, s nekünk mi közünk hozzá.

Most az udvarlókat kell várni, a kiknek szépen fel van osztva az idejük: Nro 1 jön 12 órakor, Nro 2 fél egyre, Nro 3 egy után, Nro 4 két órakor. Ezeket külön kvalitásaik szerint kell fogadni.

-125-

Nro 1. Derék falusi földesur, Törkölyi Tivadar; nem fiatal ember már, de jól bírja magát. Komolyan házasodni készül s nem megvetendő j á t s z m a (Neologjaink a „partie“-t „játzmával“ adják vissza s én különösen tréfásnak találok azt ezen a helyen.)

Törkölyi Tivadar tizenkét órakor szokott jönni, mert fél egyre már várja az arany sasban a társaság, s azt nem lehet elmulasztani.

Ennélfogva Corinna tizenkét órakor már felváltja a pipereasztalt az íróasztallal; kiteríti maga elé a nagy számadásos könyvet s midőn Tivadart meglátja, örvendő kiált fel: „ah épen jókor jön; megmondhatja, hogy kel a gyapju?“ ennyiért kérik, de nem akarja annyin alul adni. Nem tudja a szeszfőzéssel fölhagyjon-e a nagy accisa mellett. Panaszodik a drágaságról, az ember mindig azon töri a fejét, hogy miben lehetne valamit megtakarítani? A nőt mindenki megcsalja, huzza, tudják, hogy nem ügyelhet semmire.

Törkölyi aztán, mikor pajtásaival összekeverül, nem győzi eléggé magasztalni, hogy milyen okos, milyen takarékos asszony ez a Pajtayné, kétségtelenül egészen neki való, mintha csak számára nevelték volna.

A mint pedig Tivadar ur behuzza maga után az ajtót, Corinna illatos szappannal lemossa

-126-

ujjáról a mindenesetre ráragadt tintafoltot, mert hölgyeknél az rendes, hogy betintázzák ujjukat ha tollhoz nyulnak; s elcsukva a számadások unalmas lajstromát, a divatképek halmazával rakja körül magát; mert a kit vár, a Nro 2. az egészen más genre.

A Nro 2. Taréj Nándor nevezetes férfiú; az urak báljának részvényese. Egy azok közül, a kiknek nagy Magyarországon jog adatott azt mondani: mi urak vagyunk. Nagyszerű helyzet ez! Azonkívül előtánczos a kotillonban. Ez sem mindennapi eset. És tökéletes udvaronc. Ezzel ugyan meg nem lehet az embernek unni magát.

- Ah, nagysám épen divatlapokkal foglalkozik.

- Oh nem, oh nem. Csak a divatképekkel. Nem egyébért járatom őket, mint a divatképekért, pedig azok sem sokat érnek. Már nézzen ön ide; képzelheti e mellé a sötét lilaszin selyem mellé ezt a szalmaszin diszezetet, hisz ez valóságos maskara.

- Nagysádnak igaza van. A szerkesztő alkalmasint valamelyik putzhändler kegyelméből közli ez ingyen képeket, ki rokokó ruháit akarja a közönségre kötni. Így csak Szalmaváryné fogna öltözködni.

- Hahaha. (Ez jól esett.) Én valóban kénytelen vagyok bálu ruháimat Bécsben készíttetni. Az itteni szabóknak nincsen semmi izlésük. Pedig vannak, a kik még ebből is hazafiságot akarnak csinálni.

-127-

- Nevetséges! Egyébiránt nagyon jó nagysádtól, ha a divatlapok tartalmát nem olvassa, mert legalább nem jár úgy, mint én a minap, nem akarom megmondani - hol; egy hölgy társaságban, a hol malapropos valaki belekeverte a társalgásba az irodalmat; azután szó volt az irónókról; egyszer csak egy delnő interpellál, hogy mit tartok „Paradisa“ legújabb verseiről, a mik a „Holdsugár“ című lapban megjelentek. Én erre azt feleltem, hogy biz én az egész Paradisa neve alatt, modoráról ítélve, nem sejtek mást mint egy nagyon bagariacsizmás fűzfapoétát valahonnan az alföldről. Erre a delnő nagy kegyesen meghajtja magát: Köszönöm a bókot, az a bagariacsizmás fűzfapoeta én vagyok.

- Hahaha, hahaha! Ki volt az? mondja meg.

- Nem nagysád, azt már nem tehetem.

- Ugye báró Királyváryné? nem? ne tagadja. Vagy gróf Zajtayné. Hiába tagadja, úgy is megtudom; ez nagyon mulatságos. Hanem már most jöjjön, mondja el, ki hogyan lesz öltözve az első urak báljában? Mit tudott ki Baltánszkyéknál? Kivel készíttetik a ruhákat? Az enyim még titok. Önnek megsugom, de tovább ne adja. A pipereárusnőnek megparancsoltam, hogy fejkemet senkinek se mutassa meg, különben soha sem vásárlók nála. De ha ön megakarja tekinteni.

-128-

Hogy ne akarna ilyet Taréj Nándor? Persze, hogy el van a finom izlés által ragadtatva. Ezt bizony nem is igen utánozhatná minden ember. Csupa gyémánt solitairek a virágok kelyhében, ez hódító hatást fog elkövetni este lámpafénynél.

- Ez még eredetibb ötlet a minapi ékszernél, mely csupa régi pénzekből volt összerakva, kisebb nagyobb aranyakból. Soha érdekesebb numismaticai gyűjteményt nem tanulmányozott még a fiatalság, s mindazok közt nagysád arcza volt a legvalódibb királynőké; valamint e mostani ékszernél is csak nagysád szemei fogják a többi gyémántot felülragyogni.

Ilyen hiábavaló beszédek tetszenek az asszonyoknak.

Félóra mulva Taréj Nándor is átengedi a tért másnak s siet a tizenharmadik párbajt megvívni azon thema fölött, hogy az ideai farsang bálkirálynéja Pajtay Corinna és senki más.

Következik a Nro 3.

Corinna most már a divatlapok nyomtatásos részét rakja az ölébe, mert Nro 3 poéta.

Nro 3-nak a neve Fellegormi Danó. Látni való, hogy csinált név. Így ismerik őt mindenütt, a hol szívesen látják; az igazi nevét csak hitelezői szokták látni váltóikon.

-129-

- Nagysád a közlegő farsang éledelein merengteti lelke sugarait; szól Fellegormi Danó.

- Oh nem, sohajt Corinna. Lelkem nem érintik a hiúság repke vágyai; egy költeményt leltem itt: a „Harmathoz.“ Mily gyöngéd eszme, mily jól esik rokonérzelmekekre találnom. Álnév van aláírva; és én azon gondolkodom, ki lehet ő.

Tudja nagyon jól, hogy az az „ő“ Fellegormi Danó.

Nro 3 fülig pirul: s azon észrevételt teszi, hogy milyen boldogok a költők, kik azon szerencsében részesülnek, hogy szellemeik minden szép szellemmel szellemi összeköttetésbe jöhetnek.

Az ám; valóságos szellemi török basák.

- Vajjon nem ismerne hasonló hangokra nagysád e költeményben? szól Danó, elővonva félénk szemtelenséggel kebléből egy aranyzegélyű papírkát, s elszavalva belőle szörnyű émelegős modorral egy döcözögős költeményt, melynek czime: „A fogoly madár“; nem valami „Rebhuhn“, hanem egy madár, mely fogva van. Nem igen lehet kivenni az értelmét, hogy gyermekvers-e, vagy aesopusi mese, vagy szerelmes allegoria, vagy pedig hazafias költemény?

-130-

Corinna a legutóbbinak veszi.

- Mintha összebeszéltünk volna. Nézze ön, én épen hasonló költeményt irtam.

- Hogyan? Nagysád költeményt irt?

- De kérem ne mondja senkinek. Csak önnek szabad hallani.

- Engedje látnom.

- Nem. Magam olvasom fel. De meg ne ítéljen, tudom, hogy gyöngé: „A lelánczolt sas.“

Ez már valóságos politikai költemény. A lelánczolt sas egy fogoly ifju, kinek a repüléshez a hiányzó szárnyakon kívül még az a gátló akadály is van, hogy porkoláb vigyáz a lépéseire.

- Remekmű! Classicus költemény! Engedje nagysád, hogy ezt elvigyem a „Holdvilágnak.“

- Oh nem, nem, nem. Erről nem szabad senkinek tudni. Egyedül ön hallotta ezt. Majd később.

- Oh mi kár annyi lángoló honszerelemnek önmagába temetkeznie!

A balga! Hogy tud honszerelemről beszélni valaki előtt, a kinek körül van a homloka hunczutkákkal rakva!

Eredj már Isten hírével Nro 3: várnak az ebédre: hadd jöjjön már a Nro 4.

A Nro 4 senki sem más, mint - doctor Grisák.

-131-

Nagy tévedés és százados félreértés gyászos jelensége azon sajnálatraméltó körülmény, miszerint a regényírók a legujabb időkig azon balfelfogásban voltak, hogy a „doctor juris“-okat nem lehet szerelmes szerepekben applicálni.

E nézet a mennyire ellene küzd a kor szabadelvű irányának, annál is jobban megczáfoltatik az empyria concret felfedezései által.

Óh igen is: tudnak udvarolni, még tánczolni is a doctores juris, tudnak consultatiókat tartani szép szemek birói széke előtt minden honorárium nélkül, szellemi cselszövényeket szóni, törvényes és törvénytelen uton, sőt a mi legvakmerőbb állítás: még arra is képesek, hogy egy bíró elé bocsátott ügyet s i e t t e s s e n e k : a nőülés ügyét.

Miért ne udvarolhatna doctor Grisák Pajtaynének?

A jogalap meg van hozzá: az ő eszességének köszönheti, hogy a vitalitiumképen birt jószág rész tulajdonává lett, s azt eladhatta. Ezért neki hálával tartozik. Egy életrevaló doctor jurisnak már aztán könnyű dolog a hálatarozásból, ügyvédi fáradság s egyéb expensák hozzáadásával szerelmi keresetet indítani meg s azt mint házasságot exequálni.

Tehát jogalap van.

De ok is van hozzá.

Doctor Grisák maga legjobban tudja, hogy Pajtayné birtokviszonyai a legjobb alapon nyugszanak. A vételár solid status-papirokban van elhelyezve, a mik ez idő szerint 7 percentet jövedelmeznek; s Jove favente, 8-at is hozhatnak. Ebből „méltóságosan“ lehet élni.

-132-

Tehát ok is van.

És végre kedvező körülmények is vannak. Az asszonyság elég szép és fiatal s ugy látszik, maga is hajlandó a doctor urhoz. Igaz ugyan, hogy több udvarlója is van, de azok fölött a doctor ur van par excellence kitüntetve, ő csaknem mindennapos nála s rendszeren ott szokta magánál marasztani ebédre. Dr. Grisák eddig is ugy érzi már magát a szép özvegnél, mintha otthon volna.

Aztán a dolog természete is ugy hozza magával, hogy Corinna kénytelen a doctor jurist legbizalmasabb titkaiba beavatni. Természetesen. A tolvaj védője is azt mondta védenczének: „barátom, nekem mindent mondj el, a mi igaz; majd, a mi nem igaz, azt hozzá teszem én.“

Egy idő óta pedig sajátságos megbízásban kelle eljárni a doctor urnak.

A szép özvegy azt bizta rá, hogy egy fiatal embernek, ki politikai vétségért hosszas börtönre van ítélve; lehető korábbi kiszabadulását meg kell akadályozni.

Ez a fiatal ember Garanvölgyi Aladár.

Az öreg Garanvölgyi Ádám bizonyosan minden követ megmozdit, hogy a még hátralevő tiz évet kedvencz unakaöcscsének elengedjék.

-133-

Ezt ellensulyozni kell.

Adatokat kell rá szerezni, hogy Ádám ur most is annyi rosz dologban töri a fejét, mint hajdan. Fel kell fedezni, hogy tervei vannak, miknek kivitelére öcscsét mulhatlanul fel kell használnia. Egy szóval meg kell akadályozni Aladár megkegyelmeztetését.

Hiszen doctor Grisáknak nagyon helyes volt ez mind. Mindjárt detachirozott is egy keze ügyében levő embert, ellátva illő utasításokkal: bizonyos Straff nevű egyéniséget, kit már egyszer hallottunk említeni.

Már most tehát tudjuk az igazi nevét.

Tehát az ál-Petőfi és a többi, a mivé átváltozott egész Bogumilig, Straff Péter, senki más: és ez doctor Grisák bérencze Pajtayné bizományában.

Hanem azt az egyet mégis szerette volna tudni doctor Grisák, hogy tulajdonképpen mégis mi indok lehet az, a mi e szép, ragyogó szemü és mosolygó száju asszonyt arra bírja, hogy ily kegyetlenül bánják egy emberrel, a ki fiatal? Mert ha az csupán atyafiságos gyűlölet, akkor igen szép; de hátha sértett szerelmi boszu?

A legközelebbi alkalommal meg is indítá a nyomozást, félig bizalmasan, félig hivatalos tudnivalóval.

-134-

- Ugyan mondja meg nagysád, mi oka van azt a Garánvölgyi Aladárt ily kiméletlenül sujtani. Hogy nagy okai lehetnek rá, arról nem kétkedem.

- Lássá ön, azt a világon senkinek meg nem mondanám; de önnek kell, hogy felfedezzem, nehogy „valami rosztat” gondoljon felőlem. Midőn férjem meghalt: az öreg Garánvölgyi Ádám addig mesterkedett, míg keresztül vitte, hogy engemet Aladár öcscsével eljegyezzen. Pedig nagyon sok bajába került, mert Aladár megholt férjemnek közel rokona levén, a házassági engedély megszerzése sok időt és utánjárást vett igénybe. Az öreg urnak egyenesen az volt a célja ezzel, hogy ha én Aladárhoz megyek nőül, annak magának is saját szerzett birtoka levén, az özvegyi jogon birt jószág rész Ádám urra visszaesik. Oh az öreg nagy mester, igen ravasz róka; a hol lehet, berántja az embert.

Doctor Grisákot rávitte a lelke, hogy ráhagyja, hogy „ugy van.”

- Hanem én voltam oly előrevigyázó, hogy mielőtt kezemet odaigértem volna, egy moringlevelet, egy kölcsönös szerződést kötöttem Aladárral; melyben minden vagyonunkat közös birtoknak nyilatkoztatjuk; a mi az övé, az az enyim; a mi az enyim, az az övé. Aladár könnyelmű ember volt, könnyen ráállt. Nekem tulajdon képen nagyon kevés birtokom volt akkor, mert anyai örökségem csőd alá volt kerülendő; ezt ő bizonyosan nem tudta. Mielőtt azonban házasságunk végbemehetett volna, kiütött a háború; Aladár egy izben elment a vörös pántlikásokkal, mint nemzetőri százados; én Pozsonyba futottam, később azután hallottam hirét, hogy a huszársághoz lépett át; mindenben részt vett; ezredes is lett a magyaroknál; ebből megítélheti ön, hogy micsoda könnyelmű ember volt? Én az alatt várhattam a menyegzőre.

-135-

- Hallatlan szeleburdiság.

- Egyszer aztán vége lett az egész tréfának, Aladárt befogták; nem tudta magát kimenteni, mint más okos ember, inkább a más hibáját is magára vallotta; ebből láthatja ön, hogy milyen haszontalan ember.

- Pedig jogot is végzett!

- Ebből aztán az lett, hogy elítélték fogságra. Ez még hagyján; de minden vagyonának elvesztésére.

- Ahá! szólt doctor Grisák, térdére csapva, most kezdett már előtte világosodni a tájék.

- Már most, ha ő hirtelenében kiszabadul; a birtokviszonyok meg vannak fordulva; akkor ő volt gazdag; én voltam csőd alatt; most én vagyok gazdag, ő koldus. Szerződésünk pedig kezében van. Az a szerződés pedig saját gondoskodásomból, úgy összevissza van kötözve vinculumokkal, hogy a melyik fél fel akarja bontani, nagyon nagy eret vág vele magán. Érti ön már most a dolgot?

-136-

- Tökéletesen.

Doctor Grisák el volt ragadtatva e nő bölcsessége által; hisz ebben egy doctor juris utriusque veszett el! No de a mit a természet mostoha intézkedése megtagadott tőle, azt helyre lehet hozni az által, ha doctor jurisné lesz belőle; soha jobban összeillő kedélyek egymással nem találkozhattak.

- Kedves nagysád; én egészen helyesnek találok aggodalmait; szerencsére törvényeink az itt említett esetre nézve igen üdvös jogorvoslatokat reserváltak. Legelső teendője nagysádnak következő ediotalis idézést köröztetni hirlapok útján, persze hivatalosan: „Garánvölgyi Aladár, kinek tartózkodási helye nem tudatik; ezennel felszólittatik a házassági szerződések értelmében keletkezett kötelezettségeinek teljesítése végett alólirt helyen megjelenni, mit ha egy év egy nap alatt megtenni elmulasztana, minden az idézett kötvényekből származó kötelezettségek in comtumaciam semmisseknek és felbontottaknak nyilatkoztatnak.”

- Lehető volna ez?

- Oh van rá több eset. Hasonló uton házasságok is bontottak már fel.

- De hiszen mi tudjuk, hol van Garánvölgyi Aladár.

-137-

- Nem tartozunk tudni. A domicilium kérdése nem a beperlő dolga. Hogy a megidéztetés helyére meg nem jelenhet egy év és nap alatt, az az ő hibája; mi nem tartozunk felőle értesülve lenni s a törvény előtt az nem kifogás. És akkor egy év múlva, hogy minden további alkalmatlan kötelezettséget elhárítson nagysád magáról; leghelyesebbnek ajánlanám a rögtöni férjhezmenetelt, így nagysád egészen biztosítva volna.

Corinna szeme közé akart nézni e szóra a doctor jurisnak: de nem tehetette, mert hisz az szemüveget hord; hölgyeknek nagyon alkalmatlan gát ez a szemüveg; nem olvashatnak a férfi szemében, a helyett saját miniatúr arczképeiket látva meg az üveg tükrében.

No de a dolgot megérteni nem is igen mély vizsgálódás kellett. A doctor ur a megírt receptet mindjárt maga is kész volna bevenni. Majd meglássuk.

- Ezt mégis nem szeretném. Szólt Pajtayné, huzódozva a bölcs ajánlattól. Bizonyos tekinteteket kimélni tartozom.

- Bocsánat tisztelt nagysád; én sokkal jobban kimélve látom Aladár urat az én ajánlatom által. Ez esetben neki csak egy évig kellene azon gondoskodásban részesülnie, hogy mostani tartózkodása helyét el ne hagyhassa; egy év múlva, ha egyéb akadályja nincs kiszabadulásának, nagysád érdeke nem álland útjában, míg így kénytelenek vagyunk őt szomorú sorsában továbbra is megerősíteni.

-138-

- Nem őt értettem, kérem. Saját magamat. Igaz, hogy ez rá nézve kisebb baj volna, de nagyobb lenne én reám. Önnek nincs fogalma arról a türelmetlenségről, a mivel az embernek itt minálunk minden tettét bírálgtatják. Minden magán ügyből politikai kérdést csinálnak. Ha egy kivándorolt honvéd menyasszonya máshoz megy nőül: kígyót békát kiáltanak fejére; ha valaki pénzét nem hagyja egy bujdosónál ott veszni, azt mindjárt hazaárulásnak mondanák. Ha rólam valami nyilvános fellépés elárulna e kérdésben valamit, a legvakmerőbb rágalmaknak tenném ki magamat. Aztán tudja kegyed, az ember a jó hírért szereti.

- Azonban végtére is - nagysád nincs ehez a koronaországához kötve.

- Arról magam is töprengtem már; de még nem határozhattam el magamat. Hagyjuk ezt későbbre. Most egyelőre maradjunk annál, a mire kértem. Estére el fog ön jönni theára hozzám?

Ez azt jelenté, hogy most ebédre nem marasztaltatik.

- Igen sok dolgom van; magyarázá az özvegy. Leveleket kell írnom mindenfelé.

- Nagysádnak oly nagy correspondentiája van; hogy már azért magáért megérdemelné férjhez menni.

-139-

- Csak nem képzeli ön, hogy férjemmel iratnám leveleimet.

- Nem; hanem a levélirások elmaradnának.

- Óh ne képzeljen ön szerelmes leveleket. A kit én szeretni akarok, annak azt nem adom írásban.

Grisák ur ezt nagyon okos szónak találta; mely eléggé indokolva van, ha az embernek már egyszer az írásban adott szerelmi kötelezettség annyi fejfájást okozott. Mig aztán a lépcsőkön lement, végig futott azon levelek lajstromán, miket ő hozzá küldözött a szép özvegy s ugy találta, hogy csakugyan nincs azokban semmi szerelmi nyilatkozat. Már pedig, ha valaki, hát ő...

Alig huzá be maga után az ajtót doctor Grisák, midőn Corinna ismét író-asztalához ült, s egy finom illatos lilaszin lapocskára, csipke nyomatu szegélylyel, írni kezdte:

„Kedves barátom!”

A többi titkos jegyekben van írva.

A levél borítékára ez jön: Straff Péter urnak: Kápolnán, poste restante.

Straff Péter ur, és „kedves barátom.” Szép constellatio!

Doctor Grisák bureaujába visszasietve, egy látogató jegyet talált asztalán, melyen Ankerschmidt lovag nevét olvasá, néhány plajbász vakaritással, melyből az sült ki, hogy a lovag ur délutáni öt órakor el akar jönni.

-140-

- Aha! A yorkshireiek végett! Még most is azt képzeli, hogy itt ezen a világon ügyvédnek, bírónak semmi egyéb dolga nincs, mint ha valami jámbor farmernek elveszett a lábas jószágá, azután szaladgálni. No ez járhat, még itthon talál.

Hanem a sors ezuttal megbüntette gonosz akaratu szándokáért, mert a mint a vendéglőbe benyitott, a hol az elegans világ szokott dinirozni; hát épen annál az asztalnál, a hol ülni szokott, találta letelepedve Ankerschmidtet. Az már akkor a dessertnél volt.

- Épen méltóságodat k e r e s t e m ! szóla doctor Grisák, helyet foglalva a lovag ur mellett.

- Bravo: hát akkor nem is kell önhöz fáradnom.

- Óh kérem, de legyen szerencsém. Itt nem végezhetünk ügyleti dolgokat.

- Nem igen sokat kell magyaráznom rajta, a miért önhöz jöttem.

- Értem. Tudom. A yorkshireiek.

- Ördög, menykő! Ne hozza ön a yorkshirei historiát elő! kiálta haragosan Ankerschmidt; s jó szerencse, hogy indulatát leöntheté egy pohár ruszti máslással. Az is bolond volt, a ki elkezdte az ilyen tréfát. No de vége. Erről egy szót se többet. Másban járok. Egy folyamodásra van szükségem. Valami szépre.

-141-

- Készen vagyok.

- Mikor nyugdíjaztattam magamat, azt mondták odafenn: bizonyos lehet ön a felől, hogy akármikor kérni fog valamit, kérelme azonnal teljesített fog. No hát most fel akarom használni ezt az ígéretet. Arra kell egy folyamodás. Írásban. Mert szóval majd elmondom én azt magam.

- Értem. Szólt bizalmas suttogással hajolva közelebb Ankerschmidthez a doctor. Talán valami rendjel ügye?

- A mennykőt! Most is annyi van, hogy nem tudom hol viselni. Aztán kinek mutassam? A parasztjaimnak otthon? Mást akarok én. Valami fogolynak akarok kegyelmet eszközölni.

- Ah, ez igen szép, ez igen nemes. Tán finansialis botlásért van elítélve.

- Nem. Politikai vétség miatt.

- Ah! Bizonyosan az aula tagja?

- Nem. Magyar katonaember.

- Tán egy hajdani tisztársa nagyméltóságodnak.

- Épen nem az. Nem ismerem. De felakarom használni minden befolyásomat érte. A neve Garanvölgyi Aladár. Annak a Garanvölgyi Ádámnak az öcscse, tudja? Nos, mi a patvar lelte önt?

-142-

- Semmi, semmi. Egy halszálka akadt a torkomon.

- Halszálka? Menykót. A borjucotletteből. No ilyen rajtam sem történt még, pedig hat esztendeig éltem a menázson!

Doctor Grisák csunya kelepcczébe került; két cliens közé, a kik közül az egyik igen jó jövedelem, a másik pedig igen jó kilátás.

- Szabad megtudnom méltóságodtól, mi oka van az érintett urat pártfogolni?

- Az nem tartozik a dologra. Azt nem is szükség hiresztelni, hogy én ebben lépéseket teszek, miután a mint vége van a dolognak, elfeledjük. Én Garanvölgyi Aladár urat nem ismerem most, nem fogom ismerni azután. Ezt tessék az én részemről úgy venni, mint magánmulatságot. Nem is akarok én semmiféle színpadi szerepet játszani, hogy én nékem tapsoljon a galleria valami nagylelkűségért, vagy tudja patvar miért? Csak a tényt akarom elérni: minden további vonatkozás nélkül. Akarom, hogy Garanvölgyi Aladár otthon legyen, aztán semmi közöm hozzá. Ha találkozunk az utcán, jó napot kívánunk s odábbmegyünk. Azért nem is az a tervem, hogy magam folyamodjam kiszabadításáért, hanem valaki más; én majd azután csak a harmadik személy folyamodásának akarok sikert szerezni azzal a befolyással, a mi illető helyeken számomra fenn van tartva.

-143-

- Ugy? értem. Az öreg Garanvölgyi lesz a folyamodó?

- Az öreg Garanvölgyi? Ah, barátom, akkor ön nem ismeri az öreget. Az nem folyamodik semmiért.

- Ugy tudom, hogy nagyon szerette unakaöcscsét.

- Szerette, de azért nem folyamodik érte.

- Sőt lényeges szüksége is van rá, mert ő maga, sok hóbortja mellett, egészen tönkre juttatja nagy gazdaságát, a mit a jól képzett fiatal ember igen jó karban tartott.

- Az mind meglehet. Hanem azért az öreg szomszédnak hamarabb nyakába szakad a háza, hamarabb lerágnák a lábáról az egerek a csizmát, mint ő egy folyamodásnak aláírja a nevét. Ezt én jobban tudom. Valakinek másnak kell föllépni. Más közelálló rokonnak.

Doctor Grisák kíváncsian kezde egy fogpiszkálóval működni; vajjon ki lehet az?

- Nos; nem találja ön el, hogy kinek kell folyamodnia?

Doctor Grisák rázta a fejét; ő ki nem találja.

- No hát ne találja ki. Hanem hát csak készítsen el egy szép folyamodást; de szép legyen; ne valami száraz stylus, mintha privilegiumot kérne valaki ujon feltalált csizmakenőcsre; hanem illő, méltóságteljes; majd én azután gondoskodom, hogy az illetővel, a kinek folyamodnia kell, aláírassam; azután majd én magam felviszem azt Bécsbe. Azért csak siessen ön azzal a kompóttal, nem szükség minden szem cseresnyéről külön lerágni a magot. Mikor én olyan idős voltam, mint ön; minden cseresnyét magostól ettem meg. Tehát csak iparkodjék, én megvárom s együtt elmegyünk az ön szállására. Ön maga megírja a folyamodványt, ezt a segédek kezébe sem szabad juttatni; én zsebembe teszem s aztán megyünk együtt az aláírást megszerezni.

-144-

Doctor Grisák jobban megfőtt e szavak alatt, mint a rostbeaf, a mit elköltött. Ez szép lesz. Az ő saját kézírása menjen fel, mint folyamodás; a lovag által pártfogolva; holott Pajtayné épen ellenkező megbízással terhelé meg! Hogy ő maga írjon szivreható esedezést annak az embernek a szabadsága érdekében, a ki épen azt akarja nőül venni, a kit ő is áhit.

De nem lehetett Ankerschmidtől szabadulni; csak meg kellett inni a fekete kávé szaporán s igyekezni vele haza a szállásra, ott leülni s addig föl nem kelni, a míg a kívánt okmány

szerkesztve nincsen.

A doctor urnak az a ravasz ötlete volt, hogy majd ő olyan sok ákombákomot fog ebben a folyamatban csinálni; annyi törlést, beleigazítani, miszerint szükséges letisztáztatni. De csalódott. A mint a lovag végig olvasta a fogalmazást, szépen összehajtotta és a zsebébe tette.

-145-

- Kérem alássan! majd egyik irnokommal letisztáztatom.
- Nem szükséges. Jó ez így.
- Csak nem gondolja méltóságod így brouillonban beadhatni.
- Nem bizony. Hanem magának a folyamodónak kell ezt saját kezüleg leírni szóról szóra.
- De az nem fog elmenni rajta.
- Én eltudok rajta menni s lediktálom neki magam.

Ezt már nem lehetett megmenteni. A lovag ur kezébe fogta, s azt többé tőle semmi rohammal visszafoglalni nem lehet.

Már most legsürgetősebb feladat e váratlan fordulatról Corinnát értesíteni. A veszély sürgető; ezt valahogy paralyzálni kell.

Szerencsére a tábornok végezve az ügyet, nem akar tovább időzni, hanem rögtön veszi kalapját s indul dolga után. Doctor Grisák maga is sietős utban van. Neki természetesen Pajtayné kell minél előbb felkeresni. Az ugyan csak theára várja őt, de ily rendkívüli esetben nem várhatja az ember az audientia rendes óráit, midőn minden perc rohanó veszély.

A kapu alatt doctor Grisák sürgős indulnivágygyal vesz bucsut Ankerschmidtől, s miután kölcsönösen kezet szoritottak, s egymásnak jó éjszakát, sok szerencsét kívántak és egymást biztosíták a felől, hogy milyen nagy szerencse volt rájuk nézve e találkozás; akkor – ugy tapasztalák, hogy mind a ketten egy felé akarnak menni.

-146-

- No ez derék, tehát ismét egy uton megyünk.

A Kristóftéren ismét bucsut vettek egymástól, ismét kezet szoritottak.

- Sok szerencsét.
- Isten önnel.
- Merre tetszik tartani?
- Én a váczi-utczának.
- No én is arra megyek.

S a másodszori bucsuzás után is megint csak egy uton haladtak. Nagyon nevettek ők ezen.

Végre aztán egy két emeletes ház kapuja előtt véglegesen megállt Ankerschmidt.

- De már itt csakugyan bucsut kell vennünk. No kedves doctor, a viszontlátásig.
- Igen örülök, szólt a doctor. S azzal mind a ketten majd odaszorultak a kapuhoz, a hogy egyszerre akartak belépni rajta.
- Mi az ördög? Hát ön is ide tart?
- Hát nagyságod is ide törekszik? No ez rendes.
- S mi olyan szépen elbucsuztunk már háromszor egyhuzomban.
- Pedig nem is vagyunk egymásnak adósok.
- Micsoda ismerője lakik itt önnek?
- Nekem? – szólt doctor Grisák tétovázva. Én ő nagyságához, Pajtayné asszonysághoz megyek bizonyos ügyekben.

-147-

- Bravó! Ez derék. Hisz én is oda megyek, ön legalább már tudja, merre nyílik az ajtó, bevezethet; én csak a ház számát tudtam. 'Sz én is éppen ide indultam. No ez derék véletlen.

Azzal megfogta a lovag a doctor karját s toltta őt nagy nyájasan maga előtt; az pedig szerette volna őt lehajítani a lépcsőn, ha meg nem lett volna győződve a felől, hogy a lovag hamarább le fogná őt hajítani, ha a „jus fortioris“-ra kezdenének apellálni.

Doctor Grisák egy csinyt tett kis diák szivdobogásával engedé magát Ankerschmidt által kísértetni, mint a kinek valami gonosz sejtelen azt sugja, ha a praeceptor megtud valamit, majd olcsó lesz a mogyoró pej!

Ankerschmidt pedig szivesen látandott vendég lehete Pajtaynénál, a legelső adásvevési viszony óta; mindig is nagyon magasztalólag szokott emlékezni a hadastyán szeretetreméltó tulajdonairól.

Igen is: „szeregetre“-méltó tulajdonairól. Mert ne is hizelegjetek magatoknak azzal ifju felbodorított haju polgártársak, mintha az asszonyok már csak kizárólag titeket tüntetnének ki; s

Valóban igen szívesen is fogadák a lovagot. A háziasszony csupa figyelem volt iránta. Őt tünteté ki legjobban vendégei között; tőle kérdezte meg, hogy mit zongorázzon? mellé ült a theázás alatt, s engedte a társaság egyéb alkatrészeit, ott a hol nekik tetszett, csoportosulni. Pedig jelen voltak az előtánczos, a gazdász, a költő s egyéb imádók is, azok Corinna nőismerőit mulattatták, ki itt, ki amott telepedve le, míg Corinna maga a lovagot tartá legérdemesebbnek apró udvariasságok alkalmazására, a miben őt életrevaló tisztelői nem is akadályozták.

Csak Doctor Grisák iparkodott untalan ugy ejteni a dolgot, hogy „harmadik lehessen a szövetségben”, mindenféle apropos-kkal au courant tartva magát a két cliens párbeszédének folyama körül.

Fölösleges aggodalom volt. Csupán csak szépségeket mondogattak egymásnak, a hogy szokás a világban.

Később aztán gyérülni kezdett a társaság. Igen dicséretes bevett szokás szerint, minden oltározó ugy osont el, hogy azt senki se tudja; nem mint falusi estélyeken, hogy elébb felveszi a bundát, meg a botosokat s azután sorban bucsuzik a háziaktól, meg az ottmaradó vendégektől. Itt legfeljebb az inas tudja meg, hogy eltávozott valaki, midőn a felöltönyt felsegíti rá. Doctor Grisák is nézegette már egy párszor az óráját, ide-s-tova éjfél lesz; mindenki takarodik már, csak Ankerschmidt nem akar még mozdulni az elfoglalt positióból, s már a hetedik csésze theát iszsa; még megtalálja ütni a guta!

Most végre egy pár női vendég közbejött háborítja meg a társalgást, kik mulattatóik elosontával szinte felkerekednek s kocsijaikat előrendelik. Már ezek bucsuznak a házi asszonytól. Az kikiséri őket. A lovag állhatatosan ülve marad, mint az ezeregy éjszakai kólábu herczeg.

- Ugyan késő már az idő - szól doctor Grisák, kényelmetlenül feszengve.

- Az ám: - helyesli Ankerschmidt, önnek korán kell felkelni, mért nem megy haza?

- Megvárom önt, hogy együtt menjünk! Én kocsit rendeltem ide.

- Fölösleges volt. Egyébiránt várjon meg, hanem akkor még töltsön magának egy csészével; mert ráér.

Üm. Ennek ugyan megtetszett itt.

A lovag hozzáfogott, hogy rhumot égessen cukorral a theás kanalában.

Corinna visszajött s újra letelepedett mellé; doctor Grisák oldalvást ült le, nagy kedvetlenül könyökölve egy kis etagérere.

- Nagysád vendégei már elmentek mind? kérdé Ankerschmidt.

- Oh az nem tesz semmit, sietett őt megnyugtatni Corinna.

- Sőt nagyon szeretem, hogy valahára egyedül szólhatok nagysáddal.

Corinna kétkedő szemmel inte doctor Grisák felé.

- Oh, a doctor ur előtt lehet szólanom, szólta Ankerschmidt, lassudan csepegtetve az égő rhumot kanalából a theába. Ő be van avatva.

Mi lehet ez? kérdezé magában Corinna, míg doctor Grisák kényelmetlenül feszengett helyében.

- Nagysád, mint tudom, menyasszony; szólta Ankerschmidt, nyájas bonhomióval tekintve Corinnára.

- Óh nem, óh nem; szólta ez fülig elpirulni akarva.

- De én ugy vagyok értesülve.

- Óh kérem, én nekem semmi szándékom férjhez menni.

Igy védik magukat azok, a kik azt akarják, hogy megczáfoltassanak.

- Tudom, tudom. Egy kellemetlen körülmény. Nagysád mindenkit visszautasít és ennek senki sem találja ki az okát. Én már tudom azt. Ne tessék zavarba jönni. Kegyed jegyese fogva van. Én tudom jól. Még pedig oly hosszú időre, hogy mikor ismét maga előtt fogja látni, már akkor egy elmaradt ifjuság alkonyán nyujthatják egymásnak kezeiket. És nagysád titkolja bánatát s azt mondja, nem megy nőül soha. Én ezt nagyrabecsülöm. Én meglehet, hogy ellenség voltam, a míg verekedtünk; de minek üldözném azt, a ki már nem is védi magát? Én azt mondom, hogy nagysádnak rövid időn boldognak kell lenni, még pedig az által, a kit oly messze elveszettnek gondol.

Corinna meglepetve nézett Grisákra, ki minden lehetőit elkövetett, hogy inggallérát oly magasra felhúzza, hogy egészen elrejtse magát mögötte.

- Kereken kimondva, - szólta Ankerschmidt lovag, - én intézkedni akarok, hogy egy megkegyelmezési folyamodvány a legjobb helyre legjobban ajánlva eljusson s kezeskedem a sikerért, hogy két hónap mulva Garánvölgyi Aladár itt lesz nagysád lábainál.

Doctor Grisák szükségesnek találta e szavaknál egy pohár vizet okvetlenül meginni.

Corinna zavartan és közönyösen hebegé: „nem értem.“

- Oh pedig ez nagyon egyszerű.

Ankerschmidt zsebébe nyúlt s doctor Grisák kétségbeesésére a sokszor említett fogalmazást vonta elő.

A doctor érzé, hogy el van veszve.

- Ez egy igen szép folyamodás, melyet nagysád tulajdon szép kezecskéjével fog letisztítani. Kell, hogy lássék rajta a szerető kéz reszketése. Ha egy pár betű kimarad is belőle, annál jobb; arról fog látszani az érzelem valódisága. Ezt nagysád aláírja s azután együtt felmegyünk Bécsbe. Én személyesen elkisérem mindenüvé, a hol megjelennie kell; s biztosítom felőle, hogy ha valami, úgy ez a kérvény, nem fog tagadó válaszszal visszajönni.

-152-

Doctor Grisák úgy érzé, hogy két éles nyíl ahoz a fauteuilhöz szegezti, a melyben összeroskadva ül; e két éles nyíl Corinna két szeme.

Megismerte a fogalmazáson a doctor irását.

Vége neki!

Corinna ereiben forrt a méreg. Ez az együgyű vén ember a helyett, hogy kapna az alkalmon, a midőn egy szép szalmaözvegyet, egy „res nullius“-t lát maga előtt, micsoda zavart akar előidézni; s még azt kívánja, hogy ezt, mint nagylelkűséget írják fel az árjegyzékébe.

De az a másik! Az a törvényes ember. A ki mindent jól tud. Nem tudta lebeszélni e balga szándékról a hadastyánt? még ő fogalmazta számára ezt a fatális kérvényt.

És ezt ő sajátkezűleg írja le!

És ő maga járjon utána annak, a minek bekövetkezésétől retteg.

Óh ezek a férfiak érdemesek volnának mind arra, hogy egytül egyig mind be legyenek zárva föld alatti börtönökbe; a hol halálra epedjenek egy óhajtott asszonyi hang hallhatásaért.

-153-

A lovag csak kavargatta csészéjében az égetett cukrot. Egészen meg volt elégedve a theater couppal, s semmit sem várt kevesebbet, mint hogy a szép özvegy sirva fog vállára borulni s kezét megcsókolni törekszik, a mit ő telhetőleg meg fog akadályozni.

Corinnának most hirtelen egy státus csiny ötlött eszébe, jellemző arra nézve, mennyi erő s mennyi gyöngesség tud párosulni egy asszonyi szivben.

A kérvényt összehajtá s visszatette a lovag elé.

És azzal hideg hangon, de tört lélekzettel monda neki:

- Uram; mielőtt önt ismertem volna, kész leendtem e lépést megtenni; de „most, a ki önnek ellensége, az nekem is ellenségem.“

Ez vallomás in optima forma! Nem akarom régi vőlegényemet kiszabadítani, hogy „önnek“ utjában ne legyen!

És ez egyuttal aztán kosár is doctor Grisáknak.

Ankerschmidt összeszorítá ajkait, nagyot nézett azok alul a sűrű szemöldök alul Corinnára: azzal csendesen visszadugta mellékszobéba az iratot, s begombolá kabátját.

- Késő az idő; doctor ur. Mehetünk.

- Nem iszsza meg theáját? szólt marasztó hangon Corinna.

- Köszönöm. „Elég volt.“

Minden elég volt már a lovagnak.

Egy hideg főhajtás után bucsut vett és eltávozott. Doctor Grisák leforrázva ment a sarkában.

Ott nem maradt volna ezuttal egy másodperczig egy miniszteri tárczáért.

Elébb végig kell otthon gondolni, hogy micsoda paragrafusokkal védelmezze magát Corinna megtámadásai ellen? hogy kerüljön feljül Incattusból Aktorrá? most pedig csak az a feladat, hogy retirálhasson el szerencsésen a hadastyán fedezete alatt.

Ankerschmidt egy szót sem szólt a lépcsők aljáig. Ott, a mig megáltak, doctor Grisák bérkocsijának előjártára várakozva; rátevé kezét a doctor vállára.

- Hallja doctor ur. Láttá ön már, mikor egy kutyának hat kölyke van, aztán csak egyet akarnak belőle megtartani, a melyik legkövérebb; a többit pedig elássák elevenen?

A doctor bámultan néze rá e kérdés után; mit akar vele?

- No hát azt mondom önnek, hogy olyan elevenen elásott fölösleges kis kutyának lenni sokkal kegyelmesebb fátum, mint lenni azon asszonyság vőlegényének. Jójczakát doctorkám.

-154-

TARTALOM.

I.	Régi ember, új idő	3
II.	A szerencsétlenség mint iparüzlet	26
III.	A vén katona és családja	46
IV.	A kik egymást megakarják enni	74
V.	Hogy jut az ember a legelső kanászkalaphoz	91
VI.	A szép szellem	124

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

4	in iudice,,	in iudice“
5	„szűzdohányt	„szűzdohányt“
13	á salláriumát	a salláriumát
16	Ankerschmid Ritter	Ankerschmidt Ritter
18	Bocsánatok kérek	Bocsánatot kérek
20	Itt töltöm	- Itt töltöm
20	„Ez egy	- Ez egy
28	esküdni.	esküdni.“
28	őszinte, nyílt, szívü	őszinte, nyílt szívü
29	annál gyakrabban	annál gyakrabban
31	Adám ur fejét	Ádám ur fejét
32	fűzfa poé-ézés	fűzfa poézis
36	mit be-beszél	mit beszél
43	kiálta elkeresülten	kiálta elkésérülten
44	miért Kampos ur	miért Kampós ur
45	Kampos uram	Kampós uram
45	Milyen mélsággal	Milyen méltósággal
45	köznapi használatra	köznapi használatra
47	czukorczirokja; gyögyörü	czukorczirokja; gyönyörü
57	is benézegett	is benézegetett
58	Nem szokára	Nem sokára
66	visznek Francziországba	visznek Franciaországba
69	„Tiszteli	- Tiszteli
71	hol peczétes	hol pecsétes
72	őt kényszeríténi	őt kényszeríteni
72	hogyan és	hogyan én
79	szólt Garanvölgyi	szólt Garanvölgyi
81	Katonaságnal tanultam	Katonaságnál tanultam
90	bocsátja el, hógv	bocsátja el, hogy
98	semmmije sem	semmije sem
105	lakta földől	lakta földtől
121	csak az szeretném	csak azt szeretném
125	a gyapju?	a gyapju?“
126	a a szalmaszin	a szalmaszin
128	mert No 3	mert Nro 3
132	érzi már	érzi már
141	használni minden	használni minden

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK AZ ÚJ FÖLDESUR (1. KÖTET) ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and

distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are

located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such

as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.